

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

”IHAN PALLO HUKASSA”

Asunnottomien päihdekuntoutujien kokemuksia asumiseen liittyvistä palveluista ja tuesta

Huovinen, Minna & Komulainen, Sanni

2012 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

”IHAN PALLO HUKASSA”
Asunnottomien päihdekuntoutujien kokemuksia asumi-
seen liittyvistä palveluista ja tuesta

Minna Huovinen & Sanni Komulainen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2012

Minna Huovinen ja Sanni Komulainen

”IHAN PALLO HUKASSA” Asunnottomien päihdekuntoutujien kokemuksia asumiseen liittyvistä palveluista ja tuesta

Vuosi

2012

Sivumäärä

84

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää asunnottomien päihdekuntoutujien kokemuksia asumiseen liittyvistä palveluista, tuesta ja avusta Tervalammen kartano, kuntoutuskeskuksessa olonsa aikana, sitä ennen ja mahdollisia tulevaisuuden toiveita. Erityisesti olemme halunneet selvittää tuen, avun ja palveluiden vastaamista asunnottomien päihdekuntoutujien tarpeeseen sekä heidän mielipiteitään siitä, miten palveluita tulisi järjestää, jotta ne olisivat laadukkaita, vastaisivat tarpeisiin ja olisivat asunnottomien tavoitettavissa. Teimme kymmenen (10) teemahaastattelua Tervalammen kartano, kuntoutuskeskuksessa. Haastateltavamme olivat helsinkiläisiä asunnottomia päihdekuntoutujia.

Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys muodostui asunnottomuusilmiön käsittelystä, päihdeongelmasta ja niihin liittyvistä palveluista, kuntoutuksesta sosiaalialalla sekä hyvän palvelun ja asiakassuhteen elementeistä. Yrityksistä huolimatta asunnottomuutta ei ole kyetty kitkemään pois suomalaisesta yhteiskunnasta. Erityisesti asunnottomuus keskittyy Helsinkiin ja pääkaupunkiseudulle. Asunnottomuuden syyt voivat olla monenlaiset ja hyvin yleisesti sen rinnalla kulkee päihdeongelmakäyttö. Päihderiippuvuus on hyvin moniulotteinen ja -tasoinen ongelma ihmisen elämässä ja yhdessä asunnottomuuden kanssa se tuottaa ihmisen elämään piirteitä, jotka vaikeuttavat elämää yhteiskunnassa. Siksi monet asunnottomat päihdeongelmaiset ovat syrjäytyneitä ja marginaalissa eläviä ihmisiä.

Tutkimusympäristönä toimii Tervalammen kartano, kuntoutuskeskus, jossa toteutetaan yhteisökuntoutusta. Yhteisökuntoutuksessa pyritään yhteisön avulla vahvistamaan kuntoutujan elämäntapamuutosta. Kuntoutuja toimii yhteisössä vallitsevien normien mukaisesti ja yhteisössä pyritään kontrollin sijasta yhteisön voimavaroja hyväksikäyttämällä muuttamaan kuntoutujan käyttäytymistä ja vahvistamaan hänen osallisuuttaan. Pelkästään erilaiset palvelut ja menetelmät eivät kuitenkaan riitä vastaamaan asiakkaan tarpeisiin, vaan hyvälle palvelulle ominaista on myös työntekijän ammatillisuus ja hyvä vuorovaikutussuhde asiakkaaseen.

Tutkielman tulokset osoittavat, että haastateltavamme ovat käyttäneet asunnottomuuden aikana hyvin vähäisesti palveluja ennen Tervalammen kartanoon tuloa ja tietämys asunnottomille tarkoitetuista palveluista on ollut myös niukkaa. Kuitenkin saatuihin palveluihin oltiin oltu melko tyytyväisiä. Haastateltavat ovat olleet yleisesti hyvin tyytyväisiä Tervalammen kartano, kuntoutuskeskuksessa saatuun apuun ja tukeen asumisasiissa sekä he ovat kokeneet asumisasiointensa edistyneen Tervalammella oloaikana. Useimmat haastateltavat kokivat myös tarvitsevansa tulevaisuudessa tuettua asumispalvelua, vertaistukea ja avohoitoa pärjätäkseen raittiina jatkossa. Palveluiden toivottiin olevan yksinkertaisempia ja helpommin ymmärrettäviä. Haastateltaviemme mielestä palveluista laadukkaita tekevät yksityisyys esimerkiksi oman huoneen muodossa, riittävä vapaus ja vastuu, työntekijän läsnäolo sekä tuki ja kontrolli, mielekäs tekeminen ja vertaistuki.

Asiasanat: asunnottomuus, päihdeongelma, asumispalvelut, päihdepalvelut, yhteisökuntoutus, apu, tuki, hyvän asiakassuhteen ja palvelun elementit

Minna Huovinen & Sanni Komulainen

Homeless rehabilitation clients' experiences of service and support related to housing

Year	2012	Pages	84
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to determine how homeless people in Tervalampi Manor Rehabilitation Center have experienced support, help and service related to housing while they are in Tervalampi Manor Rehabilitation Center, before they arrived to Tervalampi Manor and their hopes for future. We're especially interested in how the help and support has responded to the needs of homeless rehabilitation clients and how they think that the services should be arranged so that they would be good quality and within their reach. We did ten (10) theme interviews in Tervalampi Manor Rehabilitation Center. The interviewees were homeless rehabilitation clients from Helsinki.

The theoretical framework for this thesis consisted of homelessness as a phenomenon, alcohol and substance abuse and services related to them, rehabilitation in social services and of the elements of good service and customer relation. Despite of effort and different kind of programs, homelessness is still a problem in the Finnish society, especially in the Helsinki metropolitan area. The reasons leading to homelessness vary and often substance abuse is a part of the problem. Substance abuse is a multidimensional and complicated problem which combined to being homeless makes living as a part of society difficult. Therefore many homeless substance abusers are socially excluded and live in the edges of society.

In Tervalampi Manor Rehabilitation Center where the study took place they have a community-based rehabilitation. In community rehabilitation the community is used to enforce the changes in the lifestyles of rehabilitation clients. Client acts by the norms set by the community and the goal is to change the client's behavior by using the community's resources. Different kinds of services and methods alone aren't enough to answer to the needs of the client but typical to a good service is also employees professionalism and a good interaction with the clients.

The thesis results indicate that our interviewees have not used much the social services for the homeless before they came to Tervalampi Manor Rehabilitation Center and their knowledge of services was poor although they were quite pleased with the services they had had. The interviewees were generally very satisfied with the help, support and services they had had in Tervalampi Manor Rehabilitation Center and felt like things concerning their future housing were progressing. The results show that interviewees feel like they need housing services, peer support and outpatients' services to remain teetotalers. Many felt that services ought to be more simple and understandable. In the interviewees' opinion a good quality services provide enough intimacy (for example an own room), enough freedom and responsibility, the presence of employees, support and control, peer support and pleasant activities.

Keywords: homelessness, substance abuse, services related to housing, services related to substance abuse, community rehabilitation, help, support, the elements of good service and client relation

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Asunnottomuus ilmiönä ja siihen liittyvät palvelut	10
2.1	Kuka on asunnoton?.....	10
2.2	Asunnottomuus Suomessa.....	12
2.3	Asunnottomuuteen johtavia tekijöitä	13
2.4	Asuntopolitiikka ja asumispalvelut.....	14
3	Päihdeongelma ja -palvelut	16
3.1	Päihdeongelman luonne.....	16
3.2	Monitasoinen päihdeongelma	18
3.3	Päihdepolitiikka, -kuntoutus ja -palvelut.....	20
4	Kuntoutus sosiaalialan ja yhteisökuntoutuksen näkökulmasta	22
4.1	Kuntoutus sosiaalialalla	22
4.2	Yhteisökuntoutus	23
4.3	Yhteisökuntoutus Tervalammen kartano, kuntoutuskeskuksessa	25
5	Hyvän asiakassuhteen ja palvelun elementit	26
6	Aiempiä tutkimuksia.....	28
7	Tutkielman toteutus.....	30
7.1	Tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	30
7.2	Tutkimusympäristö.....	31
7.3	Tutkimusmenetelmät.....	32
7.4	Aineiston hankinta	33
7.5	Aineiston analyysi	34
7.6	Eettiset kysymykset ja luotettavuus.....	34
8	Tutkielman tulokset	37
8.1	Kokemuksia asunnottomuudesta ja palveluista menneisyydessä	38
8.1.1	Asunnottomuus ja sen aikainen elämä	38
8.1.2	Kokemuksia palveluista asunnottomuuden aikana	40
8.2	Kokemuksia saadusta tuesta ja avusta Tervalammen kartanossa	44
8.2.1	Hyväksi koettu apu ja tuki.....	44
8.2.2	Mitä voisi tehdä toisin?	47
8.3	Ajatuksia tulevaisuudesta ja tarvittavista palveluista.....	50
8.4	Palveluiden kehittäminen	54
8.4.1	Palveluiden tavoitettavuus	54
8.4.2	Palveluiden laatu.....	58
8.5	Kuntoutusprosessi ja sitä tukevat tekijät.....	60
9	Johtopäätökset ja pohdinta	61
	Lähteet	68

Kuviot	72
Liitteet.....	73

1 Johdanto

”Asunto katosi alta, kodittomuus venyi vuosien mittaiseksi. Mitä sattui? Mihin katosivat kelvollisen ihmisen tuntomerkit?

Tuli haava, tuli monta haavaa, tuli avioero, velat kaatuivat niskaan, ihminen hukkasi itsensä.

Joku antoi periksi. Joku väsyi ja kyllästyi. Moni sairastui käsittämättä että on sairas.

Uskomme, että haavat ovat parannettavissa ja että väsymys voitetaan. Mitä enemmän meitä erilaisia toimijoita on yhdessä, sitä tarkemman näkökulman saamme asioihin. Jokainen voi toimia toisensa tukena jo ennen kuin mitään lopullista tapahtuu.

Oma koti kuuluu kaikille: oma ovi, nimi ovesa ja avain oveen.” (Pikku Asukki 2011)

Asunnottomien elämää ohjaavat usein tahot, jotka eivät ole kosketuksessa asunnottoman arkeen ja todellisuuteen. Tutkimustieto asunnottomien omista kokemuksista on vähäistä, joten asunnottoman oma kokemus tarvittavista palveluista jää tukea ja palveluita suunnittelevilta tahoilta kuulematta. Asunnoton henkilö on asiantuntija, kun kyseessä on asunnottomuus ja sen vaikutus elämään. (Kantoluoto 2011: 5.) Tämän vuoksi koemme tärkeäksi selvittää asunnottomien päihteidenkäyttäjien kokemuksia asumiseen liittyvistä palveluista. Mielestämme kuntoutuja itse on parhain taho kehittämään palveluita ja niiden toimivuutta. Artikkelissaan Juurinen ja Virtanen-Olejniczak (2007) esittävätkin asunnottomuuden yhdeksi niin sanotuksi itsestään selväksi ratkaisuehdotukseksi asunnottomien oman äänen esiin tuomisen ja heidän kuulemisensa (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2007: 152).

Vaikka Suomen perustuslaissa on mainittu oikeus asumiseen ja valtion velvollisuus edistää kaikkien asunnon saamista, on Suomessa oikeus asumiseen jäänyt lähinnä erilaisten ohjelmallisten julistusten tasolle (Juntto 2007: 294). Universalismin hiipuminen näkyy esimerkiksi toistuvina vaikeuksina saada alulle asunnottomille tarkoitettuja asuntoja, asumispalveluyksiköitä ja asumispäivystyksiä (Helne, Hänninen & Karjalainen 2004: 16). Suomi on hyvinvointivaltio, mutta voiko puhua hyvinvoinnista, kun meillä on tuhansia ihmisiä ilman vakituista asuntoa?

Asuntopolitiikka ja asuminen eroavat muista sosiaalipolitiikan areenoista selkeällä markkinapainotuksella. Asuminen perustuu kotitalouden omiin resursseihin, sen sijaan, että se olisi jonkin tasoinen oikeus (Juntto 2007: 292-293). Hyvinvointivaltion idea sisältää ajatuksen siitä,

että sosiaaliset ongelmat voivat juontaa juurensa muuhunkin kuin yksilön ominaisuuksiin, esimerkiksi epäoikeudenmukaiseen asuntopolitiikkaan (Helne, Hänninen & Karjalainen 2004: 13). Kuitenkin juuri asumista tuetaan nihkeästi ja tuntuu, että asunnottomuuden ajatellaan olevan ihmisen omaa syytä. Sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut ja jopa ilmainen koulutus ovat jokaisen suomalaisen oikeus ja hyvinkin perustavanlaatuisen tarve, oma asunto ei sitä näytä valitettavasti olevan.

Yhä useammin kunta ostaa palvelut ja tilaaja-tuottajamalli yleistyy. Tällöin asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisen reunaehdot asettavat taloudelliset ehdot ja sen kuinka tilaaja on halunnut ne määrittää. Eniten apua tarvitsevien asiakasryhmien kokonaisvaltainen hoito on tullut entistä vaikeammaksi. (Murto 2006: 92.) Tästä johtuen asiakkaat joutuvat hakemaan palvelunsa eri toimijoilta, jolloin kenellekään ei välttämättä ole selvää kuvaa asiakkaan tilanteesta ja hoidosta. Juuri kokonaisvaltainen tuki moniongelmaisilla asiakkailla olisi ehdottoman tärkeää. Taloudelliseen puoleen keskittyvä ajattelutapa sosiaalialalla on johtamassa siihen, että taloudellinen kannattavuus taataan asiakkaiden hyvinvoinnin kustannuksella.

Opinnäytetyömme idea tuli Tervalammen kartano, kuntoutuskeskuksen ehdotuksesta selvittää heidän asiakkaina olevien asunnottomien päihdekuntoutujien asumisasioiden järjestymistä. Aihe kiinnosti meitä henkilökohtaisesti, koska siinä kiteytyy opiskeluaikana oppimamme asiat ja samalla tilaisuus oppia aiheesta uutta. Erityisesti koimme mielenkiintoiseksi mahdollisuuden päästä vuorovaikutukseen asunnottomien päihdekuntoutujien kanssa ja kuulla heidän mielipiteitään ja kokemuksiaan elämän varrelta.

Opinnäytetyössämme haastattelimme asunnottomia päihdekuntoutujia selvittääksemme heidän kuntoutuspolkujaan ja -prosessejaan asumisasioiden järjestymisen näkökulmasta. Selvitimme myös, kuinka heidän saamansa palvelut ja apu ovat tukeneet heidän asumisensa järjestymistä. Halusimme myös kuulla heidän odotuksiaan ja toiveitaan tulevaisuudesta sekä ajatuksia oman kuntoutusprosessin jatkumisesta ja siitä, mikä takaa sen onnistumisen. Meitä kiinnosti myös se, miten kuntoutujat kokevat palveluiden ja saamansa avun vastaavan heidän tarpeitaan.

Tervalammen kartano, kuntoutuskeskus on opinnäytetyömme tutkimusympäristö. Opinnäytetyössämme käytämme Tervalammen kartano, kuntoutuskeskuksesta jatkossa lyhyempää nimitystä Tervalammen kartano, jotta teksti olisi sujuvampaa ja selkeämpää. Tervalammen kartano on Helsingin kaupungin sosiaaliviraston alainen päihdehuollon laitos, jonka tarkoituksena on yhteisökuntoutuksen avulla tukea asiakkaan edellytyksiä kokonaisvaltaiseen elämänhallintaan ilman päihdeongelmia. Toivomme, että opinnäytetyöstämme on konkreettista hyötyä Tervalammen kartanon työntekijöille antamalla heille ideoita ja ajatuksia siitä, mitä asunnot-

tomat päihdekuntoutajat jäävät palveluissa kaipaamaan ja mitkä käytännöt ja tekijät he puolestaan kokevat kuntoutumista tukeviksi ja edistäviksi.

Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys koostuu asunnottomuudesta ilmiönä ja sen ympärillä toimivasta palvelujärjestelmästä, päihdeongelmasta, sen luonteesta ja siihen liittyvistä palveluista, kuntoutuksesta sosiaalialalla ja erityisesti yhteisökuntoutuksesta. Sekä hyvän asiakassuhteen ja palvelun elementeistä, joita ovat muun muassa ammatillinen vuorovaikutus, dialogisuus, tuen ja kontrollinen sopiva suhde ja oikeudenmukaisuus. Kuitenkaan tärkeää ei ole vaan palveluiden olemassa olo, vaan ennen kaikkea niiden sisältö ja laatu.

2 Asunnottomuus ilmiönä ja siihen liittyvät palvelut

2.1 Kuka on asunnoton?

Asunnottomuudelle ei ole yleismaailmallista määritelmää, sillä ilmiönä asunnottomuus ymmärretään eri maissa ja eri aikakausina eri tavoin. Suomessa käsite asunnoton vakiintui jo 1970-luvun loppupuolella. Vielä 1970-luvulla ja 1980-luvulla asunnottomia henkilöitä luokiteltiin heidän ominaisuuksien mukaan esimerkiksi irtolaisiksi tai alkoholisteiksi. (Granfelt 1998: 46.)

1980-luvun puolesta välistä lähtien asunnottomuutta on luokiteltu sen mukaan, missä henkilö oleilee. Aiemmin asunnoton käsite perustui henkilön kuvaamiseen hänen ongelmiansa kautta, jotka mahdollisesti ovat johtaneet asunnottomuuteen, kuten esimerkiksi alkoholisti, irtolainen ja niin edelleen. Tällaisesta ominaispiirteiden mukaisesta jäsenyyksestä pyrittiin eroon, ja helpommaksi tavaksi luokitella asunnottomia nousi luokittelu oleilupaikan mukaan. (Kärkkäinen, Hannikainen & Heikkilä 1998: 10.) Tämän tyyppinen määrittelytapa ei leimaa henkilöä niin vahvasti, eikä paikallista asunnottomuuden syytä hänen mahdollisiin ongelmiinsa. Vaikka toki asunnottomuuteen johtaneet tekijät ja ongelmat on hyvä selvittää uudelleen asuttamisen onnistumiseksi.

Suomessa harvoin käytetään käsitettä kodittomuus, sillä se ei välttämättä viittaa asunnon puutteeseen, vaan laajempaan subjektiiviseen hyvinvoinnin kokemukseen. Koditon kaipaa nimenomaan asunnossa tapahtuvia sosiaalisia toimintoja, ei pelkästään asuntoa, kun taas asunnottomuus sanana viittaa selvästi ongelman olevan asunnon puute. Voihan henkilö kokea olevansa koditon, vaikka hänellä olisi asunto. (Kärkkäinen 2002: 375, Granfelt 1998: 47.) Keskustelu siitä kumpaa termiä tulisi käyttää, asunnottomuutta vai kodittomuutta, nousee eri asunnottomuutta käsittelevissä julkaisuissa useaan otteeseen esiin. Kodittomuus ei kuitenkaan ole vastaava käsite asunnottomuudelle, vaan asunnottomuuteen sisältyvä tunnekokemus. (Tainio 2009: 28). Termi asunnottomuus onkin ollut pääosin käytössä Suomessa jo kymmeniä vuosia ja tätä termiä mekin käytämme opinnäytetyössämme (Nuorteva 2008: 28).

Marko Kettusen tekemän kartoituksen mukaan asunnottomuus -käsitteen sisältö vaihtelee Suomessa myös eri toimijoiden kesken. Kettusen mukaan eriävät ja tulkinnanvaraiset näkemykset vaikeuttavat asunnottomuudesta käytävää keskustelua, eri kuntien välisten tilastojen vertailua ja asunnottomuutta vähentävien toimenpiteiden aloittamista. (Kettunen 2007: 381.) Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus (ARA) teki vuonna 2010 aiheeseen liittyvän selvityksen, jossa tutkittiin kuinka eri tavoin ihminen luokitellaan ja tilastoidaan asunnottomaksi. Selvitys tehtiin 10 kaupungissa, joissa oli tilastojen mukaan eniten asunnottomia vuonna 2007. Todettiin, että suurin syy asunnottomien määrän vaihteluun eri kunnissa on tietoaaineiston

erilaisuus eli tieto hankittiin erilaisista lähteistä eikä yhdenmukaista käytäntöä ollut. (Pitkänen 2010: 3.)

Käsitys asunnottomuudesta vaihtelee suuresti myös eri maiden välillä. FEANTSA (European federation of National Organisations Working With the Homeless) on kehittänyt määritelmän nimeltä ETHOS (European typology of Homelessness and Housing Exclusion), jonka tarkoituksena on yhtenäistää Euroopan sisäistä käsitystä asunnottomuudesta. ETHOS:ksen mukaan asunnottomia ovat kaikki ilman vakituista asuntoa olevat eli kaduilla tai väliaikaismajoituksissa asuvat, mutta myös henkilöt, jotka asuvat puutteellisissa oloissa tai asunnottomuuden uhan alla. (FEANTSA 2005.) Suomessa heitä ei puolestaan luokitella asunnottomiksi. FEANTSA:n käsitys asunnottomuudesta on siis hieman laajempi kuin Suomessa. Tämä toisaalta estää näitä uhan alla tai puutteellisissa oloissa pääsemästä asunnottomille tarkoitettuihin palveluihin, vaikka heilläkin voisi olla tarve niihin. Yhteinen tapa luonnehtia asunnottomuutta ei kuitenkaan ole vakiintunut eurooppalaisessa tutkimuksessa, vaan tutkijat käyttävät kansallisia määritelmiä ja tämän vuoksi maiden välisten asunnottomuustilastojen vertailu ei välttämättä kerro koko totuutta (Nuorteva 2008: 27).

Riitta Granfelt jakaa asunnottomuuden kolmeen eri ryhmään: absoluuttiseen, suhteelliseen ja uusasunnottomuuteen. Absoluuttisesti asunnottomat ovat ”katottomia” eli asuvat kaduilla, rappukäytävissä, roskalaatikoissa ja niin edelleen. Absoluuttisen asunnottomuus on usein miesten asunnottomuutta ja sen stereotypia onkin keski-ikäinen alkoholisoitunut mies. Kadulla asuvat naiset ovat sen sijaan vähemmistö. Suhteellinen asunnottomuus ei ole niin helposti havaittavissa kuin absoluuttinen asunnottomuus. Suhteellisesti asunnottomat asuvat sukulaisien ja tuttavien luona tai tilapäismajoituksissa ja laitoksissa. Uusasunnottomuus on perinteisen asunnottomuuden vastakohta. Uusasunnottomien ryhmä muodostuu sen mukaan, mihin väestöryhmään kaupunkiköyhyys eniten kohdistuu. Tyypillisesti tämän ryhmän edustajia on katsottu olevan naiset, nuoret, narkomaanit, mielenterveysongelmista kärsivät ja asunnottomat perheet. Uusasunnottomuuteen on pyritty vastaamaan instituutioilla, jotka ovat syventyneet tiettyyn erityiskysymykseen. Uusasunnottomuuteen liitetään usein pelkän konkreettisen asunnon puutteen sijaan asunnottomuuden psykososiaalinen ulottuvuus, kun perinteisessä asunnottomuudessa on ensisijainen ongelma yöpymispaikan puute. (Granfelt 1998: 55-56.) On tärkeää ottaa huomioon, että asunnottomuutta on erilaista, sillä silloin lähestymistavat ongelmaan ovat myös erilaiset. Erityyppisissä paikoissa majoilevat asunnottomat myös tavoitetaan eri tavoin. Esimerkiksi asumispalveluyksikössä asuva asunnottomon on jo jonkin palvelun piirissä, kun taas sukulaisten tai ystävien luona majoilevat eivät ole välttämättä kontaktissa mihinkään palveluun.

Naisten ja miesten asunnottomuus ilmenee erilaisena. Miesten asunnottomuuteen on tyypillisesti liitetty alkoholiongelma ja absoluuttinen asunnottomuus (Granfelt 1998: 55). Se sijoittuu

usein urbaaniin ympäristöön ja sen reunamille, kuten rantoihin ja metsiin. Asunnottomien miesten majoittuminen on usein tilapäistä ja lyhytaikaista. Miehillä tyypillistä on nukkua joukkomajoituksissa. (Autonen-Vaaraniemi 2004: 230-231.)

Kadulla asuvat naiset ovat vain pieni joukko asunnottomista naisista, mutta kuitenkin he muodostavat stereotyyppisen kuva asunnottomasta naisesta ja heidän kuvitellaan edustavan naisten asunnottomuutta. Todellisuudessa naisten osalta asunnottomuus on erityisesti piiloasunnottomuutta. (Granfelt 1998: 48, 64.) Naisten asunnottomuutta värittävät usein väkivaltaiset miessuhteet, seksuaalinen hyväksikäyttö, kokemukset epäonnistumisesta äitiydessä sekä häpeän, syyllisyyden ja arvottomuuden tunteet (Granfelt 2004: 203).

2.2 Asunnottomuus Suomessa

Asunto ei ole Suomessa subjektiivinen oikeus. Vaikka puhutaan hyvinvointivaltiosta ja heikossa asemassa olevien huolehtimisesta, Suomessa on tänäkin päivänä tuhansia asunnottomia henkilöitä. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008: 141.) Valtion asuntorahasto toteutti asunnottomuuden vähentämiseksi 1980-luvulla kartoituksen asunnottomien määrästä ja olinpaikoista. Siitä lähtien Valtion asuntorahasto on tehnyt kyselyn joka vuosi. Vuonna 1980 Suomessa oli noin 20 000 asunnotonta. Asunnottomien määrää onnistuttiin vähentämään puolella vuoteen 1990 mennessä. Tämän jälkeen muutokset asunnottomien määrässä ovat tapahtuneet hitaammin. Vuosituhannen vaihteessa asunnottomien määrä nousi hieman, mutta 2000-luvun alun ohjelmat, kuten asunnottomuuden vähentämishjelma 2001-2003 ja toimenpideohjelma pääkaupunkiseudun asunnottomuuden vähentämiseksi 2002-2005, saivat asunnottomien määrän kasvun taas laskemaan. (Ohjelmatyöryhmä AHKERA 2008: 3.)

Suurimmat asunnottomuuskunnat Suomessa vuonna 2011 olivat Helsinki, Vantaa, Espoo, Tampere, Turku, Kuopio, Oulu, Jyväskylä, Lahti ja Joensuu. Vuoden 2011 loppupuolella asunnottomana oli Suomessa 7570 yhden hengen taloutta, joista 2730 oli pitkäaikaisasunnottomia. Pitkäaikaisasunnottomaksi määritellään tässä tapauksessa henkilö, jonka asunnottomuus uhkaa pitkittyä tai on jo pitkittynyt yli vuoden mittaiseksi. Pitkäaikaisasunnottomuus väheni noin 350 henkilöllä edellisestä vuodesta. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2012: 1-2.) Voisiko tämä kehityssuunta olla merkki siitä, että pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmat tuottavat tulosta?

Suurin osa asunnottomista on miehiä ja 21 % on naisia. Asunnottomien naisten määrä nousi edellisestä vuodesta 200 henkilöllä. Nuorten alle 25-vuotiaiden osuus on puolestaan 19 %, joka on hieman enemmän kuin vuonna 2010. Myös maahanmuuttajien asunnottomuus lisääntyi. Maahanmuuttajia on 13 % prosenttia asunnottomista. Ero on huomattava verrattuna edelliseen vuoteen, jolloin maahanmuuttajien osuus asunnottomista oli 9 %. Asunnottomia perheitä

oli vuonna 2011 420 ja niistä 40 % oli maahanmuuttajaperheitä. Viime vuoteen nähden asunnottomien perheiden määrä nousi. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2012: 1-4.)

Suurin osa yhden talouden asunnottomista majoilee läheistensä luona. Heitä on jopa 5180 henkilöä kaikista 7570 yhden talouden asunnottomista. He asuvat tilapäisesti sukulaisten tai ystävien luona. Toiseksi eniten (965) asunnottomia majoili erilaisissa laitoksissa. Asumispalvelusyksiköissä asui 821 ja 400 oli katuasunnottomia, joilla ei ole lainkaan kattoa pään päällä. Asunnottomista 206 henkilöä oli vankilasta vapautuvia vankeja, joilla ei ollut asuntoa. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2012: 4.)

Yksin asuvista asunnottomista 4423 asui pääkaupunkiseudulla, joista Helsingissä 3400. Tilastojen valossa asunnottomuus on siis ennen kaikkea Helsingin ongelma. Helsingissä asunnottomuus lisääntyi hieman vuonna 2011. Vuonna 2010 Helsingissä yksin elävien asunnottomien määrä oli 3355 kun taas vuonna 2011 vastaava luku oli 3400. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2012: 3).

Edellä esitetyt tilastotiedot eivät ole kuitenkaan 100 %:sen tarkkoja ja varmoja. Kuten aiemmin tuli esille tilastointi tehdään eri kunnissa eri perustein, eikä kaikkia asunnottomia ole varmastikaan onnistuttu tilastoimaan.

2.3 Asunnottomuuteen johtavia tekijöitä

Asunnottomuus on monisyinen yhteiskunnallinen ilmiö, johon ei ole yleispätevää ratkaisua. Aiemman stereotypian asunnottomasta keski-ikäisenä ja alkoholisoituneena miehenä on syrjäyttänyt ymmärrys siitä, että asunnottomuus voi olla seurausta erilaisista ongelmista, kuten sairaudesta, taloudellisista vaikeuksista tai päihdeongelmasta. (Nuorteva 2008: 35.) Asunnottomuutta aiheuttavat riskit eivät kuitenkaan painotu ainoastaan henkilöstä itsestään lähteviksi. Rakenteellinen tulkintatapa asunnottomuudesta painottaa ongelman yhteiskuntapoliittista luonnetta, jolloin ajatellaan, että tulonjaon epäoikeudenmukaisuus ja edullisten asuntojen vähäinen määrä ajaa vähävaraisen ihmisen asunnottomaksi. Nähdään, että ongelmat, kuten perhevaikeudet, päihde- tai mielenterveysongelmat eivät aiheuta asunnottomuutta, vaan näistä kärsivät vähävaraiset henkilöt ovat erityisen alttiita syrjäytymiselle ja tätä kautta asunnottomuudelle. (Granfelt 1998: 49.) Myös perheiden ja verkostojen puute altistaa ihmisen asunnottomuuden riskeille. (Lehtonen & Salonen 2008: 29.)

Eronneiden miesten osuus kaikista asunnottomista on merkittävä. Tämä herättääkin kysymyksen johtaako avioero asunnottomuuteen? Eroprosessissa perheen tai pariskunnan kotoa muuttaa usein pois juuri mies. Tällöin mies irtautuu perheestä ja asunnosta, joka voi toimia riski-

tekijänä ja johtaa syrjäytymiseen. Eronneilla miehillä onkin suurempi riski ajautua päihteiden liialliseen käyttöön ja elämään ilman vakituista asuntoa. (Heikkilä 1998: 40-41.)

Asunnottomuuteen johtavat ongelmat alkavat usein jo vanhempien luona asuttaessa. Selkeimmin tämä näkyy tilanteissa, joissa lastensuojelu on puuttunut perheen asioihin ja sen seurauksena lapsi tai nuori on sijoitettu kodin ulkopuolelle. On myös mahdollista, että lapsella tai nuorella on ongelmia päihteiden kanssa. Lastensuojelulain jälkihuoltovelvoitteen vuoksi nuoren polku etenee oman vuokra-asunnon sijasta usein lastensuojelun tukiasuntoon. Monella asunnottomalla myös koulutus on jäänyt vähäiseksi. Vielä parikymmentä vuotta sitten koulutuksen kesken jättäneiden oli mahdollisuus saada töitä tai oppia ammatti käytännön kautta. Nykyään ilman ammatillista koulutusta työn saanti näyttää mahdottomalta ja näin nuoret ajautuvat riippuvaisiksi toimeentulotuesta. (Lehtonen & Salonen 2008: 104.)

Riskialttiiksi ryhmiksi määrittyvät henkilöt, joille on kasautunut useita erilaisia epäedullisia tekijöitä, kuten matala koulutustaso ja työttömyys. Riski asunnottomuuteen nousee vielä suuremmaksi, jos henkilöllä on tämän lisäksi vielä päihdeongelma, mielenterveysongelma tai fyysisiä tai psyykkisiä toimintakyvyn rajoitteita. Päihteiden väärinkäyttäjien osuus asunnottomista on varsin suuri. Päihdeongelmainen menettää helposti asunnon päihdentäyteisen elämäntavan häiritessä naapureita ja vuokralaskujen hoitoa. Osaltaan asunnottomuus voi kannustaa näitä ihmisiä päihdekuntoutukseen hakeutumisessa. (Lehtonen & Salonen 2008: 31.)

2.4 Asuntopolitiikka ja asumispalvelut

Viimesijaisesti vastuu palveluiden tuottamisesta, asuntokysymyksistä ja sosiaalipolitiikasta kuuluu kunnalle (Kärkkäinen ym. 1998: 13). Asuntopolitiikka on paljon keskustelua ja kritiikkiä aiheuttanut yhteiskuntapolitiikan alue. Suomen asuntopolitiikkaa on pidetty hyvinvointipolitiikan heikoimpana lenkkinä. (Kärkkäinen ym. 1998: 15.) Asuntojen hinnat nousevat jatkuvasti ja heikommassa asemassa olevien asumisen huomioon ottaminen asuntopolitiikassa on jäänyt taloudellisen näkökulman jalkoihin (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008: 143).

Eri ohjelmia, kehittämishankkeita ja -projekteja asunnottomuuden vähentämiseksi tai asunnottomien palveluiden parantamiseksi on yllättävän monia. Ehkä kunnianhimoisin niistä on ympäristöministeriön vuonna 2007 asettama ohjelmatyöryhmä, jonka tehtävä oli laatia pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma vuosille 2008-2011. Tavoitteena oli kehittää asumispalveluita siten, että ne vastaisivat asiakkaiden tarpeita ja toiveita sekä sopisivat yhteen yhteiskunnan tarpeisiin ja kestäväen kehityksen ideologiaan. Ohjelma on osa hallituksen asuntopoliittisen toimenpideohjelman laadintaa, jonka on tarkoitus loppujen lopuksi poistaa pitkäaikaisasunnottomuus Suomesta vuoteen 2015 mennessä. (Ympäristöministeriö: Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008-2011.) Ohjelman pohjalta muodostui muun muas-

sa asuntoloiden muunto-ohjelma, jonka seurauksena pääosin Helsingissä on peruskorjattu ja muutettu asuntoloita tuetun asumisen yksiköiksi, joissa asukkailla on oma huone ja riittävästi yksityisyyttä (Ohjelmatyöryhmä AHKERAT 2008: 10).

Nykyisessä palvelujärjestelmässä noudatetaan pitkälti porrastettua asuttamismallia, jossa henkilön tulee kuntoutuksen portaita etenemällä ikään kuin ansaita oma asunto. Näiltä kuntoutumisen portailta on kuitenkin helppo pudota useaankin otteeseen, erityisesti jos henkilö ei ole täysin motivoitunut. (Nimi ovesa -hanke.) Kuitenkin ajattelumallissa on tapahtumassa muutos ja ollaan siirtymässä ajatukseen asunnosta perusoikeutena sen sijaan, että se olisi jotain, joka tulee ansaita (Tainio 2009: 150). Nimi ovesa -hanke kehittää nimenomaan hankkeeseen osallistuvien yhteistyötahojen asunto ensin -periaatteella toimivia palveluita. Hanke on osa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa (Nimi ovesa -hanke).

Asumispalvelut ovat sosiaalihuoltolain mukaista tuki- ja palveluasumista, joita kunnan kuuluu järjestää henkilöille, jotka tarvitsevat tukea asunnon tai asumisen järjestämisessä (Sosiaalihuoltolaki 1982/710). Asunnottomille tarkoitettuja palveluita kehitetään jatkuvasti ja ongelman ratkaisemiseksi onkin kehittynyt laaja palveluiden kenttä. Palvelut voi eritellä järjestävän tahon, kunnan, kolmannen tai yksityisen sektorin mukaan tai palvelun perustehtävän mukaan (Kettunen 2007: 386-387). Pääsääntöisesti kunta on vastuussa asumispalveluiden järjestämisestä, mutta erilaisilla kolmannen sektorin toimijoilla, kuten järjestöillä ja yhdistyksillä on myös pitkät perinteet palveluiden tuottamisesta. Myös yksityiset palveluiden tuottajat vakiinnuttavat paikkaansa osana sosiaalipalvelujärjestelmää. (Marjamäki 2007: 282-286.) Monissa kunnissa, kuten myös pääkaupunkiseudulla, asunnottomille tarkoitettuja palveluja on ulkoistettu ja niitä ostetaan monelta eri toimijalta, joka toisaalta on tehnyt palveluista entises-tään sirpaloituneimpia. Sirpaloituminen osaltaan vaikeuttaa tiedon kulkua ja ideoiden vaihtoa eri toimijoiden välillä. (Kettunen 2007: 385.)

Marko Kettusen (2007) mukaan asunnottomuus kytkekään usein päihde- tai mielenterveysongelmaan ja asunnottomien majoitus usein järjestyykin päihdehuollon tai mielenterveyspalvelujen kautta. Kun asunnottomuus- ja päihdeongelma kytketään toisiinsa ja palvelut tuotetaan päihdehuollon kautta, on seurauksena se, että asumispalvelussa on joku näkökulma päihteiden käyttöön. Palvelut ovat joko niin sanottuja nollatoleranssipaikkoja eli täyspäihteettömiä tai päihteettömyyden vaatimus arvioidaan tilannekohtaisesti, kuten kieltämällä päihteiden tuonti palveluihin, mutta sallimalla päihtyneet henkilöt tai kolmantena vaihtoehtona päihteettömyyttä ei vaadita ollenkaan, mutta päihteiden käytön seurauksia kontrolloidaan. Nämä käytännöt vaihtelevat eri toimijoiden kesken ja osaltaan asettavat asunnottomat eriarvoiseen asemaan, kun heidän täytyy tyytyä siihen palveluun, mitä kotikunta tarjoaa tai missä paikassa vapautuu tilaa. Esimerkiksi henkilö, joka ei ole täysin sitoutunut päihteettömyyteen voi joutua nollatoleranssin asumispalveluyksikköön ja retkahtaessaan päätyä taas asunnottomaksi ja

aloittamaan jälleen alkupisteestä. Näitä käytäntöjä ohjaa usein palveluiden järjestäjien aatteellinen tausta, eikä niinkään yhteinen toimintamalli. Kettunen esittääkin artikkelissaan hyvän kysymyksen: onko asunnottoman sitouduttava palvelunjärjestäjän aatteisiin saadakseen nukkua yönsä suojassa? (Kettunen 2007: 386.)

Asunnottomuuden, eritoten katuasunnottomuuden, on ajateltu olevan ensisijaisesti miesten ongelma, jonka vuoksi myös organisaatiot, jotka tarjoavat asunnottomuuteen liittyviä palveluita on kehitetty usein miesten tarpeista lähtien. Suomen asumispalvelut vastaavatkin huolesti erityisesti kasvaneen kohderyhmän, nuorten huumeriippuvaisten naisten tarpeisiin, jotka eivät halua elää kontrolloidussa ympäristössä ilman yksityisyyttä. (Granfelt 2004: 197, 199.)

Helsingissä täysi-ikäisten asunnottomien palveluita organisoii Asumisen tuki eli ASTU. Ennen ASTU:a Helsingissä vastaavanlaista roolia hoiti Asunnottomien sosiaalipalvelut ASSO, joka toisinkuin ASTU hoiti kaikkien asunnottomien sosiaalityön ja toimeentulon. Asumisen tuki ohjaa asunnottomia helsinkiläisiä eri asumispalveluiden ja -muotojen piiriin. Tällaisia palveluita ovat palvelutalot, soluasunnot, tukikodit, tukiasunnot, palvelukeskukset ja asumispäivystys, jotka tarjoavat tilapäistä asumista. Soluasunnoissa asiakkailta on oma huone, mutta keittiö ja kylpyhuone ovat yhteisiä. Soluasuminen on tarkoitettu niille henkilöille, joilla on vaikeuksia elämänhallinnan ja asumisen suhteen ja tarvitsevat siihen ohjausta ja tukea. Tukikodit on tuetumpia ja tarkoitettu henkilöille, jotka eivät selviä itsenäisessä asumisessa tai joille soluasunnossa saatava tuki ei ole riittävää. Tukiasunnoissa, kuten tukikodeissa on henkilökuntaa paikalla neuvomassa ja tukemassa asiakkaita. Tavoitteena on, että asiakkaat siirtyvät itsenäiseen asumiseen tukiasunnon kautta. Lapsiperheet eivät kuulu ASTU:n palvelujen piiriin. Asumisen tuki hoitaa tukiasunnossa asuvien asiakkaiden sosiaalityön, kuten toimeentulotukiasiat. Muualla majailevat asunnottomat henkilöt asioivat omalla sosiaaliasemallaan. (Helsingin kaupunki 2012: asunnottomien palvelut.)

Muita arkea tukevia palveluita, joita asunnottomat mahdollisesti käyttävät ovat muun muassa erilaiset matalan kynnyksen palvelut, päiväkeskukset, leipäjonot ja yökahvilat. Asunnottomien palveluista on yllättävän vaikea löytää tietoa. Monet eri tahot ja toimijat järjestävät näitä palveluita, eikä palveluita välttämättä löydä, jos ei tiedä mistä ja mitä etsiä.

3 Päihdeongelma ja -palvelut

3.1 Päihdeongelman luonne

Päihdyttäviä aineita on Suomessa käytetty kivikaudelta lähtien ja niiden käyttöä on säädelty yhteisöllisen kontrollin avulla. Jo historiassa käytettiin päihkeitä samoihin tarkoituksiin kuin

nykyään: elämyksien saamiseksi, rentoutumiseen ja rohkaistuakseen. Tämän lisäksi historiasta voidaan päätellä, että tapa käyttää päihteitä on kulttuurisidonnainen. 1600-luvulla saapui Suomeen paloviina ja oluen sekä viinan juonti lisääntyi. Tuolloin niiden käyttö katsottiin terveelliseksi. Mutta 1700-luvulla Kuningas Kustaa sääti kieltolakeja talonpojille, jonka seurauksena salapoltto lisääntyi. Kuningas Kustaa puuttui myöskin alaikäisten juomiseen. Nyt myöhemminkin yhteiskunnalliset murrokset ovat lisänneet alkoholinkäyttöä ja pakkokeinoja sen rajoittamiseksi. (Saarelainen, Stengård & Vuori-Kemilä 2003: 46.)

Päihteiksi luokitellaan kemialliset aineet ja yhdisteet tai luonnontuotteet, joiden käyttö perustuu päihtymiseen tai huumautumiseen. Pääosin päihteiden käyttö Suomessa on alkoholin käyttöä, mutta huumausaineiden kokeilu ja käyttö lisääntyy sekä yleistyy jatkuvasti. (Saarelainen 2003: 40.) Päihteiden käyttö voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan käyttökulttuurien ja käyttötapojen mukaisesti. Nämä kolme kategoriaa ovat kokeilukäyttö, viihdekäyttö ja ongelmakäyttö. Päihteiden kokeilukäytöstä puhutaan, kun käyttökertoja on vähän ja se perustuu uteliaisuuteen ja pyrkimykseen päihtyä kokeillen uutta ainetta. Kokeilukäyttöön liittyy piittaamattomuus vallitsevista normeista ja selkeän sekä ohjatun elämän vastustamista. Vain harva kokeilukäyttäjistä jatkaa satunnaiskäyttäjinä. Päihteiden viihdekäyttö on vapaa-ajalla tapahtuvaa käyttöä, kun käyttäjä ei ole töissä tai koulussa. Viihdekäytössä käyttö on aina hallittua ja sillä on positiivisia seurauksia. Viihdekäyttö perustuu juhlimiseen, yhdessä oloon ystävien kanssa, rentoutumiseen, erottautumiseen, itsensä henkiseen kehittämiseen sekä uteliaisuuteen. Kun päihteidenkäyttöön alkaa muodostua voimakas riippuvuus, voidaan puhua ongelmakäytöstä. (Salasuo & Rantala 2002: 42-46.)

Päihteiden ongelmakäytön olennainen piirre on päihdyttävien aineiden aiheuttama riippuvuus sekä niiden käytöstä johtuvat psyykkiset ja fyysiset haitat. Päihteet aiheuttavat riippuvuutta eri mekanismeilla, jonka vuoksi ongelmakäyttöön liittyy yleisimmin alkoholi, amfetamiini ja opiaatit. (Salasuo & Rantala 2004: 152.) Ongelmakäytöstä puhutaan kun henkilö käyttää hyvin vaarallisia aineita, käyttö tapahtuu suonensisäisesti, aineisiin on muodostunut erittäin vahva riippuvuus tai kun päihteidenkäyttö aiheuttaa henkilölle vakavia terveydellisiä tai sosiaalisia haittoja. Yhdenkin kerran kokeilu voidaan määrittää ongelmakäytöksi, jos käyttö johtaa vakaviin seurauksiin, esimerkiksi jos henkilö käyttää ensimmäistä kertaa opiaatteja, mutta ei ymmärrä aineen vaaroja. (Salasuo & Rantala 2002: 44-45.)

Päihdeongelma on moniulotteinen ongelma, eikä sitä voi tarkastella pelkästään lääketieteen, psykologian tai sosiaalitieteiden näkökulmasta. Päihdeongelma vaikuttaa ihmisen kokonaisuutenaan ja aiheuttaa haittoja, jotka vaikuttavat joillain henkilöillä terveyteen, joillain taas painottuvat enemmän sosiaaliset ja psyykkiset haitat. Varmuudella voi kuitenkin todeta, että pitkäaikainen päihteiden käyttö alkaa näkyä jossain vaiheessa haittoina ihmisen elämän kaikilla osa-alueilla. Päihteiden käyttö näyttyy päihteiden käyttäjälle itselleenkin haitalli-

selta tietyillä elämän osa-alueilla, silti jokin tekijä henkilön elämässä tuottaa halun käyttää päihteitä, vaikka päihteistä aiheutuvat haitat ovat selvästi niistä saatuja hyötyjä merkittävämmät. Päihteiden käyttäjä ymmärtää kyllä esimerkiksi päihteiden keholle aiheuttamat haitat, mutta voi kokea päihteiden käytön tärkeäksi psyykkisen toiminnan tai elämäntilanteensa kannalta. Käytön jatkuessa pitkään ongelma voi olla toisinpäin: mitä tärkeää elämässä enää on, jotta olisi järkevää olla käyttämättä päihteitä. Ei välttämättä mitään. Päihteiden käyttö muuttuukin perustoiminnaksi, vaikka alun perin se oli toiminta, jolla oli vain välinearvoa (Särkelä 1994: 61-63).

3.2 Monitasoinen päihdeongelma

Usein ajatellaan, että päihteidenkäyttö johtaa syrjäytymiseen, mutta syrjäytyminen ei välttämättä johdu ongelmakäytöstä, vaan päihteiden käyttö on tällöin ennemminkin vain pieni osa laajempaa ongelmaa. (Salasuo & Rantala 2002: 44.) Päihteiden ongelmakäyttäjät ovat yhteiskunnan laidalla eli marginaalissa eläviä ihmisiä. Päihteiden käyttö hallitsee heidän elämänsä, ja se on tällä tavalla syrjäyttänyt muut asiat kuten työn ja perhe-elämän. Päihteiden käytöstä on tullut tällöin vahva osa identiteettiä. (Knuuti 2007: 18-19.)

Päihteistä erityisesti huumeiden käyttö ja siihen liittyvät ongelmat herättävät yhteiskunnassa enemmän pelkoa ja suojautumisen tarvetta kuin jotkut muut haittoja aiheuttavat ilmiöt (Weckroth 2001: 41). Tämä johtuu osaksi siitä, että yleiset käsitykset huumeista ovat usein vanhentuneita ja pahimmilleen edenneestä ongelmakäytöstä kärsivien henkilöiden oletetaan edustavan huumeiden käyttäjien enemmistöä (Salasuo & Rantala 2004: 148). Huumausaineet ovat hyvin erilaisia haittavaikutuksiltaan ja siksi niiden käyttö etenkin sekaisin aiheuttaa hyvin erilaisia käyttäytymisen muotoja riippuen ihmisestä. Huumeiden käyttö saattaa aiheuttaa holtitonta ja ailahtelevaa käytöstä. (Knuuti 2007: 19.) Ailahteleva ja erilainen käytös aiheuttaa ihmisissä pahennusta ja pelkoakin. Yhteiskunnasta kumpuavan pelon vuoksi päihteidenkäyttäjä ajautuu syrjään yhteiskunnasta. Suomalaisen yhteiskunnan erilaisuuden sietokyky on alhainen, jolloin erilaiset henkilöt syrjäytetään (Särkelä 2009).

Huumeiden käyttäjän voimavarat ja aika menevät huumeiden käyttöön, vieroitusoireiden välttämiseen sekä huumeiden hankkimiseen. Tästä syystä huumeiden käyttäjillä ei juuri ole aikaa tai voimavaroja työssäkäyntiin. Huumeiden käyttäjistä monet elävät toimeentulotuella. Jotkut huumeiden käyttäjistä rahoittavat huumeiden käytön tekemällä rikoksia kuten välittämällä huumeita. Usein huumeiden käyttäjällä on epävakaa asuntotilanne ja esimerkiksi tuttavien luona asuminen on hyvin tavallista. (Knuuti 2007: 18-19.) Nämä käyttäjät edustavat perinteistä stereotypiaa huumeiden ongelmakäyttäjistä. Ongelmakäytöstä johtuen he voivat joutua tekemisiin viranomaisten ja päihdehuollon kanssa. Huumeiden ongelmakäyttö johtaa usein myös vakaviin psyykkisiin ja terveydellisiin ongelmiin (Salasuo & Rantala 2002: 44-45.)

Syrjäytyminen tai rikolliseen alakulttuuriin kuuluminen ei suinkaan kuulu kaikkien päihteiden käyttäjien elämään (Salasuo & Rantala 2004: 148).

Varsinkin pitkälle edennyt ongelmakäyttö vaikeuttaa henkilön osallisuutta tai kokemusta osallisuudesta. Päihteidenkäyttäjät kokevat itsensä usein ulkopuolisiksi yhteiskunnasta ja heidän sosiaaliset verkostonsa ovat kaventuneet ja koostuvat usein muista päihdeongelmaisista. Syrjintä ja toiseuden kokemus edelleen heikentää päihteidenkäyttäjän yhteiskunnallista osallistumista, eikä sitä heiltä usein odotetakaan ennen päihdeongelmasta eroon pääsyä. (Särkelä 2009).

Päihdeongelmaiset, kuten muutkin ihmiset, haluavat olla omien toiminta-areenoidensa subjekteja. Jotkut päihdeongelmaiset kokevat itsensä tarpeellisiksi ja toimintakykyisiksi vain päihteiden käyttöön liittyvässä kulttuurissa, kuten ryyppyporukoissa. Kuntoutuksessa päihteiden käyttäjä pyritään siirtämään tutulta toiminta-areenaltaan jonnekin, jossa hänellä ei ole toimintaedellytyksiä, kuten esimerkiksi ”normaaliyhteiskuntaan” ja näin ollen henkilö voi olla vain ei-subjekti. Ei ole yllättävää, että tällaisessa tilanteessa henkilö laittaa vastaan ja pyrkii palaamaan tilanteeseen, jossa hän oli subjektina. (Särkelä 1994: 64.)

Päihteiden käyttö mielletään yleensä maskuliiniseksi, jolloin päihteistä riippuvaiset naiset nähdään poikkeavina ja naisellisten normien rikkojina. Päihteitä käyttävä nainen median ja elää valtakulttuurin lisäksi myös päihteiden käyttäjien alakulttuurin halveksunnan kohteena. Naiset ovat päihteiden käyttökulttuurissa vähemmistö, erityisesti kovien huumeiden, kuten amfetamiinin ja opiaattien käyttäjinä. Päihdeyhteisössä naiset ovat usein alttiita seksuaaliselle hyväksikäytölle ja väkivallalle. Tämän naiset kokevat usein erityisen traumatisoivaksi ja alistavaksi. Kun naiset sijoitetaan alakulttuurissa alempiarvoiseksi, naisten passiivisuus ja riippuvuus nousevat korostettuun asemaan. Tämä puolestaan korostaa miesten kovuutta ja toimintakykyä. Monesti juuri huumeiden ongelmakäytön kierteeseen joutuneet naiset ajautuvat aina entistä syvemälle alakulttuuriin ja asuvat erilaisissa asunnoissa, joissa huumeita myydään, välitetään ja käytetään. Tyypillisesti huumeita käyttävien naisten ajatellaan olevan miespuolisia käyttäjiä alempiarvoisempia, esimerkiksi heikompia luonteeltaan ja muuten kyvyttömämpiä. (Granfelt 2004: 202-203, 208-209.)

Äärimmäisenä ilmiönä on kaksinkertaisesti syrjäytyneet, jotka elävät yhteiskunnan ulkopuolella ja joilla on ongelmat usein kasautuneet. Heidän on vaikea elää yhteiskunnan normien mukaisesti eikä heitä ole helppo auttaa heidän tavoittamattomuutensa vuoksi. Kaksinkertaisesti syrjäytynyt voi myös eristäytyä muista ihmisistä. (Knuuti 2007: 18-19.) Päihteiden käyttäjä luo oman normistonsa perustuen rikolliseen alakulttuuriin ja siellä vallitseviin lainalaisuuksiin sekä normeihin. Nämä normit eroavat usein hyvin paljon muun yhteiskunnan normistosta.

3.3 Päihdepolitiikka, -kuntoutus ja -palvelut

Päihdehuolto on ollut pitkään jatkuvassa muutoksessa. Sotien jälkeen 1940-luvun loppupuolella alkoholihuolto pääsi vasta kehittymään kunnolla. Tuona aikana päihdehuolto oli pääasiassa laitoshuoltoa ja kontrollointia. Vapaaehtoinen hoitoon hakeutuminen oli vallalla 1960-luvulla, mutta asiakas oli silti vahvasti palvelujen kohde. Kohdejattelu alettiin kyseenalaistaa 1970-luvulla ja hoitopalvelut alkoivat monipuolistua sekä lisääntyä, koska huumausaineiden lisääntynyt käyttö vaati uusia palvelumuotoja. Tämän jälkeen 1980 ja 1990 -luvuilla ryhdyttiin luomaan sosiaali- ja terveydenhuollon verkostoitumista sekä yhteisvastuullista toimintaa. Tuona aikana kehitettiin myös ennalta ehkäisevää työtä ja alettiin painottamaan yhteistyötä asiakkaan kanssa. Asiakkaan asiantuntijuus omissa asioissaan pääsi esille. (Saarelainen 2003: 48.) Päihdeongelman hoidossa ovat jo pitkään painottuneet sosiaalipalvelut. Ensimmäiset A-poliklinikat perustettiin Suomeen 1950-luvulla. Nykyinen päihdehuoltolaki on vuodelta 1986 ja se on luonteeltaan puitelaki, jonka tavoitteet on määritelty hyvin yleisiksi. (Haavisto 2010: 264.)

Päihdepolitiikan tavoitteena on päihteistä johtuvien haittojen ehkäiseminen sekä päihteiden käytön hillitseminen (Haavisto 2010: 261). Suomessa päihdepolitiikka perustuu kansainvälisiin yleissopimuksiin sekä Suomen lainsäädäntöön. Päihdepolitiikkaa pyritään Suomessa toteuttamaan strategioiden avulla, ja tämä tapa on myös kansainvälisesti vallalla. Näistä strategioista ilmenee se, miten päihdepolitiikkaa muodostuu. Erilaiset päihdepoliittiset suuntaukset ovat sitä dynamiikkaa, jossa eri suuntaukset taistelevat keskenään. (Soikkeli 2001: 9.) Osa tätä päihdepolitiikan kokonaisuutta ovat oikea-aikaiset ja vaikuttavat päihdepalvelut, joiden tarkoituksena on edistää hyvinvointia. Päihdetyöllä tarkoitetaan niitä toimia, joilla päihdepolitiikkaa toteutetaan. (Haavisto 2010: 261.)

Päihdekuntoutus ja päihdehoito termejä käytetään päällekkäin kuin synonyymeina. Tämä kertoo hyvin siitä, kuinka vahva rooli sosiaalisella kuntoutuksella on päihdekuntoutuksessa. Päihdehoidossa sosiaaliseen kuntoutukseen pyrkivän toiminnan ja sosiaalityön asema on keskeinen, eikä päihdehoitoa ole vallannut pelkästään lääkehoito. Päihdekuntoutukseen kuuluu myös yhteisöllinen ja sosiaalinen tuki. (Lahti & Pienimäki 2007: 138.)

Päihdekuntoutuksessa tulee ottaa huomioon kuntoutujan koko sosiaalinen ympäristö, sillä raihistuminen vaikeutuu, jos kuntoutujan elämässä ei ole ihmisiä, jotka tukevat päihteettömässä elämässä. Monella kuntoutujalla on edessä uuden lähipiirin muodostaminen kuntoutuksen alettua, koska vanha lähipiiri on saattanut koostua suurimmalta osin muista päihteiden käyttäjistä. Sosiaalinen ympäristö käsittää ihmisten lisäksi myös asumisen, työn ja harrastukset. Sosiaalinen ympäristö on se kokonaisuus, jossa ihminen elää. Päihdekuntoutuksessa tulee tä-

mä sosiaalinen ympäristö ottaa huomioon ja selvittää, millä tavoin se tukee ihmisen kuntoutumista. (Lahti & Pienimäki 2007: 137.)

2000-luvulla on alettu kehittämään päihdepalveluja ja tästä johtuen 2002 julkaistiin Päihdepalvelujen laatusuositus. Päihdepalvelujen laatusuositus (2002) jakaa kuntoutuksen ja hoidon tavoitteet viiteen tasoon. Ensimmäisessä tasossa lievitetään asiakkaan päihteiden käytöstä aiheutuneita haittoja. Toisessa tasossa erilaisin tukitoimin estetään asiakkaan tilan ja elinolojen heikkeneminen. Kolmannessa tasossa erilaisten tukitoimien avulla pidetään tila ja elinolot ennallaan. Neljännessä tasossa näitä elinoloja ja asiakkaan tilaa pystytään osittain korjamaan. Ja viidennessä tasossa asiakkaan psyykinen, fyysinen ja sosiaalinen tilanne kohenee huomattavasti. Näissä tavoitteissa elinolojen mukaan tuominen tekee päihdekuntoutuksesta laaja-alaisemman. Tavoitteena onkin asiakkaan tilanteen kokonaisvaltainen paraneminen. (Lahti & Pienimäki 2007: 139.)

Päihdepalveluja voidaan tarkastella monilla eri tavoilla. Ensinnäkin voidaan hahmottaa päihdepalveluja hoidon ja kuntoutuksen näkökulmasta, jossa korostetaan yhtenäisen palvelujärjestelmän tärkeyttä ja vastuunjakoa erilaisten päihdeongelmien hoidossa, joka tapahtuu porrastetun palvelujärjestelmän avulla. Toiseksi päihdepalveluja voidaan tarkastella joko suppeasti tai laajasti. Suppeassa näkökulmassa korostuvat erityispalvelut, joissa pääpaino on päihdekuntoutujien erityistarpeissa ja työntekijöiden erityisosaamisessa. Suppeassa näkökulmassa on kyse professionaalista päihdepalvelujen määrittelystä. Laajassa näkökulmassa korostuu taas asiakkaiden tarpeiden moninaisuus ja palveluiden universaalit mahdollisuudet hyvinvoinnin puutteisiin vastatessa. Tässä näkökulmassa on kyse päihdepalvelujen sosiaali- ja terveyspoliittisesta tai hyvinvointipoliittisesta määrittelystä, koska siinä on lähtökohtana asiakkaiden tarpeet ja niiden rakenne, ja siinä korostuu eri osa-alueiden vastuu päihdepalvelujärjestelmässä. Nämä näkökulmat eivät sulje toisiaan pois, vaan ovat ennemminkin päällekkäisiä tai sisäkkäisiä. (Kaukonen 2001: 106.)

Päihdehuollon palvelut voidaan jakaa yleis- ja erityispalveluihin. Yleispalveluita ovat terveyskeskukset, sosiaalitoimistot ja sairaalat. Erityispalveluihin kuuluvat A-klinikat, nuorisoasemat, päiväkeskukset ja kuntoutuslaitokset. Palvelut voidaan jakaa myös avo- ja laitospalveluihin. Kuntien ja kuntayhtymien vastuulla on järjestää yleis- ja erityispalvelut. Toinen päihdepalveluja järjestävä taho on yksityisen sektorin yritykset. Myös kolmas sektori on päihdepalvelujen tuottamisessa isossa roolissa; erilaiset järjestöt ja yhdistykset ovat tärkeitä vertaistuen antajia, kuten esimerkiksi AA- ja NA-ryhmien muodossa. Myös erilaiset laitospalvelut ja avokuntoutukset ovat järjestöjen sekä säätiöiden järjestämiä, joista ovat hyvinä esimerkkeinä muun muassa Kalliola sekä Myllyhoito. (Saarelainen 2003: 53-54.)

Suomalainen päihdehuoltojärjestelmä on saanut kansainvälistä huomiota pyrkimyksellään lähestyä päihdeongelmaa moniammatillisesti ja erityisesti ei-lääketieteellisestä näkökulmasta. Siitä huolimatta päihdeongelmaa on pitkää pidetty myös sairautena ja erilaisten huumeiden lisääntyessä kehitettiin myös erilaisia lääkinnällisiä hoitomuotoja muiden hoitomuotojen rinnalle. Myös jako yleis- ja erityispalveluihin on ollut muutoksessa, erityisesti näiden palveluiden välinen työnjako muuttui 1990-luvulla kun avohuolto ja matalankynnyksen palvelut yleistyivät. (Murto 2002: 167-172.)

4 Kuntoutus sosiaalialan ja yhteisökuntoutuksen näkökulmasta

4.1 Kuntoutus sosiaalialalla

Kuntoutuksen ensimmäiset vaiheet ovat 1800-luvun suomalaisessa vammaishuollossa ja köyhäinavussa. Tuolloin kuntoutus on ollut pitkälti hyväntekeväisyyden varassa. Valtion rooli oli aina 1940-luvulle asti hyvin pieni sairaaloita ja tuberkuloosiparantoloita lukuun ottamatta. Maailmansotien jälkeen sotavammaisten kuntouttaminen työkykyisiksi nousi tärkeäksi työvoimapulan iskiessä. Tämä antoi sysäyksen kuntoutuksen kehittymiselle. Vakiintuneempi kuntoutus alkoi käynnistyä ja laajentua. Ensimmäinen varsinainen kuntoutuslaki astui voimaan 1947, joka oli erityisryhmille tarkoitettu laki. Vielä 1950-luvulla kuntoutus nähtiin toimintana, jossa sairaavuoteelta pyrittiin työkykyiseksi. Vasta 1960-luvulla kuntoutus tuli osaksi muuta palvelujärjestelmää eli osaksi yleisiä kuntoutuspalveluita ja vasta 1980-luvulla liitettiin lääkintähuolto osaksi yleisiä palveluita. 1990-luvulla keskityttiin parantamaan kuntoutujan asemaa. Nyt kuntoutuksessa on havaittavissa laajentumiskehitys, jossa tietyn erityisryhmän palvelut ovat tulossa kaikkien yleisiksi kuntoutuspalveluiksi. (Kuntoutusportti 2011.)

Kuntoutuksen tarkoituksena on tukea ihmisen selviytymistä arkielämässä ja elämän eri vaiheissa. Kuntoutus on suunnitelmallista ja tarkoituksenmukaista toimintaa, jolla pyritään parantamaan ihmisen toimintakykyä tilanteissa, joissa hänen sosiaaliset selviytymis- ja osallistumistaitonsa ovat heikentyneet. Kuntoutus perustuu aina kuntoutujan ja ammattihenkilöstön yhdessä laatimaan suunnitelmaan ja kuntoutusprosessin jatkuvaan arviointiin. Kuntoutuksessa pyritään lisäämään kuntoutujan voimavaroja ja elämänhallinnan tunnetta. Kuntoutus voi olla yksilö- tai ryhmämuotoista. (Kuntoutusportti 2011.)

Sosiaalinen kuntoutus on vaikeasti syrjäytyneen ihmisen yhteiskuntaan palaamisen tukemista vahvistamalla hänen sosiaalista toimintakykyä ja sosiaalisen vuorovaikutuksen taitoja (Sosiaalili- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2011). Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään saavuttamaan ja palauttamaan kuntoutujan taidot selviytyä arkielämän välttämättömistä toiminnoista kuten esimerkiksi vuorovaikutustilanteista ja erilaisista rooleista, joita hänellä on ja joita häneltä odotetaan. Sosiaalisessa kuntoutuksessa pyritään tarjoamaan edellytyksiä sosiaaliseen osallistumi-

seen, sosiaalisiin verkostoihin ja niiden toimivuuteen, taloudelliseen turvallisuuteen sekä asumiseen. Sosiaalisen kuntoutuksen avulla pyritään etsimään asiakkaalle parempia toimintatapoja entisten vahingoittavien toimintatapojen tilalle. (Kuntoutusportti 2011.)

Sosiaalista kuntoutusta voi tarkastella eri näkökulmista ja sen voi ymmärtää eri tavoin riippuen siitä, mistä näkökulmasta sitä katsoo. (Kuntoutusportti 2011.) Sosiaalinen kuntoutus on perinteisesti asetettu kuntoutuksen kenttään kahdella eri tavalla. Sosiaalinen kuntoutus on joko yksi neljästä kuntoutuksen lajista tai sosiaalinen kuntoutus on yläkäsite, joka luonnehtii yleisesti muita kuntoutuksen käsitteitä. Ensimmäisessä näkökulmassa kuntoutus on jaettu kuntoutuksen lajeihin, joiden mukaan määritellään kuntoutustoimenpiteet. Toisessa näkökulmassa on taas korostettu kuntoutuksen sosiaalista luonnetta riippumatta siitä, mistä syystä henkilö on kuntoutuksessa. (Vilkkumaa 2007: 28.)

Ilpo Vilkkumaa (2007) jäsentää kuitenkin vielä aivan uudella tavalla sosiaalisen kuntoutuksen ja on jakanut sen kolmeen eri tasoon. Ensimmäinen sosiaalisen kuntoutuksen taso on sosiaalisen perimän taso, jossa sosiaalinen on toisia ihmisiä koskeva havainto, mielikuva ja vaikutus. Tässä tasossa sosiaalisuus on toisten ihmisten periaatteellista huomioon ottamista ja se korostaa yleisiä kulttuurisia ja yhteisöllisiä tekijöitä kuten socialisaatiota ja sosiaalista maaperää. Toinen sosiaalisen kuntoutuksen taso on sosiaalisen läsnäolon taso, jossa sosiaalinen on toisten ihmisten todellinen ja suora läsnäolo, jossa voi havainnoida toisten ihmisten tekemisiä ja reagoida niihin erilaisin keinoin. Kolmas sosiaalisen kuntoutuksen taso on sosiaalisen toiminnan taso, jossa sosiaalinen on yhdessä tekemistä. Tässä tasossa sosiaalisuus on toiminnan ja sopimusten yhteensovittamista sekä ennakoitavuutta suhteessa tavoitteeseen. (Vilkkumaa 2007: 28-29.) Tervalammen kartanossa korostuu erityisesti juuri kolmas sosiaalisen kuntoutuksen taso.

4.2 Yhteisökuntoutus

Jo 1980-luvulla Kalevi Kaipio ja Kari Murto (1980) ovat tuoneet esille yhteisökuntoutuksen tärkeyttä. He käyttävät yhteisökuntoutuksesta nimitystä yhteisökasvatus, mutta tarkoittavat sillä samaa kuntouttavaa ja kasvattavaa toimintaa, jota voi hyödyntää niin lapsilla kuin aikuisilla. (Kaipio & Murto 1980: 10.) Tässä opinnäytetyössä käytämme yhteisökuntoutus -sanaa, koska se on käytössä Tervalammella.

Yhteisökuntoutus on parhaimmillaan kasvamista vastuulliseen yhteistyöhön ja demokraattiseen toimintaan. Yhteisö on kehittyvä ja muuttuva joukko ihmisiä toimimassa yhdessä. Yhteisön kehitystasot voidaan jakaa perinteisesti neljään tasoon. Ensimmäinen taso on hajanainen joukko vailla yhteistä normistoa ja yhteisiä tavoitteita. Tässä tasossa ei yhteisöllä ole vielä sääntöjä ja ihmisillä on erilaiset käyttäytymisnormistonsa. Toisessa tasossa yhteisö on ulko-

naisesti yhtenäinen yhteisö, jossa on omat sääntönsä ja keskinäistä vuorovaikutusta, mutta se on vielä epärehellistä ja tapahtuu ulkokohtaisen päätännän ja demokratian kautta. Kolmas yhteisön kehitystaso on sosiaalinen yhteisö, jossa yhteisöllä on jo vaativampia normeja ja niitä valvotaan tarkemmin kuin edellisessä vaiheessa. Tässä vaiheessa yhteisöllä on jo selvä fyysinen ja psyykinen turvallisuuden tunne. Viimeinen yhteisön kehitystaso on yhteisökasvatuksellinen yhteisö, jossa yhteisön kärsivällisyys ja sallivuus ovat suuria sekä tulevaisuutta suunnitellaan pidemmällä tähtäimellä. Tässä tasossa vastuu yhteisöstä on suuri ja keskeinen motiivi myös siinä toimimiselle. Samalla myös vaatimukset yhteisön jäsenille ovat suuret. (Kaipio & Murto 1980: 10, 15-16.)

Yhteisökuntoutuksessa yhteisö on tietoisesti rakennettu ryhmä ja sosiaalinen ympäristö, jossa vuorovaikutus ja ryhmäprosessit ovat säilytetty terapeuttisilla menetelmillä. Yhteisöt voivat antaa kuntoutujalle pitkäaikaisen tuen ja avun. Yhteisössä yksilö oppii toimimaan yhteisesti hyväksytyjen normien ja yhteiskunnan vaatimusten mukaisesti. Yhteisön tuella kuntoutuja löytää oman uuden tavan elää ilman päihteitä. (Hännikäinen-Uutela 2004: 118-119, 122.)

Yhteisökuntoutuksessa erilaisten viitekehysten ja mallien avulla määritellään asiakkaan asema ja yhteisön vuorovaikutuksen muodot. Elämäntapamuutoksia pyritään yhteisökuntoutuksessa edistämään yhteisön välityksellä ja näitä yhteisöjä kutsutaan instrumentaalisiksi ja hierarkkiksiksi yhteisöiksi. Näissä yhteisöissä on tärkeää saada asiakas sopeutumaan yhteisön sosiaaliseen järjestykseen ja toiminnalliseen rakenteeseen. Demokraattisuus on tärkeä osallistamisen väline yhteisökuntoutuksessa. Yhteisissä kuntoutuskeskuksen kokouksissa päätetään yhteisön asioista keskustellen. Tällä tavalla asiakas oppii hoitamaan asioita, ratkaisemaan ristiriitoja ja ongelmia puhumalla toisten ihmisen kanssa. Yhteisökuntoutuksessa käytetään yhteisön voimavaroja asiakkaan käytöksen korjaamisessa keskustelemalla eikä niinkään kontrolloimalla. Lopullinen päätös on kuitenkin yhteisökuntoutuksessa henkilökunnalla, joka yleisesti käyttää valtaansa muutoin hyvin vähän, koska yhteisökuntoutuksen tavoitteena on asiakkaan omatoimisuuden lisääminen ja riippuvuuden vähentäminen. (Forsell, Virtanen, Jääskeläinen, Alho & Partanen 2010: 66.)

Yhteisökuntoutus perustuu vapaaehtoisuuteen. Kuntoutujalla on vapaus olla osallistumatta yhteisiin asioihin. Osallistumatta jättäminen saattaa kuitenkin vaikeuttaa yksilön yhteisössä toimimista, koska hän ei silloin pääse hyvin sisälle yhteisöön ja sen toimintaan. Yhteisökuntoutuksessa tärkeää on myös avoimuus ja rehellisyys, koska sillä tavoin yhteisön jäsenillä on helppo elää ja olla keskenään. Tällä tavalla kaikilla yhteisön jäsenillä on myös oikeus omien mielipiteiden ja tunteiden ilmaisuun säilyttäen samalla omanarvontuntonsa ja toisten kunnioituksen. Näin vaikeatkin asiat on helpompi käsitellä yhteisössä ja kuntoutujat oppivat käyttäytymään ja toimimaan paremmin yhteiskunnan ja yhteisön jäseninä. (Ahmaoja 2000: 13-19.)

Avoimuus ja rehellisyys edellyttävät yhteisöltä myös tasa-arvoisuutta. Tasa-arvoisuus on periaate, johon kasvetaan. Yhteisökuntoutuksessa tasa-arvoisuus on demokraattisia oikeuksia ja vastuuta. Yhteisökuntoutus vaatii onnistuakseen myös turvallisen ympäristön taakseen. Jokaisen yhteisön jäsenen tulee tuntee olonsa turvalliseksi ja jokaisella on oikeus koskemattomuuteen. Tällä tavalla yhteisökuntoutuksessa korostetaan inhimillisyyttä ja toisen huomioon ottamista sekä tasa-arvoista kunnioittamista. Tästä syystä yhteisössä asetetaan yleisesti hyväksyttävän käyttäytymisen vaatimukset, jotka osaltaan auttaa kuntoutujia kasvamaan yhteisön jäseneksi. Yhteisökuntoutuksessa on kuitenkin tärkeää, ettei huonosti ja epäsovivasti käyttäytyvää ihmistä itseään tuomita, vaan itse teko, koska tällä tavalla voidaan säilyttää ihmisen omanarvontunne ja sitä kautta myös toivo kuntoutumiselle. Teon tuomitsee yhteisö, ei henkilö. Jos ihminen itse tuomitaan, voi hän kokea olevansa paha ja toivoton. Sellaiset tuntemukset eivät taas edistä ihmisen kuntoutumista vaan pikemminkin lannistavat ihmistä. (Ahmaoja 2000: 13-19.)

4.3 Yhteisökuntoutus Tervalammen kartano, kuntoutuskeskuksessa

Tervalammen kartanon yhteisökuntoutus jakaantuu yhteisöissä kolmeen vaiheeseen. Nämä vaiheet ovat orientaatiovaihe, kuntoutumisvaihe ja irtautumisvaihe. Tähän vaiheittaiseen malliin Tervalammella siirryttiin vuoden 2011 alussa intensiiviyhteisöä lukuun ottamatta. (Pulkkinen 2011: 6.)

Orientaatiovaiheessa kuntoutuja sopeutuu Tervalampi-kuntoutukseen ja tarkoituksena on auttaa kuntoutujaa asettumaan omaan pieniyhteisöönsä, pysähtymään keskittyäkseen itseensä sekä tutustuakseen Tervalammen kartanon toimintaan ja kuntoutusmenetelmiin, joita siellä käytetään. Yhteisöstä riippuen orientaatiovaihe kestää 2-6 viikkoa. Orientaatiovaiheessa kuntoutujalla ei ole käyntejä laitoksen ulkopuolella ja kaikki kuntoutujat osallistuvat sen aikana kaksi kertaa kuntoutussopimusryhmään, yhden kerran lääkelinjausryhmään sekä muihin vaiheen ohjelmaan kuuluviin ryhmiin. (Munck, Ranta & Kokemusasiatuntijat: Juha, Juho & Stidi 2011: 6.)

Kuntoutusjaksolla kuntoutuja osallistuu yhteisön toimintoihin, joita ovat kokouksiin ja ryhmiin osallistuminen sekä omien vastualueiden hoitaminen. Kuntoutusjakson aikana kuntoutuja käsittelee asioita ja ongelmia yhdessä yhteisön kanssa ja osallistuu yhteiseen toimintaan yhteisössä. Yhteisöhoitoon kuuluu, että kaikki kuntoutujat sitoutuvat käsittelemään asioita yhteisön jäsenten kanssa ja osallistuvat myös päätöksentekoon. Yhteisön jäsenenä kuntoutujalle annetaan vastuuta ja päätösvaltaa. Kuntoutusjakson aikana kuntoutuja opettelee uuden elämäntavan ilman päihteitä. Jaksoon kuuluu muutosten tieostaminen mallioppimisen ja vastuunoton avulla. Yhteisössä voimavarana käytetään vertaistukea. Kuntoutusjakson aikana kuntoutujan ohjelmaan kuuluu kaupunkiharjoittelu, jossa autetaan kuntoutujaa tarkastele-

maan omaa toimintaansa kotona ja tuetaan muutoksessa. Kaupunkiharjoitteluun kuuluu myös tutustuminen avohuollon palveluihin. Kaupunkiharjoittelu perustuu yksilölliseen toimintasuunnitelmaan ja sitä käsitellään yhteisökokouksessa. Kuntoutumisvaiheessa kuntoutuja osallistuu erilaisiin pienryhmiin yhteisössään, joissa käsitellään päihdeongelman tutkimiseen liittyviä tunteita sekä hyödynnetään toiminnallisuutta ja luontoa. (Munck ym. 2011: 6-7.)

Irtaantumisvaiheessa kuntoutuja osallistuu yhteisönsä pienryhmiin ja harjoittelee uudenlaista elämää kaupungissa. Irtaantumisvaiheessa kuntoutuja suunnittelee tulevaisuuttaan ja jatkokuntoutustaan kaupungissa. Irtaantumisvaiheessa pyritään takaamaan kuntoutujalle tuki myös laitoskuntoutuksen jälkeen. (Munck ym. 2011: 7.)

5 Hyvän asiakassuhteen ja palvelun elementit

Antti Särkelä (2001) jäsentää hyvän asiakassuhteen elementtejä ja nostaa niistä ensimmäiseksi esiin hyväksymisen. Sillä tarkoitetaan asiakkaan kokemusta siitä, että työntekijä hyväksyy hänet sellaisena kun hän on. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei mitään kritiikkiä asiakkaan tekoja kohtaan saisi esittää, vaan nimenomaan asiakkaan kanssa ikään kuin liittoudutaan asiakkaan voimavarojen ja vahvuuksien kanssa asiakkaan haitallista käytöstä vastaan. Asiakasta ei tuomita, mutta hänen tekojaan ei tarvitse hyväksyä. Työntekijän olisi jopa epäeettistä osoittaa hyväksyntää esimerkiksi asiakkaan väkivaltaisia tekoja kohtaan. (Särkelä 2001: 31-33.) Työskennellessä asiakkaan kanssa tulisi itse asiakas ja hänen tekonsa erottaa toisistaan. Pahat teot eivät tee itse ihmisestä pahaa.

Toinen Särkelän jäsenyyksen mukainen elementti on luottamus. Luottamus ei suinkaan tarkoita vain vaitiolo- ja salassapitovelvollisuutta vaan ne ovat vain pieni osa luottamuksellista asiakassuhdetta. Luottamukseen liittyy myös luottamus siihen, että yhdessä pyritään asiakkaan hyvään, eikä häntä vahingoiteta tai toimita hänen selän takana. Vaikka työskentelysuhteessa jouduttaisiinkin tekemään epämiellyttäviä ratkaisuja, niin kuitenkin suhteessa vallitsee luottamus siitä, että niitä ei ole tehty vahingoittamistarkoituksessa. Kolmas hyvän asiakassuhteen elementti on välittäminen. Asiakkaat usein kokevat, että kun työntekijän ja asiakkaan suhde on emotionaalisesti latautunut, työntekijä aidosti välittää siitä, mitä asiakkaalle tapahtuu ja tätä kautta uskoo, että työntekijä haluaa aidosti auttaa. Työntekijästä tulee merkittävä henkilö asiakkaan elämässä. Jos työntekijä puolestaan pysyy asiakkaalle merkityksettömänä, niin miksi asiakas ottaisi työntekijän esittämän mielipiteet vakavan pohdinnan alle. Välittäminen ilmenee työntekijän tavassa olla läsnä, eikä olennaista ole vain mitä työntekijä sanoo ja tekee, vaan se, miten hän sen sanoo ja tekee. Osaltaan motivoitunut työntekijä motivoi myös asiakasta. (Särkelä 2001: 34-35, 38.)

Tärkeä elementti on myös työntekijän jämäkkyys. Kun työntekijän ja asiakkaan välillä vallitsee hyvä työskentelysuhde, asiakas kokee työntekijän jämäkkyuden ja vaativuuden välittämisenä eli positiivisena. Asiakas pystyy luottamaan siihen, että työskentely tapahtuu hänen hyväkseen ja hänen tarpeistaan lähtien. Oikeissa tilanteissa vaativuus voi osoittaa myös asiakkaan kykyihin ja taitoihin uskomista, kuitenkin on syytä tunnustella missä vaiheessa jämäkkyys on tarpeen ja missä vaiheessa empatia olisi paikallaan. (Särkelä 2001: 40-41.)

Työntekijälle tärkeitä ominaisuuksia auttamistyössä ovat empatia, aitous, konkreettisuus ja asiakkaan kunnioittaminen. Empatia näkyy siinä, että työntekijä kykenee asettumaan asiakkaan asemaan ja tarkkailemaan tilannetta myös asiakkaan näkökulmasta. Empatia on merkittävää tekijä auttamistyössä, sillä sen kautta työntekijä voi ymmärtää asiakkaan tilanteen ja tarjoamaan oman näkökulmansa ja apunsa tilanteeseen. Aitous puolestaan tarkoittaa sitä, että työntekijä vilpittömästi pyrkii työskentelemään asiakkaan hyväksi. Aidolla kiinnostuksella työntekijä voi innostaa myös asiakasta työskentelyyn. Konkreettisuus on tärkeää, jotta asiakas saa selkeän kuvan työskentelystä, kun hänellä on konkreettisia tavoitteita ja keinoja niiden tavoittamiseksi. Työntekijän tehtävä onkin auttaa asiakasta konkreettisten mahdollisuuksien ja selkeän ymmärryksen löytämisessä. Kunnioitus asiakasta kohtaan tulee ilmi työntekijän tavasta kohdata asiakas ja tärkeää on työntekijän tapa esittää asiat asiakkaalle. Keskinäinen kunnioitus on edellytys positiiviselle auttamistyölle. (Särkelä 2001: 41-42.)

Marginaaliryhmien parissa työskennellessä osallistava työote on merkittävää. Yksinkertaisemmillaan se osallistaa asiakasta hänen omaan elämäänsä ja siihen liittyviin valintoihin. Lähtökohtana hyvälle sosiaalityölle on asiakkaasta itsestään ja hänen elämästään lähtevä tieto. Kun asiakkaasta lähtevä tieto nousee asiakkaan ja työntekijän välisen dialogin keskeiseksi elementiksi, sitä kyetään myös arvioimaan ja muuttamaan. (Juhila 2006: 119.)

Kun pyritään yhteisen ymmärryksen rakentamiseen, puhutaan dialogisuudesta. Dialogisuuden yksi elementti on vastavuoroisuus, jossa jokainen osapuoli on osana luomassa tilannetta ja vaikuttamassa siihen. Asiakassuhteessa tämä näkyy työntekijän ja asiakkaan välillä vallitsevana tasa-arvona ja molemminpuolisena ymmärryksenä. Dialogisuus ei ole pelkkää keskustelua, vaan oppimista ja mahdollisesti uusia mielipiteitä ja asenteita. Dialogisen vuorovaikutuksen saavuttaminen kuitenkin vaatii sitä, että asiakassuhde on luottamuksellinen. (Mönkkönen 2007: 86-89.)

Hyvässä palvelussa tukea ja kontrollia säädellään yksilöllisesti ja tilannekohtaisesti. Tuki voidaan nähdä joko asiakasprosessin liittyvänä työmenetelmänä, asiakkaan aitona kohtaamisena tai asianajona. Kontrolli voi olla organisaatiosta lähtöisin oleva välttämättömyys, asiakasprosessiin kuuluvaa seurantaa tai asiakkaan itsesääätelyä. Tuen ja kontrollin sopiva suhde vaatii avoimet säännöt asiakkaan ja työntekijän välille ja siinä hyödynnetään työntekijän ammattitai-

toa sekä kokemusta. Tärkeää on myös asiakkaan ja työntekijän luottamuksellinen suhde ja toimiva vuorovaikutus. Parhaimmillaan yhteisistä säännöistä kiinni pitäminen voi johtaa kontrollin vähentämiseen. (Jokinen 2008: 138-142.) Joissain organisaatioissa kontrolli on tietysti pakollinen paha, josta ei pääse mihinkään. Näissäkin organisaatioissa on tärkeää tuoda tuki kontrollin rinnalle.

Luonnollisesti on myös tärkeää, että asiakasta kohdellaan oikeudenmukaisesti ja puolueettomasti. Työntekijä ei kuitenkaan ole koskaan täysin vapaa erilaisista mieltymyksistään tai tunteiden vaikutuksesta. Tämän tiedostaminen voi kuitenkin tukea oikeudenmukaisuuden toteutumista. (Mattila 2007: 27.) Erityisesti marginaaliryhmiin kuuluvat asiakkaat ovat saattaneet kokea epäoikeudenmukaisuutta ja syrjintää, kun työntekijöillä on mahdollisesti ollut ennakkoluuloja heitä kohtaan.

lhanteellista olisi, että työntekijän ja asiakkaan välillä vallitsisi kumppaanussuhde. Tämä tarkoittaa sitä, että molemmilla osapuolilla on oikeus saada äänensä kuuluviin. Kumppanuussuhde ei voi syntyä tilanteessa, jossa toisen tieto on jatkuvasti alisteisessa asemassa. Asiakkaan kuulluksi tuleminen ja oman elämänsä asiantuntijaksi tunnustaminen edistää asiakkaan osallisuutta omaan elämäänsä ja yhteiskuntaan. (Juhila 2006: 147-148.)

Yhdeksi hyvän palvelun elementiksi voisi ajatella palveluohjauksellisen työtteen, jossa on tarkoituksena asiakkaan mahdollisimman itsenäisen elämän tukeminen. Palveluohjaus on määrätietoista työskentelyä asiakkaan omien tavoitteiden saavuttamiseksi. Palveluohjauksellisessa työtteen varmistetaan ja koordinoidaan asiakkaan tarvitsemia palveluita ja työntekijä toimii kumppanin roolissa niin sanotusti rinnalla kulkijana asiakkaan siirtyessä palvelujärjestelmästä toiseen. (Suominen & Tuominen 2007: 13, 16, 18.)

6 Aiempia tutkimuksia

Suoranaisesti tutkimuksia asunnottomien päihdekuntoutujien näkökulmasta ei ole. Päihdekuntoutujien tai asunnottomien kokemuksia on tutkittu, mutta yleensä on tutkittu päihdekuntoutujien kokemuksia päihdepalveluista tai asunnottomien kokemuksia asumispalveluista erillisinä, vaikka usein ongelmat ovat kietoutuneet toisiinsa. Yksi perustavanlaatuisen suomalainen tutkimus asunnottomuudesta on Riitta Granfeltin (1998) tutkimus Kertomuksia naisten kodittomuudesta, jossa näkökulmaksi on otettu juuri naisten kokemukset ja tarinat (ks. Granfelt 1998).

Meidän näkökulmamme poikkeaa näistä sinänsä, että selvitimme asunnottomien päihdekuntoutujien kokemuksia, joten tavallaan päihde- ja asumispalvelut olivat yhtä aikaa esillä. Seu-

raavat tutkimukset antavat kuitenkin viitettä siihen, minkälaisia tuloksia aiheisiin liittyen on saatu aiemmin.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen raportissa (40/2010) kerrotaan seurantatutkimuksesta, jossa on tarkasteltu yhteisökuntoutuksessa osallisena olleiden elämää. Aineistot tutkimusta varten kerättiin 2000-luvun alussa ja vuosina 2003-2007. Tutkimuksen mukaan raittiina yli vuoden kuntoutuksen jälkeen oli noin 60 %. Jos retkahdus oli tapahtunut kuntoutuksen jälkeen, se oli ollut alle vuoden sen jälkeen kun asiakas oli päässyt kuntoutuksesta, ja retkahduksen jälkeenkin suurin osa teki töitä uusien retkahdusten estämiseksi. Seurantatutkimuksen mukaan asiakkaat kokivat ongelmia retkahduspelon kanssa selviämisessä. Kaksi kolmesta vastaajista oli hankkinut työ- tai opiskelupaikan kuntoutuksen jälkeen ja suurimmalle osalle vastaajista oli järjestynyt asunto kuntoutuksen jälkeen. Vastaajista monella oli ongelmia sosiaalisen verkoston kanssa, joka oli jäänyt pieneksi kuntoutuksen jälkeen. Moni vastaajista kaipasi sosiaalista tukea arkeensa, eikä sitä vastaajien mielestä ollut tarjolla riittävästi. Kuitenkin osa vastaajista sai lohtua itsehoitoryhmistä, joissa vastaajat olivat onnistuneet luomaan uusia ihmissuhteita. Seurantatutkimuksen tutkijan huomio yhteisökuntoutuksesta oli, että yhteisökuntoutuksessa olisi tärkeää huomioida kuntoutujat yksilöinä riittävästi, koska keskeytykset tulevat sekä yksilölle että yhteiskunnalle kalliiksi. (Forsell ym. 2010: 67.)

Asunnottomuudesta itse asunnottomien näkökulmasta on tehty vähäisesti tutkimuksia. Kuitenkin lähivuosina julkaistuja opinnäytetöitä, pro graduja ja muita tutkielmia läpi käydessä, tuntuu yhä useamassa olevan asiakkaan näkökulma esillä, kuten myös asunnottomuuteen liittyvissä tutkielmissa. Yhtenä esimerkkinä voi mainita Anne Kantoluodon pro gradu -tutkielman Kertomuksia asunnottomuudesta (2011), jossa Kantoluoto on tutkinut asunnottomien kertomuksia ja haastateltaville rakentuneita identiteettejä. Tuloksissa selvisi, että asunnottomaksi oli päädytty usein päihteiden käytön tai erilaisten kriisitilanteiden, kuten esimerkiksi avio- tai avoeron vuoksi. Haastateltavat olivat kuvanneet asunnottomaksi joutumisen aikaa eräänlaiseksi syöksykierteeksi. Huomattavaa oman tutkielmamme kannalta on, että haastateltavat olivat kokeneet tärkeäksi sen, että heillä oli ollut ihmisiä, jotka välittivät ja tukivat heitä. Tämä tarkoitti niin henkilökuntaa kuin vertaistukea. Myös yhteisöllisyys ja kontrolli asumispalvelussa koettiin merkittäväksi. (Kantoluoto 2011: 67-68, 74.)

Tervalammen kartanolle on aiemminkin tehty opinnäytetyö asunnottomuuden teemoihin liittyen. Kaajakari, Nuutinen ja Pentikäinen tutkivat opinnäytetyössään työntekijöiden ja asiakkaiden kokemuksia Tervalammen kartanon asumispalveluiden lakkauttamisesta. Opinnäytetyössä selvisi, että haastateltavien asiakkaiden mielestä muutos kontrolloidusta ja päihteenä elämää tukeneesta asumismuodosta siirtyminen itsenäisempään asumismuotoon koettiin toisaalta huonona, sillä elämänhallinta tässä tilanteessa koettiin hankalaksi. Tuen ja kontrollin puute johti monella haastatellulla asiakkaalla päihteidenkäytön uudelleen aloittamiseen.

Vaikeaksi koettiin nimenomaan nopea muutos tuetusta ja säännöllisestä elämästä huomattavasti itsenäisempään elämään. Osa haastateltavista oli puolestaan kokenut, että itsenäisempi asumismuoto sopi heille paremmin. (Kaajakari, Nuutinen & Penitkäinen 2010: 44-45.)

Opinnäytetyön mukaan työntekijät kokivat asumispalvelun lakkauttamisprosessin aikana, että tarjolla olevat asumismuodot eivät vastanneet asiakkaiden tarpeisiin ja asiakkaat siirtyivät Tervalammen kartanosta asumismuotoihin, joita eivät välttämättä vastanneet heidän toiveitaan tai tuen tarvetta. (Kaajakari, Nuutinen & Penitkäinen 2010: 44-45.)

7 Tutkielman toteutus

7.1 Tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyössämme halusimme tuoda esiin asunnottomien päihdekuntoutujien kokemuksia ja ajatuksia asumisasioiden järjestymisestä ja heidän saamistaan palveluista, tuesta ja avusta. Olimme kiinnostuneita siitä, minkälaisia palveluita asiakkaat ovat kuntoutusprosessinsa aikana saaneet asunnottomuutta koskien. Erityisesti tarkoituksenamme oli selvittää kuntoutujien kokemuksia siitä, miten palvelut ovat vastanneet heidän tarpeitaan. Selvitimme haastatteluiden kautta kuntoutujien elämää ja kokemuksia palveluista ennen Tervalammen kartan siirtymistä, erityisesti nykyhetkeä Tervalammen kartanossa ja mahdollisia tulevaisuuden toiveita ja suunnitelmia.

Opinnäytetyössämme tarkoituksenamme on vastata Tervalammen kartanon tarpeisiin selvittää kuntoutujien kokemuksia siitä, mitkä palvelut he ovat kokeneet toimiviksi ja minkä vuoksi. Tavoitteenamme on tuoda Tervalammen työntekijöille tietoa siitä, minkälaiset palvelut tukevat kuntoutujien mielestä heidän asumistaan.

Tutkimuskysymyksinä olivat:

1. Miten Tervalammen kartanon asunnottomien päihdekuntoutujien kuntoutuspolku- ja prosessi muodostuu?

- Mitä ja millaisia asumiseen liittyviä palveluita, tukea ja apua kuntoutuja on saanut ennen Tervalammelle tuloa, siellä olonsa aikana, millaisia asumiseen liittyviä palveluita ja tukea kuntoutuja mahdollisesti tarvitsee tulevaisuudessa?

2. Miten asumiseen liittyvät palvelut, tuki ja apu asunnottomien päihdekuntoutujien mielestä vastaavat heidän tarpeitaan Tervalammen kartano, kuntoutuskeskuksessa ja sen ulkopuolella?

- Miten näitä palveluita tulisi kehittää kuntoutujien mielestä, jotta ne vastaisivat heidän tarpeitaan Tervalammen kartanossa ja sen ulkopuolella?

7.2 Tutkimusympäristö

Opinnäytetyömme haastattelut tapahtuivat Tervalammen kartanossa ja haastattelimme heidän kuntoutujiaan. Tervalammen kartano on Helsingin kaupungin sosiaaliviraston ylläpitämä päihdehuollon laitos, jossa tarjotaan laadukkaita kuntoutuspalveluja miehille, naisille ja perheille. Tervalammen kartano sijaitsee Vihdissä lähellä Nuuksion kansallispuistoa ja on luonnoläheisyytensä vuoksi idyllinen paikka kuntoutumiselle. Kuntoutuskeskuksessa opetellaan päihteetöntä elämää ja arkea toimien ja tehden. Kuntoutusohjelmiin kuuluvat ulkoilu, liikunta, luova toiminta, kuntouttava työtoiminta, erä- ja kalastustoiminta sekä arkiset askareet. Eri aktiviteettien kautta asiakkaiden on mahdollista löytää päiviensä täytöksi mielekästä tekemistä, joka ei liity päihteisiin. Tervalampi antaa tälle kaikelle toiminnalle hyvät puitteet ja tilat. (Helsingin kaupunki, Tervalammen kartano, Kuntoutuskeskus esite 2009.)

Tervalammen kartanon tavoitteena on tukea asiakkaan edellytyksiä kokonaisvaltaiseen elämänhallintaan ilman päihdeongelmia. Tervalammella on mahdollisuus terveemmän elämän harjoitteluun ja itseohjautuvan toiminnan opettelemiseen sekä asioiden käsittelemiseen. Hoitomuotona käytetään yhteisökuntoutusta sekä erilaisia toiminnallisia menetelmiä. Yhteisökuntoutus antaa mahdollisuuden opetella uusi elämäntapa tiedostaen muutosmahdollisuudet mallioppimisen ja vastuuoton kautta. Yhteisiä asioita käsitellään yhteisökokouksissa, joissa lähtökohtana on vertaistuki ja päihteidenkäyttöön liittyvien ilmiöiden asiallinen sekä puolueeton arviointi. (Helsingin kaupunki, Tervalammen kartano, kuntoutuskeskus esite 2009.)

Tervalampi on viime aikoina kokenut muutoksia koskien kuntoutusyhteisöjä. Uuden luonnoksen mukaisesti siellä on kuusi erilaista yhteisöä: intensiiviyhteisö, toiminnallinen arkikuntoutus yhteisö, huumekuntoutusyhteisö, perheyhteisö, naistenyhteisö ja työ- ja ryhmätoiminnan yhteisöt. Yhteisöjen ympärillä toimivat terveyspalvelut, päivystyspalvelut, erityispalvelut, hallintopalvelut, tilapalvelut, ateriapalvelut ja Tervalammen kartanon johtaja. (Helsingin kaupunki, Tervalammen kartano, kuntoutuskeskus esite 2009.)

Vuonna 2009, ennen päihdehuollon rakennemuutoksen alkamista, Tervalammen kartanon paikkaluku oli 163. Vuoden 2010 alussa rakennemuutoksen alkaessa paikkaluku väheni 80% ja saman vuoden lopussa asiakaspaikkaluvun laskemista koskevan suunnitelman käynnistyttyä paikkaluku vahvistettiin 1.3.2011 alkaen 108:aan paikkaan. Paikkaluvun laskemista koskevan suunnittelun käynnistyttyä haluttiin vahvistaa myös ilta- ja viikonlopputyötä resursoimalla niihin enemmän työntekijöitä. Samalla laitospäihdehuollon kuntoutusta haluttiin kehittää intensiivisemmäksi pienentämällä ryhmäkokoja. Paikkaluvun laskiessa vapautui henkilöstöä uuden intensiiviyhteisö-

sön työntekijöiksi ja uusi yhteisö perustettiin 14.3.2011. Uudessa intensiiviyhteisössä on keskitytty tukemaan tiiviimpää tukea tarvitsevien kuntoutujien auttamiseen. (Pulkinen 2011: 4.)

Vuosina 2010 ja 2011 kehittämistyötä on Helsingissä tehty Tervalammen kartanon lisäksi muun muassa avohuollossa. Helsingin kaupunki panosti avohuoltoon, jotta laitoshoitoon ohjautuisivat vain ne, jotka sitä todella tarvitsevat. Tervalammen kartanossa on kehittäminen ollut pitkälti toiminnan arvioimista, toisenlaiseen toimintaan tutustumista, hyvien käytäntöjen levittämistä ja uusien toimintamallien ideoimista. Kehittämisestä huolimatta yhteisöhoito on kuitenkin ollut pääajatus, jonka pohjalta muutoksia on peilattu ja arvioitu. Kehittämistä ovat toteuttaneet henkilökunnan lisäksi kuntoutujat ja kokemusasiantuntijat. (Pulkinen 2011: 3.)

7.3 Tutkimusmenetelmät

Valitsimme tutkimusstrategiaksi laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen, sillä kartoitettaessa ihmisen kokemuksia ja luomia merkityksiä laadullinen tutkimus on perusteltu valinta. Laadullisessa tutkimuksessa tiedonantajien joukko on pieni ja tarkoituksenmukaisesti valittu, eikä tutkimuksella haeta yleistettävyyttä, vaan tulokset ovat ainutlaatuisia ja koskevat vain tätä kyseistä aineistoa. (Tuomi 2007: 97.) Tilastolliseen tutkimukseen verrattuna laadullisessa tutkimuksessa aineistoa pyritään tutkimaan myös monitahoisemmin ja yksityiskohtaisemmin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001: 155).

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisuuden kuvaaminen. Tutkittavaa asiaa pyritään tutkimaan ja kuvaamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkittava todellisuus on moninainen, jolloin ilmiöstä löytyy monensuuntaisia suhteita. Laadullisessa tutkimuksessa onkin tarkoituksena vallitsevien väittämien vahvistamisen sijaan löytää ja tuoda esiin tosiasioita. Laadullisessa tutkimuksessa tulee kuitenkin ottaa huomioon tutkijoiden arvolähtökohdat, sillä ne muokkaavat tutkijoiden tapaa pyrkiä ymmärtämään tutkittavia ilmiöitä. Tämän vuoksi objektiivisuutta ei voi täysin saavuttaa. (Hirsjärvi ym. 2001: 152.)

Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien oma ääni pääsee esille (Hirsjärvi ym. 2001: 155). Aineistonkeruumenetelmäksi valitsimme haastattelun, sillä koimme, että se on toimivin menetelmä silloin kun halutaan korostaa ihmistä subjektina. Haastattelu on myös luonteva menetelmä, kun halutaan tutkia vaikeita ja arkoja aiheita sekä se antaa mahdollisuus tarkentaa tai selventää saatuja vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 35.) Emme kokeneet, että olisimme kyselylomakkeella saaneet aineistoon samalla tavalla eri viivahteita kuin kasvotusten haastatteleamalla. Haastatteleamalla pääsimme tutkimaan syvemmin yksilön kokemuksia.

Haastattelustrategiaksi valitsimme teemahaastattelun, koska se palvelee opinnäytetyömme tarkoitusta parhaiten. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä. Haastattelun teema-alueet ovat kaikille samat, mutta kysymykset ja kysymysten muodot voivat vaihdella. Teemahaastattelu puolistrukturoituna menetelmänä antaa haastateltaville tilaisuuden kertoa kokemuksista ja ajatuksista vapaammin kuin strukturoidussa haastattelussa. Tätä kautta haastattelu tuo tutkittavien äänen kuuluviin, eikä keskity liiaksi tutkijan näkökulmaan (Hirsjärvi & Hurme 2000: 48).

7.4 Aineiston hankinta

Aineiston hankimme haastattelemalla kymmentä (10) Tervalammen kartanon 20-65 vuotiasta asiakasta, joista kaksi oli naisia ja kahdeksan miehiä. Haastatteluihin haimme ja saimme Helsingin kaupungilta tutkimusluvan, joka on tutkielman lopussa liitteenä (liite 5). Aluksi asetimme kriteeriksi, että haastateltavien tulisi olla pitkäaikaisasunnottomia, mutta muutimme kuitenkin kriteereitä niin, että riittää kun haastateltava on ollut asunnoton ennen Tervalammen kartanoon tuloa. Totesimme, että kun haastateltavina on kauan ja lyhyen aikaa asunnottomina olleita, voi myös kokemus ja näkemys palveluista olla erilainen ja molempien näkökulma on tärkeä.

Saadaksemme Tervalammen kartanon kuntoutujien tietoon tekeillä olevan opinnäytetyön kävimme Tervalammen kuntoutuksenjohtoryhmässä kertomassa opinnäytetyöstämme. Tämän lisäksi jaoimme saatekirjeitä (liite 3) tutkielmasta jokaiseen yhteisöön. Saatekirjeissä kerroimme vielä lyhyesti tutkielmasta ja teemoista, joita haastattelussa tultaisiin käymään läpi sekä sen kuinka haastateltavaksi voi ilmoittautua. Kävimme haastattelujen alussa aina ennen haastateltavien oikeudet läpi ja käsiteltävät teemat, jotta haastateltavat olisivat tietoisia siitä, mitä aiheita haastattelu sisältää.

Haastateltavat olivat Tervalammen kartanon eri kuntoutusyhteisöistä. Haastattelut tapahtuivat Tervalammen tiloissa. Kaikki haastattelut teimme samassa tilassa. Tila oli hyvin rauhallinen, eikä sinne kantautunut ulkopuolista melua, eikä myöskään haastateltaviemme puhe kuulunut tilan ulkopuolelle. Tämä osaltaan varmisti sen, että haastateltavien kertomat asiat eivät kantautuneet ulkopuolisten korviin ja haastateltavat pystyivät puhumaan luottamuksellisesti. Rauhallinen tila varmasti auttoi myös haastateltavia keskittymään oman tarinansa kertomiseen. Haastattelut nauhoitettiin nauhurilla ja nauhoittamiseen pyysimme haastateltavilta kirjallisen suostumuksen (liite 4). Tämän jälkeen nauhoitetut haastattelut litteroitiin. Haastatteluiden pohjalta teimme aineistolähtöisen analyysin.

Haastattelut toteutimme yksilöhaastatteluna, jolloin toinen parista haastatteli kuntoutujaa ja toinen havainnoi haastattelua. Molemmat meistä toimivat vuorollaan viidessä haastattelussa

haastattelijoina ja viidessä haastattelussa havainnoijana. Haastattelujen kesto vaihteli 20 minuutista 70 minuuttiin. Keskimäärin haastattelut kestivät 40 minuuttia. Haastattelun pohjana toimi teemahaastattelurunko, jossa oli neljä teemaa: kokemus palveluista, avusta ja tuesta ennen Tervalammen kartanoon tuloa, siellä olon aikana, toiveet ja suunnitelmat palveluista tulevaisuudessa sekä palveluiden kehittäminen (liite 1). Käytimme haastattelun tukena elämäkaarijanaa (liite 2). Elämäkaarijanan oli tarkoitus konkretisoida kuntoutusprosessia ja tätä kautta olla myös apuna haastateltavalle omien kokemusten esille tuomisessa tai toimia vain muistin tukena. Janalle oli tarkoitus merkitä positiiviset ja negatiiviset kokemukset palveluista ennen Tervalammen kartanoon saapumista ja Tervalammella olon aikana sekä se, ovatko tulevaisuuden odotukset palveluista ja elämästä negatiivisia vai positiivisia. Elämäkaarijanan oli tarkoitus myös auttaa meitä haastattelijoina hahmottamaan kuntoutujan polkua. Jana oli tarkoitettusti yksikertainen, jotta se ei vie liiaksi huomiota itse haastattelusta. Kuitenkin vain muutama halusi täyttää itse elämäkaarijanaa, joten täytimme janat litteroitujen haastatteluiden perusteella niiden osalta, jotka eivät halunneet käyttää janaa.

7.5 Aineiston analyysi

Haastattelut litteroitiin käyttäen Trebuchet MS fonttia ja fonttikokoa 10. Litteroitua haastatteluaineistoa muodostui 199 A4 sivua. Ennen aineiston analyysia poistimme litteroinneista tunnistetiedot. Analysoimme haastattelut aineistolähtöisesti eli aiempien teorioiden tai tietojen ei pitäisi vaikuttaa analyysin toteuttamiseen (Tuomi 2007:130). Aineisto eriteltiin ja luokiteltiin litteroinnin pohjalta teemoittain. Tämän jälkeen pyrimme luomaan ilmiöstä kokonaiskuvan. Aineiston analyysin tarkoituksena on tuoda ilmiö harvemmin käytetyssä perspektiivissä eli pyrimme tarkastelemaan asunnottomien ja päihdekuntoutuksen palveluja asiakkaan näkökulmasta. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 143.)

Pertti Alasuutari jakaa laadullisen analyysin kahteen vaiheeseen: havaintojen pelkistämiseen ja arvoituksen ratkaisemiseen. Havaintoja pelkistäessä aineistoa tarkastellaan tietyistä valitusta näkökulmasta ja kiinnitetään huomio tutkimuskysymyksien kannalta olennaisiin asioihin. Tämän jälkeen havaintoja harvennetaan yhdistelemällä havaintoja luokkiin, niitä yhdistävien piirteiden perusteella. Arvoituksen ratkaisemista kutsutaan ehkä yleisemmin tulosten tulkinnaiksi. Arvoitus ratkaistaan tutkimalla havaintojen ja niiden luokittelun pohjalta tehdään tulintoja tutkittavasta ilmiöstä sekä yhdistelemällä havaintoja aiempaan tutkimustietoon. (Alasuutari 2007: 39-47.) Analyysin tukena käytimme elämäkaarijanoja, joihin haastateltavat tai me itse olimme litterointien perusteella täyttäneet positiivisia ja negatiivisia kokemuksia palveluista.

7.6 Eettiset kysymykset ja luotettavuus

Jotta tutkimus olisi eettisesti hyväksyttävä, tulee se suorittaa hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Tämä edellyttää tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen noudattamista, kuten rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimuksen kaikissa vaiheissa tiedonhankinnasta tuloksien julkaisuun asti. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tutkimusta tehdessämme otamme vastuun työn tekemisestä parhaan taitomme mukaan, huomioimme muiden tutkijoiden työt asianmukaisin viittein ja sovellamme tieteellisen tutkimuksen mukaisia eri tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2004: 3.) Olemme olleet rehellisiä ja avoimia työn eri vaiheista, emmekä ole pyrkineet sepittämään tai vääristelemään saamiamme tuloksia.

Olennaista on myös ottaa huomioon ihmisoikeudet tutkimuksen eettisenä pohjana. Tutkielman tekijöinä meillä oli velvollisuus huolehtia tutkittavien vahingoittamattomuudesta. Haastateltavien tuli olla tietoisia oikeuksistaan ja tämän varmistaksemme kerroimme tutkittaville tutkielman tavoitteista, menetelmistä ja yleensä ottaen siitä, että mistä tutkielmassa on kyse. Kaikille tutkielmaan osallistuneille kerroimme heidän oikeudestaan pysyä anonyymina, keskeyttää osallistumisensa ja kieltää itseään koskevien tietojen käytön tutkielman kaikissa vaiheissa. Kerroimme myös, että olemme vaitiolovelvollisia ja vastuullamme on huolehtia haastateltavien tunnistamattomuudesta koko tutkimusprosessin ajan. Tämän vuoksi tuloksissa käytettyjä sitaatteja on muokattu niin, ettei niistä olisi tunnistettavissa kukaan haastateltavista esimerkiksi murteen perusteella. Myöskään haastateltavien käyttämiä palveluita ei nimetty tutkimustulosten tai sitaattien yhteydessä, sillä niistä olisi joku voinut heidät tunnistaa. Sen sijaan käytimme palvelua kuvaavaa yleisluonnehdintaa. Tuloksien lopussa kuitenkin nimesimme haastateltaviemme käyttämät palvelut, sillä asiaa pohdittuamme tulimme siihen tulokseen, että pelkän palvelu nimeäminen ilman siihen liittyvää tarinaa ei vaaranna haastateltavien anonymiteettia.

Olimme teoreettisessa viitekehyksessä ottaneet huomioon sukupuolisensitiivisen näkökulman aiheisiin. Tervalammen kartanossa naiset ovat kuitenkin vähemmistö ja tällöin haastateltavien sukupuolen erittely tuloksissa olisi voinut johtaa näiden naisten tunnistamiseen. Tämän vuoksi jätimme sukupuolisensitiivisen näkökulman pois tuloksista. Toisaalta haastateltavista vain kaksi oli naisia ja kahden henkilön ajatusten perusteella emme lopulta kokeneet luotettavaksi alkaa eritellä naisnäkökulmaa aiheisiin.

Haastateltavilta saamaamme aineistoa käytimme vain tähän tutkielmaan, kuten haastateltaville kerroimmekin. Haastatteluaineisto ei ole myöskään ollut muiden kuin meidän käytössä, eikä siihen ole päässyt kukaan ulkopuolinen käsiksi. Kun tutkielma on valmis ja hyväksytty hävitämme sekä nauhoitetut haastattelut, sekä niistä tehdyt litteroinnit. Hävitämme myös kaiken muun haastatteluiden ohessa tulleen aineiston, kuten elämänkaarijanat.

Opinnäytetyössämme käsitteimme henkilöiden yksityisiä kokemuksia ja omaa elämää, joten pyrimme pitämään huolen siitä, ettemme kirjoittaessamme leimanneet tai esittäneet kuntoutujia negatiivisessa valossa ja näin vahingoittaneet heidän omanarvontuntoa. Olisi epäeettistä asettaa heikossa yhteiskunnallisessa asemassa olevat ihmiset vieläkin heikompaan asemaan esittämällä heidät toisen luokan kansalaisina. Henkilöt, joita haastattelimme, olivat oman elämänsä asiantuntijoita, joilla oli paljon kokemusta, tietoa ja ideoita palveluihin liittyen. Heitä kuuntelemalla saadaan todellista tietoa palveluista ja meidän tulee kunnioittaa heidän tietämystään ja mielipiteitään.

Luonnollisesti tutkielmaa tehdessä olemme pyrkineet välttämään virheitä. Tämän vuoksi tutkielman luotettavuutta on syytä arvioida. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden tarkastelu keskittyy koko raportin luotettavuuteen, toisin kuin tilastollisessa tutkimuksessa, jossa keskitytään mittauksen luotettavuuden tarkasteluun (Tuomi 2007: 149). Kuitenkaan luotettavuuden arviointiin laadullisessa tutkimuksessa ei ole yksiselitteisiä ohjeita. Usein korostetaan tutkimuksen sisällön johdonmukaisuutta, sillä tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena. (Tuomi 2007: 150.)

Laadullisen tutkimuksen analyysin luotettavuutta lisää sen syntymekanismien ja perusteiden tuominen ilmi. Tutkielmamme luotettavuuden vuoksi pyrimme raportoimaan tutkielman eri vaiheet mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti. Tällaisia ovat esimerkiksi olosuhteet, joissa haastattelut tapahtuivat sekä mahdolliset häiriötekijät tai virhetulkinnat. (Hirsjärvi ym. 2000: 214-215.) Tämän vuoksi oli hyvä, että tutkielmaa oli tekemässä kaksi henkilöä, jolloin esimerkiksi virhetulkintojen todennäköisyys oli pienempi kuin jos vain yksi henkilö olisi käsitellyt aineistoa.

Pyrimme tutkielmaa tehdessämme myös ottamaan huomioon tutkimukseen vaikuttavat ennakkoimattomat tekijät, kuten sairastumiset jättämällä aikatauluamme liikkumavaraa. Tällöin viivästykset eivät aiheuttaneet meille kohtuutonta kiirettä, joka olisi voinut vaikuttaa tutkielman laatuun. Näin pystyimme rauhassa käsittelemään aineistoa ja vähentämään kiireestä johtuvia virhetulkintoja ja erehdyksiä.

Haastattelutilanteessa tulee ottaa huomioon tilanteen rauhallisuus ja se, ettei se aiheuta haastateltavalle kohtuutonta stressiä (Hirsjärvi & Hurme 2000: 20). Aineistoa kerätessämme pyrimme luomaan turvallisen ja luottamuksellisen haastattelu ympäristön, jotta haastateltavamme eivät olisi kokeneet oloaan epämukavaksi ja voisivat rauhassa kertoa omista henkilökohtaisista kokemuksistaan meille. Elämänkaarijan haastateltavamme täyttivät hyvin vähäisesti haastattelussa, vain kaksi haastateltavista halusi täyttää janaa. Litterointien perusteella täytimme elämänkaarijat itse niiden osalta, jotka eivät sitä halunneet täyttää. Olimmekin ajatelleet, että jos haastateltavat eivät halua täyttää janaa, se voi toimia heille muistin tu-

kena ja meille apuna haastattelussa. Elämänkaarijat jäivätkin loppujen lopuksi helpottamaan vain meidän omaa työtämme, kun pyrimme hahmottamaan haastateltavien käyttämiä palveluita.

Aineiston litterointi tulisi tehdä haastateltavien suullisia lausumia uskollisesti noudattaen (Hirsjärvi & Hurme 2000: 20). Pyrimmekin varmistamaan, että litterointi on mahdollisimman tarkka siten, että toinen tarkasti aina toisen litteroiman aineiston ja korjasi mahdolliset virheet. Epäselvät kohdat tarkistimme useaan kertaan, jotta aineisto vastaisi mahdollisimman totuudenmukaisesti haastateltavien lausumia.

Tutkimuksen tarkoituksen tarkasteleminen tutkittavien inhimillistä asemaa parantavalla näkökulmalla parantaa tutkimuksen luotettavuutta. Haastateltavat tulee siis nähdä inhimillisinä tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Myös mahdollisten seurausten perusteellinen pohdinnan ja huomioon ottamisen nähdään takaavan tutkimuksen luotettavuuden. Tutkimuksen raportoinnissa tulee ottaa huomioon sen julkaisemisen seuraukset haastateltavien kannalta. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 20.) Pyrimmekin ottamaan mahdollisimman tarkkaan huomioon, kuinka esitimme tulokset, ettemme tahattomasti leimaisi tai loukkaisi haastateltaviamme.

Tutkielman tekijöinä otimme myös huomioon sen, että tulkintamme aineistosta ei voi koskaan olla täysin objektiivinen, koska jokainen tulkitsee lukemiaan ja kuulemiaan asioita omista lähtökohdistaan (Tuomi 2007: 153). Tiedostamalla tämän pystymme paremmin tavoittelemaan luotettavaa tutkimustulosta. Myös se, että aineistoa oli analysoimassa kaksi henkilöä vähentää henkilökohtaisten tulkintoja mahdollisuutta ja tekee analyysistä luotettavamman ja moninäkökulmaisen (Tuomi 2007: 153). Tutkielman luotettavuutta lisää myös se, että tutkielman tarkastaa useampi ulkopuolinen henkilö (Tuomi & Sarajärvi 2009: 139).

8 Tutkielman tulokset

Haastattelimme kymmentä (10) asunnottomia iältään 20-65 -vuotiasta päihdekuntoutujaa Tervalammen kartanossa. Haastateltavistamme kaksi oli naisia ja kahdeksan miehiä. Emme kuitenkaan tuloksissa erittele onko vastaaja ollut nainen vai mies. Tämä sen vuoksi, että naisia on Tervalammella suhteellisesti miehiä vähemmän ja tämän vuoksi he ovat helpommin tunnistettavissa ja haluamme varmistaa, että haastateltavia ei voi tunnistaa. Haastateltavien anonymiteetin suojaamiseksi halukkaat haastatteluun tulijat ilmoittautuivat Tervalammen kartanon johtavalle sosiaalityöntekijälle, joka sopi yhteisen haastatteluajan. Haastateltavamme olivat asunnottomia helsinkiläisiä ja heidän aikansa asunnottomina vaihteli suuresti: osa oli ollut asunnottomana useamman kymmenen vuoden ajan ja osa muutamia viikkoja.

8.1 Kokemuksia asunnottomuudesta ja palveluista menneisyydessä

8.1.1 Asunnottomuus ja sen aikainen elämä

Aloitimme haastattelut pohtimalla menneisyyttä. Haastateltavamme kertoivat asunnottomuuteen johtavia syitä ja millaista elämä oli ollut asunnottomuuden aikana. Tässä seuraavassa sitaatissa haastateltava kertoo siitä hetkestä, jolloin hän havahtui huomaamaan oman elämäntilanteensa huonon tilan. Sitaatti kuvaa hyvin asunnottomuudesta johtuvia voimattomuuden ja epätoivon tunteita, joita nousi monessa muussakin haastattelussa esiin, kun haastateltavat kuvailivat asunnottomuuden aikaista elämää.

”Siinä tapahtu semmonen juttu, et mulla niinku frendit ei enää halunnukaan yhtäkkiä mua niitten tykö. Mulla oli viinaa ja tälleen ja mä olin menossa niitten tykö ja ne sano vaan, että ei me haluta sun seuraa, eikä sun viinojas. Sit mä kävelin vaan rantaa, istuin penkille ja mietin, et mitä mulla on jäljellä. Mulla ei oo asuntoo, yhteiskunta on hylänny, perhe on hylänny, ystävät ja kaikki ja nyt nääki käyttävät kaverit niiku et kaikki hylkää ja. Et mitä on jäljellä nii ei mulla oo mitään jäljellä nyt. Noi kastemadot mitkä luikertelee maassa on ainoo mitä on jäljellä niinku enää, et ei tässä oo mitään tehtävissä. --- ” (H8)

Haastateltavista muutamilla oli takana useampi asunnottomuusjakso eli he olivat saaneet asunnon, mutta päätyneet uudestaan asunnottomiksi. Kuusi haastateltavaa kymmenestä kertoi asunnottomuuden syyksi avo- tai avioeron, jonka vuoksi asunto jätettiin puolisolle. Kaksi haastateltavaa kymmenestä on ensimmäisen kerran jäänyt asunnottomaksi lapsuudenkodista lähdön jälkeen ja toisella kerralla asunnottomuuden syy oli avo- ja avioero. Seuraava sitaatti tuo esille, kuinka haastateltavamme kuvailivat yhdeksi eron johtavaksi tekijäksi liiallisen päihteiden käytön. Haastateltavamme kertoivat, että ongelmien kasaantuessa alkoi päihteiden käyttö lisääntyä, joka taas alkoi haitata elämistä parisuhteessa.

”No varmaan päihteiden käyttö oli suurin osa siihen, tuli toi avoero, siis olin avoliitossa. Ja sitte tuli avoero. Ja sitte tavallaan lähdin pois siitä, et jäi sitten niinku muulle perheellä kämppä niin mä lähdin pois. Sit sanoin itteni irti, mä olin kirjoilla varmaan parisen kuukautta siinä, mutta asuin sitte kaverin luon tai pikkuveljen luona tai tällästä. Se oli tossa, no täs tulee suunnilleen vuos.” (H10)

Muutama haastateltava kertoi, että myös puoliso käytti haitallisesti päihteitä. Osalla haastateltavistamme päihteiden käyttö alkoi vasta eron jälkeen lisääntyä, jolloin asunnottomaksi

joutuminen ja päihteiden ongelmakäyttö kulkivat käsi kädessä. Tästä on esimerkkinä seuraava sitaatti, jossa haastateltava kuvailee silloista elämäänsä eronjälkeiseksi juhlimisen ajaksi.

” --- Ja mä lähin sit sieltä ovet paukkuen ja näin ja muutin sitten yhen kaverin luokse ja sit niinku siitä alko periaatteessa se niinsanottu sinkkuelämän juhliminen ja sit sitä on vaan jatkunu ja jatkunu ja jatkunu. --- ” (H5)

Kaksi haastateltavaa kymmenestä kertoi asunnottomuuden syyksi oman irtisanoutumisen asunnostaan hoitoonohjauksen vuoksi. Nämä haastateltavat olivat irtisanoneet oman asuntonsa, koska olivat halunneet hoitaa ongelmaan kokonaisvaltaisesti. Toinen näistä henkilöistä irtisanoi asuntonsa, sillä hoitopaikka sitä suositteli. Toinen puolestaan koki, ettei enää pärjää itsenäisesti omassa vuokra-asunnossa, vaan tarvitsee tukea asumiseensa kuntoutuksen jälkeen. Seuraavassa haastateltava kertoo asuntonsa irtisanomisen taustalla olevista tekijöistä, kuten asunnon huonosta kunnosta ja halusta hoitaa itseään sekä rakentaa uudelleen elämäänsä.

” --- Ja tota noin ni palasinki sillen kakstuhattayheksän (2009) vuonna sitt siihen asuntoon ja mä koen et se oli niinku mulla semmonen, et se ei ollu hyvä vaihtoehto mun niinku asuu siinä asunnossa enää, et jos mä niinku haluaisin lähtee oikeesti hoitaa itteeni ja näin ni mä sit annoin sen asunnon pois ku ensinäkin siitä syystä, että se oli jo niin huonossa kunnossa, et mä en ois vaihtoo siitä saanu tai se ois viny hirveen pitkän ajan. Nii mä päätin, et mä annan sen pois ku mä lähden hoitaa itteeni ja rakennan sitä kautta sitten ihan alusta asti. Alusta asti sen jutskan, että se oli oma valinta.” (H9)

Kaksi haastateltavaa kymmenestä kertoi asunnottomuuden syytä kysyttäessä, että oli saanut häädön asunnostaan päihteidenkäytön seurauksen, kuten seuraavasta on nähtävissä.

”Pitkäaikainen päihteittenkäyttö - ja niistä johtuen sitten häätö vuokra-asunnosta. Asuin pitkät ajat saman naisen kanssa parisuhteessa ja vuonna kakstuhattakuus (2006) marraskuun alussa häätö astu voimaan ja siitä lähtien mä oon ollu vva (vailla vakinaista asuntoa).” (H6)

Haastateltavillamme oli asunnottomuuden aikana melkein aina paikka, jossa yöpyä. Usein tämä paikka oli ystävän luona. Kaikilla haastateltavillamme oli heidän kertoman mukaan kokemuksia ystävän luona yöpymisistä ja vain kahdella oli kokemusta jäteastiassa, rappukäytävässä sekä kadulla yöpymisestä. Haastateltavistamme kaksi olivat yöpyneet näiden lisäksi myös perheenjäsenen tai sukulaisen luona. Kuitenkin haastateltavamme kuvailivat elämää raskaaksi, koska sataprosenttista varmuutta yöpaikasta ei ollut ja yöpaikan etsimiseen meni suhteelli-

sen paljon voimavaroja. Seuraavassa haasteltava kertoo yöpymispaikoistaan asunnottomuuden aikana ja epävarmuuden tunteesta, joka silloin vallitsi.

”No se oli vähän vaihtelevaa --- ku en päässy ex-vaimon luokse yöks nii sitten se oli semmosta kaverin nurkka, sohvan nurkka asumista. Kesäsin sitten paljon teltassa semmoses kaupungin saarella --- siellä saa tai pystyy asuu koko kesän ja se on ihan pienen venematkan päässä, siellä tuli oltuu sitte monet kesät iha heti ku ilmat anto myöten ja sitten ku taas kesän jälkeen alko tulee huonot ilmat, nii sitten kamat läjään ja taas sama laulu, että aina ku pääsin ex-vaimon luokse nii sinne ja sitten ympäriinsä, ympäri Helsinkii kavereitten luona. Päihteet aika pitkälti mukana sitten siinä vaiheessa ku en ollu avovaimon luona tai ex-vaimon luona. Vähän se meni silleen kuppilassa istuessa sit sieltä jonkun luokse yöks. Että vähän, eikä nii vähänkää vaan erittäin epävarmaa aina yöpaikasta.” (H6)

8.1.2 Kokemuksia palveluista asunnottomuuden aikana

Kaikilla haastateltavillamme oli kokemuksia asumiseen liittyvistä palveluista ennen Tervalammen kartanoon tuloa. Useat olivat myös kaupungin asuntojonossa, jossa jotkut kertoivat olleensa jo useamman vuoden. Haastateltavista eräs kertoi, että hänelle oli jo luvattu asunto, jota ei kuitenkaan koskaan kuulunut. Haasteltava kuvailee seuraavasti asunnonhakuprosessiin ja sen tuomia tunteita: suuttumusta ja kiukkua.

”Mua niin kiukuttaa, kun ensin luvataan mulle kaupungin asunto, X:n kiinteistö lupas ja että mä olen heti ensimmäisenä jonossa. Nyt mä oon odottanut sitäkin kaks vuotta. Ja ei mitään oo kuulunut.” (H1)

Kaikki haastateltavamme tulivat katkaisuhoidon kautta Tervalammelle ja olivat tullessaan asunnottomia sekä heillä oli päihdeongelma. Neljä kymmenestä haastateltavasta kertoi heillä olleen hoitokontakti A-klinikkaan jo ennen Tervalammen kartanoon tuloa, koska päihteiden ongelmakäyttöä oli jatkunut jo pitkään. Haastateltava kertookin A-klinikka kontaktin olleen välillä tauolla ja välillä taas hänen olleen tiiviimmin yhteydessä sinne.

”Siis mulla on ollu A-klinikkaan kontakti jo siis monta vuotta. Et se on välillä ollu vähän jäähylly ja sit mä oon taas sinne ollu tiiviimmin yhteydessä.” (H9)

Kolme haastateltavaa kymmenestä kertoi myös olleensa Tervalammen kartanossa aikaiseminkin hoidossa. Kaksi haastateltavaamme oli ollut päihdekuntoutuksessa muiden palveluiden piirissä ennen Tervalammen kartanoon tuloa kolmannen sektorin päihdepalveluissa, sekä avo-

ja laitoshoidossa. Muutama muukin mainitsi olleensa aiemmin päihdekuntoutuksessa, mutta haastatteluista ei tullut ilmi missä.

Viisi haastateltavaa kymmenestä kertoi asioineen sosiaalitoimistossa toimeentulotuen ja muun avun tarpeen vuoksi ennen Tervalammelle tuloa. Pari haastateltavaamme kertoi sosiaalitoimiston ohjanneen heitä hoitoon päihteiden käytön vuoksi, kun he olivat pyytäneet apua asunnottomuuteen sen sijasta, että heille olisi neuvottu, mistä asuntoa voisi hakea. Seuraavassa haastateltava kuvaillee tätä sosiaalitoimiston apua sekä siitä seurannutta ihmetystä. Haastateltavan mukaan sosiaalitoimiston toiminta osaltaan vaikutti siihen, ettei hän edes vaivautunut hakemaan apua.

”Kyllä mä joskus sossulta pyysin asuntoon niin ei ne, ei ollu oikeen juuta eikä jaata asiaan. Nii sitä mä sinänsä ihmettelin silloin. Sitä asuntoa ei niinku tullu tai ei niinku jotain, hoitopaikkoja aina tyrkytettiin, mut ku ei ne hoitopaikat auta siihen, että saa asunnon. Nii ei sitten, emmä sitte nähny ees vaivaa sen asunnon eteen.” (H8)

Toimeentulotukea haastateltavamme olivat hakeneet vähäisesti; haastateltavistamme vain neljä ilmoitti hakeneensa toimeentulotukea asunnottomuuden aikana, joka voi puolestaan johtua siitä, että haastateltavistamme kaikki eivät miellä toimeentulotuen hakemista asumiseen liittyväksi palveluksi. Neljä haastateltavista oli ollut Asumisen tuen eli ASTU:n asiakkaana.

Puolella haastateltavistamme oli kokemusta erilaisista asumispalveluyksiköistä ennen Tervalammen kartanoon saapumista. Osa kokemuksista oli positiivisia, ja eräs haastateltava kuvailee asumispalveluyksikköä tarkasti.

”Se on tuota tämmönen tuota asuntola. Se on näitä kaupungin, joka antaa suostumuksia, mutta. Siellon tuota kahen hengen huoneita. Ja sitten on yhteiset keittiöt ja mitäköhän sinne kaiken kaikkiaan mahtus asiakkaita. Siinä on toistakymmentä (20) on aina per kerros, että onhan siellä tuota. Niitä on kaks taloo siinä. Et varmaa joku kolmisenkymmentä. --- Se on päihteetön, että ne siellä puhalluttaa kansa ja jos näkee sen. Tai sieltä saa sitten että, jos on päissään muuta niin sieltä joutuu lähtemään pois. Se on täysin päihteetön. Et se oli ihan. Pieniähän ne tiestäsä o, mutta kumminii semmonen paras näistä (haastateltavan tietämistä asumispalveluyksiköistä) minun mielestä mitä on.” (H2)

Myös kovin negatiivisiakin kokemuksia asumispalveluista löytyi. Haasteltava kertoo asumispalvelun huonoksi puoleksi sen laadun, koska siellä ei ollut kunnollisia elämiseen tarvittavia välineitä kuten esimerkiksi ruoanlaittovälineitä. Haastateltavan mielestä asumispalvelun laatua huononsi myös päihteidenkäytön kontrolloimisen vähyys.

”No se on kamala. Kahen hengen huoneet, mä asuin kolmannes kerroksessa ja oisko meitä ollu kaksikymmentä miestä siinä. Tosi pieni keittiö, missä ei ollu yhtään ehjää kattilaa, ei yhtään ehjää paistinpannaa, ei yhtään paistinlastoja, ei mitään tämmösiä, et siellä ihan mahoton tehdä ruokaa. Se meni siihen, että Atrian lihapullia euron paketteja ja sitä söi sitten viis päivää. Se on, saattaa olla hyvä paikka, jos joutuu suoraan kadulta tai sillan alta nii sittenhän se on ku taivas, mut jos on ollu jossain vähän tasokkaammassa paikassa nii se kyllä on kauhee pudotus. Siinä ei ollu mitään muuta vaihtoehtoa ainakaan mun kohdalla, ku lähtee aamulla liikenteeseen ja yheksältä alkoon ja viinapullo taskuun ja sitten kierrokselle ja illalla takas. Sen pitäis olla myös nollatoleranssi paikka, mutta se ei ollu. Se sanottiin jo tulohaastattelussa suoraan, et täällä ei olla ihan niin tarkkoja, kuin muualla, että voi muutaman kaljankin jälkeenkkin tulla tänne, että kuhan näyttää siltä, että on siinä kunnossa, että ei aiheuta mitään ongelmia eli tavallaan annettiin lupa käyttää. No sen sitten ties mihin se johti. Ei johtanu hyvään.” (H6)

Erilaiset asumispäivystykset ja tilapäiset asumispalvelut eivät olleet tuttuja suurimalle osalle haastateltavistamme, samoin kuin eivät päiväkeskuksetkaan. Yhdeksän haastateltavistamme ei ollut asunnottomuuden aikana käyttänyt asumispäivystystä ja päiväkeskuksia hyväkseen. Useimmat haastateltavistamme kuvailivat asumispäivystyksiä hyvin negatiiviseen sävyyn ja kokivat, etteivät heidän asiansa olleet niin huonosti, että kyseiseen palveluun olisi tarvinnut turvautua. Vain yksi haastateltava oli yöpynyt väliaikaisessa majoituksessa ja oleillut yhden päivän palvelukeskuksessa odotellessaan katkaisuhuoltoon pääsyä, mutta hänkin kertoi, että kokemus ei ollut miellyttävä. Haastateltava kertoi tämän johtuneen keskusteluavun puutteesta ja siitä, millaisen kuvan hän sai paikasta oleillessaan siellä.

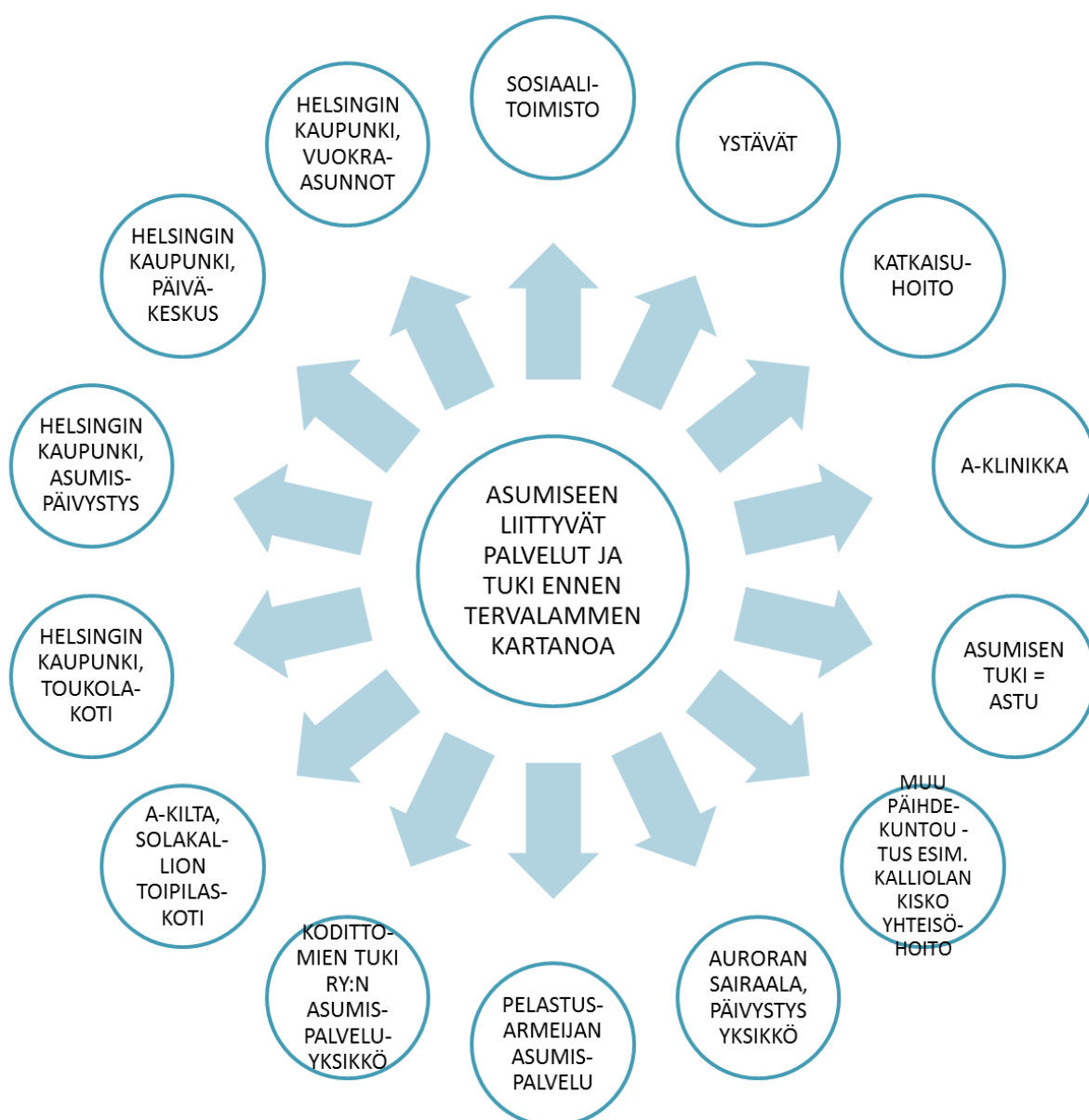
”Kamala. Tai no ei sitt ku meni sinne yöllä sinne ku mä menin suoraan nukkumaan. Sit ku mä seuraavana päivänä menin Munkkisaaresta sinne päiväks, niin siinä huonees mis oli telkkari, ku siinä mä rupesin kattoo niit ihmisiä selvän ihmisen näkökulmasta, niin sillon tuli vielä vahvempi semmonen päätös, et mä en haluu oll tossa iässä tossa samassa kunnossa. Niin nyt tälle asialle on tehtävä jotain. -- Kyl mä kysyin et onko mahdollista saada joku kenen kanssa keskustella ni se oli viikonloppu ni ne sano et ei. Et siel ei oo kunnol mitään työntekijää kuka keskustelis.” (H5)

Vaikka kaikki haastateltavamme olivat käyttäneet asumiseen liittyviä palveluita ennen Tervalammen kartanoon tuloa, oli haastattelujen perusteella heillä kuitenkin suhteellisen vähän kokemusta ja tietoa niistä. Kaikissa haastatteluissa tuli ilmi, että akuutin päihdeongelman aikana haastateltavillamme ei ollut voimavaroja ja resursseja hakea apua asunnottomuuteen. Useat haastateltavistamme kertoivat yleisesti, ettei heidän ajautumistaan asunnottomaksi olisi voinut yksittäisellä palvelulla ehkäistä. Eräs haasteltava kuvailee asunnottoman ongelmia viiden eri tekijän summaksi.

”Ihmiseltä voi lähteä, aluks hajoo perhe, sitten lähtee asunto, yllätys se on mies, ketä joutuu asunnottomaks. Sitte lähtee työpaikka, voi lähtee ajokortti, sittehän menee luottotiedot, siinä on jo viiden suora, nii ei se oo niinku yhdestä paikasta, mistä sitä apua saadaan.” (H4)

Kaksi haastateltavaa sanoi kuitenkin, että eron jälkeinen kriisiapu ja asunnon saaminen olisi voinut lykätä asunnottomaksi päätymistä. Ja yksi haastateltava kertoi, että sosiaalitoimiston harkinnanvaraisen toimeentulotuen myöntäminen velkoihin olisi voinut estää luottotietojen menettämisen ja tätä kautta mahdollisesti asunnottomuuden pitkittymisen.

Kokosimme oheiseen kuvioon kaikki haastateltaviemme käyttämät asumiseen liittyvät palvelut ja avun ennen Tervalammen kartanoon tuloa. Palveluista suurimmassa roolissa olivat ystävät, A-klinikka ja katkaisuhuolto. Sosiaalitoimiston ja Asumisen tuen (ASTU:n) palveluita haastateltavamme olivat käyttäneet seuraavaksi eniten. Muut kuvion palvelut olivat vähemmän käytettyjä palveluita asunnottomuuden aikana. Ne kuuluivat yksittäisten haastateltavien käyttämiin palveluihin, eivätkä siis olleet yleisesti käytettyjä palveluita. Vaikka kuviossa onkin esitetty monia eri palveluita, olivat haastateltavien tiedot niistä kuitenkin hyvin niukkoja. Kritiikkiä osakseen saivat erityisesti sosiaalitoimistot ja asumispäivystys. Olemme eritelleet kuvioon myös asumispalveluja järjestävät tahot.

Kuvio 1: Palvelut ja tuki ennen Tervalammen kartanoon tuloa

8.2 Kokemuksia saadusta tuesta ja avusta Tervalammen kartanossa

8.2.1 Hyväksi koettu apu ja tuki

Haastateltaviemme kokemukset Tervalammen kartanossa saamastaan avusta asumisasioihinsa olivat yleisesti myönteisiä. Vain yksi haastateltava sanoi kokevansa avun olleen riittämätön ja toinen haastateltavamme oli vasta saapunut Tervalammele viikko ennen haastattelua, eikä näin ollen ollut vielä ehtinyt saada apua asumisasioihin. Kaikki muut kahdeksan olivat tyytyväisiä saamaansa apuun. Osa haastateltavista oli kuullut Tervalammen kartanosta jo aiemmin

ystäviltä tai muilta päihdeongelmasta kärsiviltä. Seuraavassa sitaatissa haastateltava kuvailee katkaisuhoidossa Tervalammesta saamaansa informaatiota.

”Ne se ehdotti sit siellä samana päivänä, kun mä menin sinne se sosiaalityöntekijä siellä, minkä kanssa mä menin juttelee. Se ehdotti siellä tätä paikkaa. En miettinyt kahta kertaa että. Ku täst on kuulema niin hyviä kokemuksia tai ihmisillä niin hyviä kokemuksia. Et se, että niinku sitä raittiutta ja sitte muutenkin elämänhallintaa ja sitte ku mä kerroin siellä niille muille asukkaille, et mä lähden tänne ni ne kerto, jotka on ollu tällä aikasemminkin ja näin ni ne kerto et tää on hyvä paikka.” (H5)

Nämä kahdeksan kymmenestä haastateltavasta olivat sitä mieltä, että olivat saaneet apua Tervalammen kartanossa asumisasioihinsa ja että heidän asumisasiansa olivat edistyneet siellä olonsa aikana. Haastateltava, joka oli ollut Tervalammen kartanossa vasta viikon, ei ollut vielä saanut apua asumisasioidensa järjestämiseen, mutta hänellä oli jo keskustelu-aika oman ohjaajansa kanssa, jossa asumista alettaisiin suunnitella. Haastateltava sanoi uskovansa siihen, että hän tulee saamaan apua asumisasioihin ja että hänen asiansa edistyisi Tervalammella olon aikana. Ja tämä yksi haastateltava, joka koki saamansa avun riittämättömäksi, kertoi kuitenkin että hänelle annettiin puhelinnumero, jonne soittaa asumisasiissaan ja pyytää aikaa haastatteluun, mutta kertoi myös työntekijän soittaneen hänen asioissaan jatkosijoituspaikkoihin.

Nämä kahdeksan kymmenestä haastateltavasta, jotka kokivat saaneensa apua asumisasioihin Tervalammen kartanossa, kertoivat että siellä oli lähdetty selvittämään asumisasiota kertomalla hyvin eri vaihtoehtoista. Haastateltava kertoo, että hän on laittanut hakemuksia jatkosijoituspaikkoihin.

”Tääl on tota hitsin hyvin kaikki vaihtoehdot kerrottu ja mitä nyt pystyy. Ja mä oon nyt niitä anomuksia lähettänyt ja laittanu noihin jatkohoitoon varten ja muuta.” (H7)

Haastateltaville oli myös järjestetty tutustumiskäyntejä ja haastattelu-aikoja erilaisiin asumis- ja jälkihuollon palveluihin. Tutustumiskäynneillä oli sovittu haastatteluajat halukkaille. Tervalammen kartanossa oli myös tuettu haastateltaviamme jatkosijoituspaikkojen haastatteluihin pääsemisessä lainaamalla kuntoutuskeskuksen autoa.

”No täällä on nää, ne on järjestäny näitä tutustumiskäyntejä. Nii niissä ku on käyty ja samalla siitä on haastatteluajat sitten sinne sovittu. Nii se on ainakin, että näkee millanen paikka on ja ne siellä esittelee taloa. --- No sä siellä sovit

tuota haastattelun ku mennään tutustumaan, nii nää ottaa siellä kuka haluaa, ne ottaa saman tien haastatteluajan sulle. Et saat sopia, että minä päivänä sulle sopii tulemaan sinne, että sitten menee yksikseen. Talon autolla miekin menin sinne.” (H2)

Muutammat haastateltavistamme kokivat hyväksi myös sen, että jatkosijoituspaikoista tultiin Tervalammen kartanoon esittäytymään ja näin ollen haastateltavien ei tarvinnut itse poistua Tervalammelta. Kahdelle haastateltavalle oli järjestetty verkostopalaveri, jotta haastateltavien tilanteeseen saataisiin selvyyttä.

Haastateltavat, jotka olivat kokeneet saaneensa apua, kertoivat Tervalammen kartanossa työntekijöiden olevan läsnä ja että heidän kanssaan voi keskustella ongelmistaan sekä mieltä painavista asioista. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että oman työntekijän kanssa tulee hyvin toimeen. Hyväksi koettiin se, että työntekijöiltä sai konkreettista apua asioiden hoitamiseen ja työntekijät tulivat haastateltavien mukana selvittämään asioita erilaisiin kokouksiin ja tapaamisiin. Työntekijän kulkeminen mukana sekä aito välittäminen tulevat hyvin ilmi seuraavassa sitaatissa.

”Se on ollu ihan semmosta, et mun työntekijä on kulkenu mun mukana mun asioissa, palaverissa --- ja siis tosi semmosta tiivistä työskentelyä ja just se, että se oikeesti kuunteli mua ja niinku tuntu, et se välittää myöskin niistä mun asioista.” (H9)

Haastateltavat pitivät hyvänä sitä, että työntekijät ovat auttaneet erilaisten hakemusta ja lomakkeiden täyttämässä, joka oli uutta suurimmalle osalle haastateltavistamme. Seuraavassa haastateltava kertoo saaneensa apua kaikkeen siihen, mihin on tarvinnutkin, kun on kysynyt rohkeasti asioista.

”On autettu, et mua on neuvottu kaikissa noissa, et mitä papereita pitää olla ja miten ne pitää täyttää ja mitä niihin tulee ja se just, että kaikkeen saa apua kun kysyy. Kysyy vaan rohkeesti nii kaikkee kyllä neuvotaan. Jos ei tiedettä vastausta, ni se vastaus haetaan jostain muualta, et joku muu tietää kuitenkin. Et ei oo tullu semmosta asiaa vielä eteen, mihin ei saa vastausta.” (H8)

Haastateltavistamme seitsemällä oli jo tiedossa mihin jatkosijoituspaikkaan he haluavat tai johon he ovat jonossa. Asumispalveluista kaksi oli Helsingin kaupungin päihdeettäviä tuettuja asumispalveluyksiköitä. Muut haastateltavista olivat menossa kolmannen sektorin toimijoiden ylläpitämiin asumispalveluihin, jotka ovat myös päihdeettäviä. Kaikki kolmannen sektorien asumispalvelut ovat Helsingin kaupungin ostopalveluita.

Tervalammen kartano yhteisöstä koettiin olevan hyötyä myös Tervalammelta lähtemisen jälkeen. Haastateltavat kokivat saaneensa samanhenkisiä ja samassa tilanteessa olevia ystäviä, joka toimii tukiverkkona myös kuntoutuksen jälkeen. Seuraavassa sitaatissa haasteltava kuvaillee, kuinka erityisen tärkeä vertaistuki on kuntoutumisen aikana sekä tulevaisuudessa.

”Mut toi nyt on niinku, et tääl on hirveen hyvin tullu selville, että just tämänönnen vertaistukiverkosto nii sen pitäs olla kyllä aika hyvin kondiksessa kun täältä lähtee. Ja tosiaan pitää sitä sit yllä, ettei se jää. Et täällä puhutaan, et joo pidetään yhteyttä näin nii kyll se pitää ottaa konkreettisesti se puhelinnumero muutamilta tyypeiltä, että pidetään todellakin sit yhteyttä, että lähettään kahville ja jutellaan ja just sattuu tulee kriisitilanne nii pystyy ottaa sit. Ettei sit soita jolleki ns. normikaverille. --- Et kyll se pitää lähtee, et on semmosia ketkä todella on selvinpäin ja on käytettävissä tälläisiä tilanteita varten. Et se on niinku iso pointti minkä mä nyt tavallaan vasta täällä oon oppinu.” (H6)

Tervalammen kartano sai kehuja myös hyvästä sijainnistaan. Koettiin, että kauempana kaupungista on helpompi pysyä raittiina ja rauhoittua. Tervalammen kartanoa luonnehdittiin myös pysähtymispaikkana.

”Tämmösten pysähtymiskeinonahan tätäkin voi vähän käyttää, että pystyy nimenomaan vähän sitä rauhoittumistakin harjoittelee.” (H10)

8.2.2 Mitä voisi tehdä toisin?

Vain neljällä haastateltavistamme oli kritiikkiä ja rakentavaa palautetta Tervalammen kartanossa saamiaan palveluita kohtaan. Yksi heistä koki avun hataraksi, koska hän oli tullut Tervalammen kartanoon siksi, ettei ollut muutakaan paikkaa minne mennä ja Tervalammella oloaika on jouduttu venyttämään jatkosijoituspaikkaa odotellessa. Seuraavassa sitaatissa haastateltava kertoo, kuinka vähäiseltä apu asumisasioihin on tuntunut. Tämä johtuu haastateltavan mielestä siitä, että asian eteen ei ole tehty juurikaan mitään.

”Tuntuu niin hataralle kaikki. --- No mulla ei ollu suoraan sanoen muuta paikkaa mihin mennä ja täällä täytyy vaan venytellä ja pyytää lisää aikaa. Koska ei hän tonne pakkaseen kukaan voi lähteä. --- No emmä oo sen pahemmin saanu (apua asumisasioihin Tervalammella). Ja kun tiedetään että mulla ei oo asunto niin ei sen eteen sen kummemmin tehdä mitään.” (H1)

Toinen haastateltavistamme olisi toivonut, että Tervalammen kartanossa perehdyttäisiin enemmän itse päihdeongelmaan ja että päiväohjelma olisi selkeä, ennalta määritelty ja ”standardi”, niin kuin haastateltava itse asian ilmaisi. Haastateltava kuvailee myös tästä heidän ajatuksia ja turhautuneisuuden tunnetta.

*”Ja sit mä oisin kaivannu täällä enemmän runkoo ja semmosta selkeyttä päiväohjelmaan, oisin toivonu, et se ois ollu niinku tosi selvä ja ei semmonen ympäriryöree, mistä me niinku päätetään ja mietitään se päivänrunko, viikon runko ite, vaan että ne ois standartisti aina ja ois ne ryhmät ja näin ja niissä päästäs sitten pureutuu siihen ongelmaan niin säästyttäs siltä turhulta veivaamiselta --
- ” (H8)*

Haastateltava koki, että ryhmät ja päiväohjelma voisi olla aina samat ja ryhmissä olisi hyvä pureutua kunnolla itse ongelmaan. Haastateltava koki huonoksi, että kuntoutuja joutuu päättämään asioista, joista hänen mielestään heidän ei tarvitsisi tässä vaiheessa päättää. Tämä taas vie haastateltavan mielestä liikaa voimia ja energiaa itse kuntoutumiselta, jolloin kuntoutuja helposti turhautuu. Haastateltava mielestä ohjaajat voisivat tuoda informaation heille asioista, joita on päätetty, sen sijasta että kuntoutujat istuisivat itse sellaisissa kokouksissa päättämässä. Haastateltava kuvailee asiaa seuraavasti.

”Tavallaan päätetään sellasilta asioista, joista meiän ei pitäs päättää meiän kuntoutujien. Et se on aika ikävä, et joutuu semmosien asioiden kanssa vääntää. Se vie turhaan voimia ja kuluttaa ja sit siitä tulee turhautuneeks.” (H8)

Ryhmiin haastateltava toivoisi jotakin tekniikkaa, jolla ryhmäistunto aina päätettäisiin ja asia, jota on käsitelty, niin sanotusti suljettaisiin, jotta se ei jäisi auki. Haastateltava olisi halunnut Tervalammen kartanossa keskittyä pelkästään kuntoutumiseen paikasta toiseen juoksemisen sijaan. Haastateltava totesikin, ettei välttämättä ole saanut mitään uutta itselleen, koska ryhmissä ei ole menty suoraan asiaan.

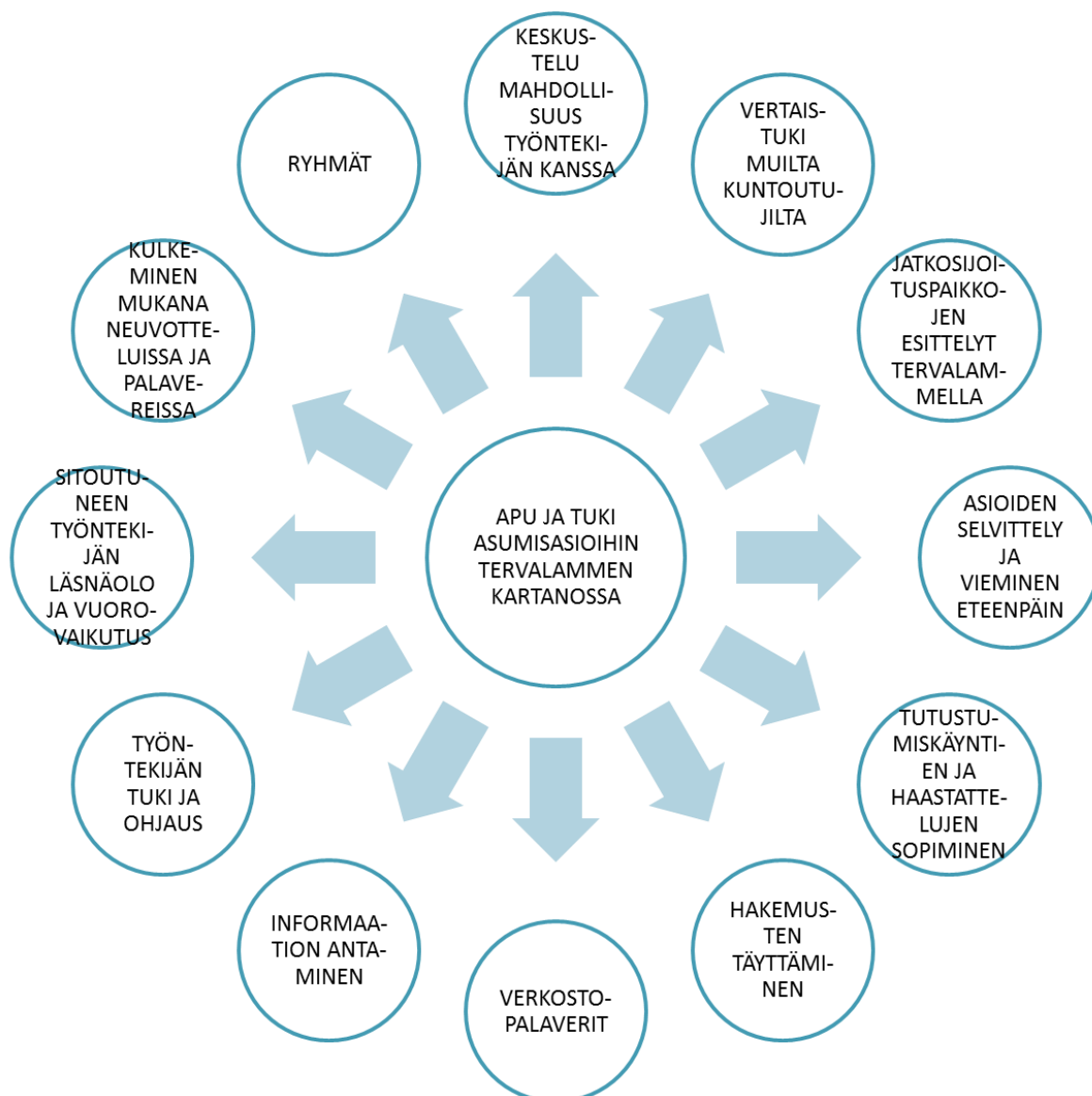
Kolmas kritiikkiä antanut haastateltava kertoi Tervalammen kartanon tarjonnan vain täyspäihdeetöntä asumispalvelua jatkosijoituspaikaksi, jonka haastateltava koki ahdistavaksi, koska pelkää tämän vuoksi joutuvansa uudelleen asunnottomaksi. Pelostaan haastateltava kertoo seuraavasti.

”No siell on ehdotettu mulle näit päihdeettömiä asuntopaikkoja. Mua pelottaa mennä justii näihin nollatoleranssi asuntoihin. Siinä ei oo mun käsittääkseni sit mitään kompromisseja, et jos viisari vaa värähtää.” (H4)

Neljäs kritiikkiä antanut haastateltavamme kertoi olevansa jo jonossa jatkosijoituspaikkaan, mutta toivoi kuitenkin saavansa Tervalammen kartanossa lisätietoa eri vaihtoehtoista, jotta löytäisi varmasti itselleen sopivan vaihtoehdon.

”No siis semmonen et nyt pääsis johonkin jollain lailla tuettuun asumiseen sit siis sitä kautta. Ku mä en oikein tiedä mitä mä äkkiseltään, koska mulla ei oo omaa asuntoo mahdollisuus ostaa ja jos ei mulle yksityiset vuokraa. Ja tavaltaan sitte just on, että ei sortuis käyttämään uudestaan, mutt mä en oikein osaa sanoa minkälaista tukea kun mulla ei oo kokemusta. Et siis mä haluisin oikeastaan enemmän tietoo vaihtoehtoista, eikä sitä, että nyt mun pitäis tietää mihin mä haluan ja sit jos mä haluan jonnekin ni sit, et ei sä tarvitset tuetumpaa.” (H3)

Oheiseen kuvioon on kerätty kaikki haastateltaviemme saama asumiseen liittyvä apu, tuki ja palvelut Tervalammen kartanossa. Suurin osa koki avun ja tuen olleen riittävää ja he kehuivat saamansa avun laatua hyväksi. Haastattelujemme perusteella Tervalammella saadusta avusta painottuivat eniten asioiden selvittely ja vieminen eteenpäin, tutustumiskäyntien ja haastattelujen sopiminen sekä työntekijän tuki ja ohjaus. Myös vertaistuki muilta kuntoutujilta ja sitoutuneen työntekijän läsnäolo ja vuorovaikutus koettiin tärkeiksi.

Kuvio 2: Tervalammen kartanossa saatu apu, tuki ja palvelut asumisasioihin

8.3 Ajatuksia tulevaisuudesta ja tarvittavista palveluista

Yleisesti haastateltavamme totesivat haluavansa tulevaisuudessa elää päihteetöntä elämää ja kokivat tarvitsevänsä etenkin vertaistukea onnistuakseen siinä. Tulevaisuus näyttää haastateltaviemme mielestä hyvälle. Seuraavassa sitaatissa haastateltava kertoo toivon säilymisestä.

”Mähän oon hirveen perusoptimistinen ja mä en usko että kaikki on menny. Moni joka on mua kattellu pitkään, voi aatella muuta. Mut en mä oo menettänyt toivooni.” (H3)

Yleisesti haastateltavillamme oli uskoa ja toivoa tulevaisuuteen sekä selviytymiseen jatkossa. Haastateltavistamme suurin osa tiedosti, etteivät he pärjää tulevaisuudessa ilman apua ja palveluita. Näistä tärkeimpänä he pitivät avohoillon palveluja sekä vertaistukea. Vertaistuesta asumispalvelussa haastateltava puhuu seuraavasti.

”No siel pitäis olla samanhenkisiä ihmisiä, jotka ei käytä. --- mut kyl semmonen et sinne hakeutuis semmosia ihmisiä niinku jotka haluaa eroon. Ja et ois niitä et se riittävä avohoito olis sitten niinku sit semmonen.” (H3)

Kahdeksan haastateltavaa kymmenestä uskoo tarvitsevänsä Tervalammen kartanosta lähtettyään tuettua asumismuotoa ja seitsemällä haastateltavista oli jatkosijoituspaikka jo tiedossa. Yksi haastateltava haluaisi ehdottomasta oman vuokra-asunnon, mutta tiedostaa että sen saaminen on vaikeaa ja että hänen on mahdollisesti asuttava asumispalvelussa ennen oman vuokra-asunnon saamista, vaikka se ei ole hänen toiveidensa mukaista. Haastatteluissa nousi myös esille, että tulevaisuudessa taloudellinen tuki asumiseen saattaa olla tarpeen.

”Riippuu vuokrasta (tuen tarve). Joo, no tuskin tarviin ku emmä saa ku seittämän sataa (700) euroo kuussa eläkettä mutta nii. Ja mul on aika paljon velkaa, mutta nii ne mä voi hoitaa kyllä jotenkin muutenki.” (H1)

Yksi haastateltavista ei ollut vielä varma, kumpaan asumismuotoon haluaisi, asumispalveluyksikköön vai omaan vuokra-asuntoon. Yhdeksän kymmenestä haastateltavasta kertoi vertaistuen ja tukiverkoston olevan äärimmäisen tärkeää tulevaisuudessa. Myös avohoitokontakti jatkossa oli kahdeksalle haasteltavalle tärkeä. Avohoitokontakteiksi haasteltavamme kertoivat A-klinikan, AA ja NA - ryhmät ja jälkikuntoutusyksiköt. Seuraavassa sitaatissa haasteltava kuvaillee jälkikuntoutusyksiköstä jo saamaansa apua ja etenkin palveluohjausta, jonka hän on kokenut hyväksi.

”Mulla on se jälkikuntoutusyksikkö. Sieltä mä oon hirveesti saanu. Siellä on se mun palveluohjaaja niin, se on kyl niin ihana ihminen. Siltä voi pyytää apua ihan mihin vaan, et auttavat mistä pystyvät tietenkin ja jos ei tiiä jotain nii ottaa selvää. Et se on kyll, sen mä oon kokenu semmoseks kyll tooosi hyväks jutuks.” (H9)

Kahdeksan kymmenestä haasteltavasta kertoi tulevaisuudessa päihteettömyyden olevan tärkeä kriteeri asumispalvelulle, koska he eivät uskoneet selviävänsä ympäristössä, missä muut asukkaat saavat käyttää päihteitä. Muiden asukkaiden päihteettömyyden koettiin tukevan omaa päihteettömyyttä.

”Se nytten on siinä, että se tukee ainakin, ku on semmonen paikka, että pitää olla niin sitä päätöstä, että pysyy päihteettömänä.” (H2)

Hyvät lähiverkostot koettiin myös tärkeiksi. Haastateltavamme uskoivat, että raittiista kaverista on enemmän apua kriisitilanteessa kuin kohtuukäyttävästä kaverista. Suurin osa haastateltavistamme kertoi työntekijöiden läsnäolon olevan tärkeää tulevaisuudessa tuen, kontrollin ja keskusteluavun vuoksi. Päihteettömyyden kontrolloinnin uskottiin estävän retkahdukset ja tuen auttavan vaikeiden hetkien ylipääsystä. Toisaalta kontrollia myös pelättiin. Keskusteluapua haastateltavamme uskoivat tarvitsevansa purkaakseen mieltä painavia asioista. Muutama haasteltava uskoi tarvitsevansa tulevaisuudessa apua myös arjen sujumisessa ja asioiden hoidossa. Seuraavassa sitaatissa haastateltava kertoo tarvitsevansa kontrollia, koska kokee sen olevan hyväksi hänelle. Haastateltava ajattelee kontrollin enemmin tukena.

”Kyllä mä ainakin oon silleen ihan avoimin mielin ja nyt osaa ottaa sitä tukea vastaan. Enemmin yrittää jopa ottaa jotain vastaan, vaikka tuntuu, ettei välttämättä tarviiskaa, ku se että yrittää olla liian vahva ja kykenevä kaikkeen. Mä oon ajatellu sen silleen, et sitten ku mä saan sen ihan oman asunnon, nii sitten kuitenkin kävisin vielä avokuntoutuksessa, mikä on sitten kerran pari viikossa. Et silleen, et pitää vähän tommosta ns. kontrollia tai tommosta nii kyllä mä koen, et mä tarviin sitä. Ja se on niinku hyväks vaan mulle, ottaa sen semmosena tukena kuitenkin. Ku jotkut vois pitää sitä semmosena liiallisena käyttämisenä, mut mä en, mulle se on vaan tuki.” (H9)

Tuen ja kontrollin suhteen toivottiin olevan sopiva.

”Siinä vois olla niinku vähä sekä että, mut kumminki se ois itsenäinen, eikä liian semmonen holhoava väärällä tavalla.” (H3)

Haastateltava tiedostivat sen, että useassakin asumispalveluyksikössä saattaa joutua jakamaan huoneen toisen asukkaan kanssa. Vaikka asumisyksikköön etenemistä pidettiin hyvänä asiana, huoneen jakaminen aiheutti negatiivisia tunteita erityisesti, koska haastateltavat kokivat, että he menettävät yksityisyytensä. Seuraavassa sitaatissa haastateltava kertoo yksinkertaisesta toiveestaan saada oman huoneen ovi lukkoon asumispalveluyksikössä.

”Mä en asu kahen hengen huoneissa. Mä en mene sinne. Mä haluan, et ovi mene lukkoon, eikä et mun huoneen ovi on aina auki kaikille. --- Mut mun mielestä on ihan normaalia, että asunnon oven saa lukkoon.” (H3)

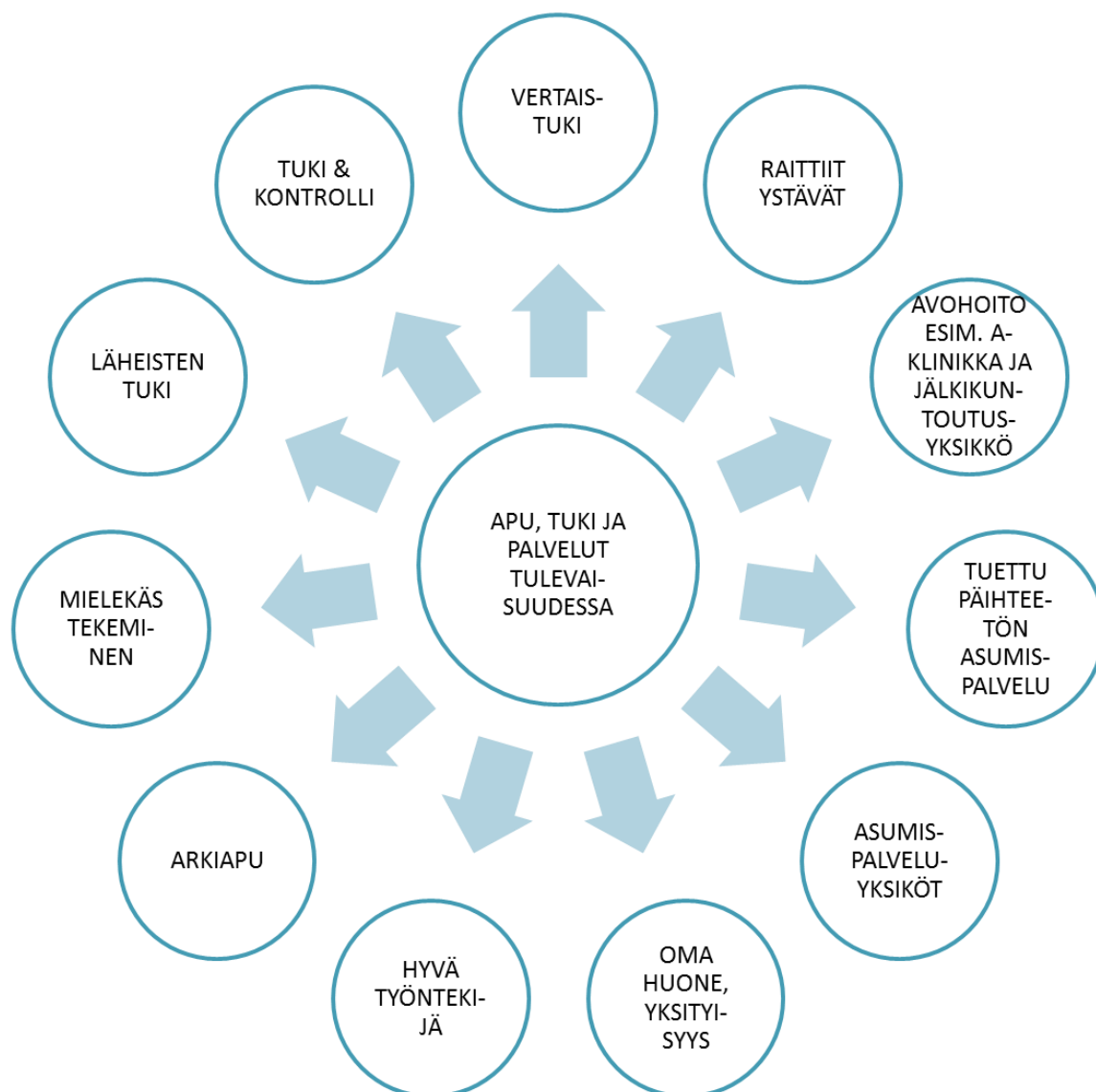
Suurimmalla osalla haastateltavistamme olikin haaveena tulevaisuudessa asua omassa kodissa asumispalveluiden jälkeen. Seuraavassa haastateltava puhuu haaveistaan ja toiveistaan tulevaisuudelle.

”Että sit varmaan tän jälkeen jos nyt luoja suo niin sanotusti ni sitten yhteenmuutto (tyttöystävän kanssa), mutta ne on ehkä tämmösiä asioita millä ei siinänsä niinku sen kummempaa vaivaa päättään. On jotain oppinut et, no haave joo, kai sekin on haaveena, mutta niinku nyt yrittää aina silleen elää ei hirveen pitkälle niitä aikoja. Et tavallaan yrittää täs päiväs elää. Että saa elää sen yhen päivän puhtaana ni silleen, että haavena on, onhan tiettenkin se oma kämppä ja niin sanotusti perunamaa pari lasta ja koiraa, mä tykkään koirista.” (H10)

Oman vuokra-asunnon ajateltiin tuovan mukanaan positiivista sisältöä elämään, kuten tapauksia lapsen kanssa, ajanviettoa ystävien kanssa, harrastuksia sekä tasapainoista elämää. Myös muutamalla haastateltavistamme oli toiveena opiskelu- tai työpaikka.

”Et se voi olla opiskelua, se voi olla töitä, se voi olla mitä vaan. Mut kuitenkin se oma asunto sieltä sitten ja ehkä kuitenkin jos sillai rupee ajattelee nii olis silloin jo sitten se tasapainoinen elämä ja säännölliset tapaamiset pojan kanssa, vois ottaa poikaa kotiin viikonlopuks vaikka tai vaikka viikoksi ja viettää pojan kans paljon aikaa ja käydä salilla ja tavata ystäviä ja käydä elokuvissa ja ihan semmosta normaalia tasapainoista elämää. Et se on niinku mun haaveena ja matkustelu tietysti. Mä haluan matkustella paljon ympäri maailmaa.” (H8)

Seuraavassa kuviossa on esitettyä kaikki palvelut ja tuki, joita asunnottomat kuntoutujat kokivat tarvitsevansa tulevaisuudessa Tervalammen kartanosta lähtiessään. Usein haastateltavat kertoivat, että pelkästään yksi palvelu ei välttämättä riitä. He kertoivat tarvitsevansa tukea useammalta toimijalta ja että tulevaisuudessa tarvittava apua on monen eri tekijän summa. Tärkeimmäksi avuksi ja tueksi tulevaisuudessa haastattelumme perusteella voi nimetä vertaistuen. Vertaistuki, raittiit ystävät ja tuki sekä kontrolli koettiin tärkeiksi raittiuden kannalta, joka oli myös monen haastateltavan toive. Asumispalveluiden toivottiin takaavan haastateltavien riittävän yksityisyyden oman huoneen kautta. Oman huoneen nähtiin olevan minimaatimus, joka nousi useaan otteeseen haastatteluista esille.

Kuvio 3: Apu, tuki ja palvelut tulevaisuudessa

8.4 Palveluiden kehittäminen

Haastatteluistamme ilmeni, että haastateltavilla ei suoralta kädeltä ollut antaa kehittämisehdotuksia asumiseen liittyvistä palveluista, mutta kun niistä keskusteltiin haastateltavan omista kokemuksista lähtien, alkoi ideoita ja kritiikkiäkin tulla esille.

8.4.1 Palveluiden tavoitettavuus

Muutamassa haastattelussa ilmeni, että yksöitä ja konkreettisesti vuokra-asuntoa tarvittaisiin Helsinkiin lisää. Myös asuntojen hinnat puhuttivat haastateltaviamme asunnottomia kuntoutu-

ja. Vuokra-asuntojen vuokrat olivat yleisesti liian korkeat haasteltaviemme mielestä ja omistusasunnot niin kalliita, etteivät ne edes ole heidän tavoitettavissa.

” --- Kyllä täskin miettii, kun kattelee paljon rakennetaan, mut mä en tiedä oikee onks ne kaikki tämmösiä omistuskämppejä. Varmaan suurinosa mitä rakennetaan, et semmosiin tuskin on hirveen monella niinku normaali semmosella ei niin hyvin ansaitsevalla oo varaa sitte mennä. ---” (H10)

Silti yhdessä haastattelussa asunnoton totesi jokaisella olevan oikeus asuntoon.

”Luulis et täälläki on nii vähän porukkaa, et pidettäs kummiski ihmisist sen verran huolta, et on asunto tai kotihan nyt ois viel hienempi ku asunto, mut siis asunto ois jokasella jonkinlainen oikeus.” (H4)

Yhden haastateltavan mielestä asuntojen jako ja asunnottomuuden hoitaminen kuuluu kunnan tehtäviin.

”No, esimerkiksi kaupunki vois jakaa. Niinku asuntoja. Kaupungillahan pitäis olla varaa saada asunnottomuus pois ensimmäisenä.” (H1)

Haastateltavistamme yksi oli vahvasti sitä mieltä, että päihdeongelman hoitaminen on edellytys itsenäiselle asumiselle.

”Suurimmalla osalla näissä varmaan kumminniin on tää alkoholi siellä kuvioissa mukana, että ekanahan tietysti tarviihan ne siihennii, et saa sen ongelman ratkastua. Että ei se oo tuota, vaikka sais niinku semmoseks tilanteen, mikä tietysti on mahdoton, että ois osoittaa asunto niinku suoraan. Mutta moni jos jatkaa sitä alkoholin ottoa, niin sille yhdelle ongelmalle pitää tehdä ekana jotaki minun mielestä. Et kyll ne vähän käsi kädessä.” (H2)

Asumiseen liittyvien palveluiden tavoitettavuus aiheutti ristiriitaisia tuntemuksia haastateltavissamme. Melkein kaikki haastateltavistamme totesi oman aktiivisuuden olevan tärkeää ja edellytys palveluiden saamiselle, mutta samalla he tunnustivat olevan haastavaa olla aktiivinen, jos on syvällä päihdekierteessä ja kun ongelmien kasautuessa voimattomuuden tunne vain lisääntyy.

”Se vaatii vaan hirveen, mitä mä oon kuunnellu näiltä, jotka on asunnon sieltä saanu, et se vaatii iteltä sulla, että sä soitat melkein joka päivä ja koko ajan niinku olla sinnepäin yhteydessä. Mut ei sitten harvalla, joka varsin nii ottaa

alkoholia ja muuta, nii emmä nyt tänä päivänä viitti soittaa. Soitan huomenna. (nauraa) Sitt se jää. Mut sinne pitää olla ite aika aktiivinen.” (H2)

Yhdessä haastattelussa tuli ilmi myös, että haastateltava oli kokenut, ettei hänen asiansa olleet tarpeeksi huonosti, että hän saisi apua. Haastateltava kokikin, että ongelmiin olisi syytä puuttua ajoissa, jotta ne eivät suurensi.

”Et pitää olla isot ongelmat ensin ja sitt se hoito lähtee pyörimään. Et monta kertaa miettinykin, ku jossain jotain kysyny, jotain apua tai muuta, nii pitääks mun ensin lähtee niinku vetää kamaa ja sekoilee kunnolla, ennen ku mä saan apua. Et se vaan monta kertaa niinku vaikee saada apua silleen, ku on vielä omissa järjissään ja pystyy liikkuu ja toimii ja olee, ni sit siinä kohtaa se avun saanti on vaikeeta. Ku ei oo päihdeongelmaa. Se on tosi sairasta.” (H8)

Muutamassa haastattelussa tuli ilmi, ettei haastateltavilla ole ollut tarpeeksi tietoa palveluista ja jos tietoa on, se on vaikeasti saatavilla ja luettavissa. Monet siis kertoivat, että heidän saamansa tiedot palveluista oli peräisin ystäviltä ja muilta asunnottomilta.

”Ainuut tiedot tuli kavereilta. Puskaradio soinu.” (H7)

Tietoa toivottiin lisää, se haluttiin yksinkertaisemmin esille ja lähteeseen, jossa tieto on kaikkien tavoitettavissa, kuten esimerkiksi internetiin ja eri virastoihin, kuten sosiaalitoimistoihin. Yksi haastateltava ideoi, että tieto olisi syytä olla selkokielellä, jotta huonossakin kunnossa oleva sen ymmärtäisi ja osaisi hakeutua täten itse palveluiden piiriin. Myös koko sosiaalitoimiston toimintaa toivottiin yksinkertaisemmaksi.

”Mun mielestä sosiaalitoimi vois vähän yksinkertaistaa sitä asiaa tiedottamalla, että mistä sitä tietoo saa sillai, ettei tartte hakee sitä itte ku sä oot siinä tilassa kun ihminen on. Ei se pysty, eikä kykene jos ei joku tee sitä hänen puolestaan. Et se on mun mielestä jotenki pitäis niinku tehdä se palvelu yksinkertaisemmaks ja helpommaks, että sekin ihminen, mikä siellä maassa on, älyäis ja tajuis sen, että miten tässä toimitaan. Mutta ei tartte kädestä kantaa ja viedä ja tuoda.” (H7)

”Yksinkertaistaa se monimutkainen pykälikkö siinä, että millä tavalla se tehdään. Siinähan se on aika moni kun alkaa lukee niitä ni varsinkin ku on siinä tilassa, ettei oikee pysty ajattelee järkevästi eikä muutakaan ni sehän kyllästyy jo kahteen ensimmäiseen lauseeseen. Jos hetkellisesti tuleekin mieleen, että tahtois jotain, ni sitte se tyssääkin johonki semmoseen hirveeseen litaniaan.

*Elikkä yksinkertaisesti selventää se niin yksinkertaiseksi että sen tajuu vähän huonommassaki kunnossa oleva. Tiedotus on semmonen asia mikä pitäis olla sen muotosta, että sen näkis muutaki kuin lehtiä tilaamalla. --- Se pitää olla esimerkiksi eri virastoissa niin hyvin esillä ettei se oo siinä, kauhee nippu on kaa-
vakkeita, papereita ja esitteitä --- suomenkieltäkin pystyy käyttää hyvin yksin-
kertaisesti ja terävästi taju että se menee tajuntaan se. Kehittää semmonen
malli, selkokieltä yksinkertaisesti, selkokielellä.” (H7)*

Ongelmaksi nousi myös epätietoisuus siitä, minkä palvelun puoleen olisi pitänyt kääntyä, kun ei ollut ennestään minkään hoidon tai palvelun piirissä.

*”Eihän se tuolla Helsingin päässä ainakaan edistyn millään tavalla (asumisasi-
at) ku en mä sit tiedä mihin mä kuuluisin kun en mä ainakaan sit kuuluis mi-
hinkään virastoon ku mä oon työkyvyttömyyseläkkeellä ni tota eihän mulla sit
oo ketään edes kuka tietäis noista asioista jotain.” (H3)*

Toinen haastateltava ideoi asunnottomille asunnottomien käsikirjaa, jossa olisi tietoa halvois-
ta ateria- ja ruokapalveluista, yömajoista ja muista asunnottomille suunnatuista palveluista,
sillä ne eivät ole kaikille tuttuja.

*Ei kaikki tiedä tämmösii. Mulle ne on tuttuja, mutta varmaan joku, vähän
semmonen niinku yhteenveto tämmösistä jutuista ja missä voi sitte päivisin
oleskella et, jos sulla ei oo asuntoo. Jos sä oot vaan yön asuntola A:ssa ja sit
seuraavan jossain muualla asuntolassa, niin missä sen väliajan vietät, jos et sä
vedä viinaa kaksin käsin. Jotain semmosen vähän niinku kokonaispaketteja. Jo-
ku pieni asunnottoman käsikirja. Joku tämän tyyppinen. Mut se ensi info ois
erittäin tärkeä juttu. Et se on ensinäkin varmaan iso kynnys monelle ja sit to-
siaan se, et kun on ihan pallo hukassa. Ei tiedä yhtään, et mitä tässä nyt pitää
tehdä. Ei viittis hanskat heittää ihan tiskiinkin ja vetää itteensä jojoks, nii et ois
jotain saumaa se ensiaskeleen ottamiseen. (H6)*

Tämä sama haastateltava oli myös sitä mieltä, että olisi hyvä olla sosiaalinen ensiapuasema,
josta saisi tietoa palveluista ja josta apua hakevan voisi ohjata oikean palvelun piiriin.

*”Joku semmonen ensiapu, sosiaalinen ensiapuasema tai joku tämmönen mieli-
kuvissa voisi olla, että meet, kädet sinne, näytät näin (nostaa kädet pystyyn)
nyt on tilanne tää, mä oon ihan pihalla, mä en tiedä mistään mitään. Mulla on
duunit menny, kämpät menny, muija lähteny. Mitä nyt? Kertokaa. Mihin mä,*

missä mä täytän minkä ekan kaavakkeen. Ehkä semmonen aivan simppele homma, mut se on vaikee. Se on älyttömän vaikee.” (H6)

Muutamalla haastateltavistamme oli kaksoisdiagnoosi, jonka he olivat kokeneet hidastavan asumispalveluihin pääsemistä. Yksi heistä kertoi tuettujen asumispalveluiden olevan vaikeasti heidän tavoitettavissa, koska paikkoja joihin asiakkaat joilla kaksoisdiagnoosi pääsevät, on vähän. Moni asumispalvelu sallii joko mielenterveysongelman tai päihdeongelman, mutta ei kumpaakin tai siellä koetaan tällaisen kaksoisdiagnoosin omaava asukas liian haastavaksi työntekijöiden taidoille. Haastateltavistamme yksi toivoikin asumispalvelua, jossa voisi kokonaisvaltaisesti hoitaa asukkaiden ongelmia. Haastateltavistamme yhdellä oli tietoa, että järjestöjen omistamissa asumispalveluissa oltaisiin sallivampia kaksoisdiagnoosien suhteen.

”No siinä on se riski, että siellä sanotaan, et sulla on tommonen tausta ni unen näit sen asunnon suhteen. Mutta lähinnä mä oon miettinyt, et jos jonkun järjestön tai yhteisön tai jonkun tämmösen kautta se järjestyis se asunto. Niilähän on sitten matalammat nämä vaatimukset.” (H5)

Haastateltavista kaksi koki, että asumispalvelut eivät ole yhtä hyvin tavoitettavissa suomalaisille asunnottomille, sillä he kokivat, että maahanmuuttajat saavat helpommin apua asumispalveluista.

”Niin, no se (asunnottomuus) johtuu siitä ku ulkolaiset saa kaikki asunnot nykyään.” (H1)

8.4.2 Palveluiden laatu

Myös asumiseen liittyvien palveluiden laatu puhutti haastateltaviamme. Ensinnäkin haastateltaviamme asunnottomat kokivat, että päihdeettömiä asumispalveluita on liian vähän. Osa koki myös, että kohtuukäytön sallivat asumispalvelut ovat turhia, sillä ne ylläpitävät päihdeongelmaa. Myös päihdeettömien paikkojen tiukka nollatoleranssi vaatimus puhutti haastateltaviamme, se aiheutti ristiriitaisia tunteita; toisaalta nollatoleranssi vaatimus on hyvä, ja kontrolli koettiin tärkeäksi ja sitä olisi jopa hyvä lisätä. Mutta toisaalta retkahtaessa asumispalvelusta hädän saaminen aiheutti pelkoa niin paljon, että esimerkiksi yksi haastateltavistamme ei ollut varma, haluaako sellaisen asumispalvelun piiriin ollenkaan. Asumispalveluissa oma huone oli haastateltaviemme mielestä vähimmäisvaatimus. Muutamalla oli kokemusta asumispalvelussa pienen huoneen jakamisesta toisen asukkaahan kanssa. Tämä ei tuonut asukkaalle itselleen yksityisyyttä tarpeeksi.

”Mutta ku sit lykätään neljääkin henkilöön samaan huoneistoon, niin ei oikeen mee läpi.” (H1)

Myös kylpyhuoneen jakaminen ei miellyttänyt yhtä haastateltavaa. Haastateltavamme kertoivat asumispalveluissa olevan tietynlaisia yleisiä velvoitteita esimerkiksi siivousta ja muita ko-dinhuollollisia tehtäviä. Tämän haastateltavamme kokivat ihan järkevänä ja positiivisena. Yksi haastateltavamme totesikin näiden velvoitteiden valmistavan hyvin siviililämään, jonka hän taas koki olevan juuri näiden tuettujen asumispalveluiden tarkoitus. Yhden haastateltavan mielestä ideaalinen asumismuoto kuntoutuksen jälkeen olisi oma vuokra-asunto, jossa kuitenkin kävisi säännöllisin ajoin työntekijöitä tukemassa arjessa selviytymistä.

”No varmaan tää on varmaan ihan semmonen utopistinen ajatusmaailma, et siel kävis sun kanssa, sun kotona joku juttelemassa ja näin että. Siihen nyt ei ikinä varmaan mitään resursseja.” (H5)

Palveluiden laadusta puhuttaessa yhdessä haastattelussa ilmeni, että haastateltavamme ei ollut saanut tarpeeksi keskusteluapua sitä pyytäessä. Syy tähän oli resurssipula; asumispäivystyksessä, jossa haastateltavamme odotti katkaisuhoitoon pääsyä, ei yksinkertaisesti ollut työntekijää, jolla olisi ollut aikaa kuunnella. Myös matalan kynnyksen asumispalveluiden koettiin olevan tarpeellisia. Haastatteluistamme ilmeni, että tällaisia asumispäivystyksiä ja paikkoja, joissa voi peseytyä ja joissa saa nukkua, vaikka on päihteiden vaikutuksen alaisena, on myös hyvä olla, koska niille on tarvetta.

”Se, että niinku päihteettömyys, no omalta kohaltani kyll mä ainakin haluan semmosen paikan, tai tarvitsenkin semmosen paikan, missä ei oo semmosta niinku kohtuukäyttöä, kun on kuullu et noissa joissain paikois on. Mutta kyllä semmosiikin sitte tarvii, et onhan se hyvä että ihmiset pääsee niinsanotusti nukkumaan kunnolla, jos tarttee ja peseytymään ja tämmösii, et onhan se niinku tota.” (H10)

Asumispalveluista puhuttaessa yhdessä haastattelussa tuli ilmi, että olisi hyvä, ettei eri päih-teistä eroon pyrkiviä henkilöitä olisi samassa asumispalveluyksikössä. Koettiin myös ristiriitai-sena, että kun toinen yrittää olla kokonaan ilman päihteitä, voi samaan aikaan toisessa huo-neessa asua korvaushoidossa oleva, joka saa käyttää huumetta korvaavaa lääkitystä. Asumis-palveluissa asumisaika puhutti myös yhtä haastateltavaa. Hän mietti onko vuosi liian pitkä aika asua tuetussa asumismuodossa. Asumispalveluihin ja vuokra-asuntoihin ovat pitkät jo-not koettiin huonoksi, mutta samalla haastateltavamme tiedostivat, ettei kaikkien asunnot-tomien ole mahdollista saada heti asuntoa asunnottomaksi jouduttuaan. Hyvänä asumispalve-luissa haastateltavamme kokivat tukiverkoston ja vertaistuen, jota niissä on lähellä saatavilla.

Haastateltavamme kokivat tärkeäksi, että heti seinän takana on joku johon voi tukeutua kun on vaikeaa.

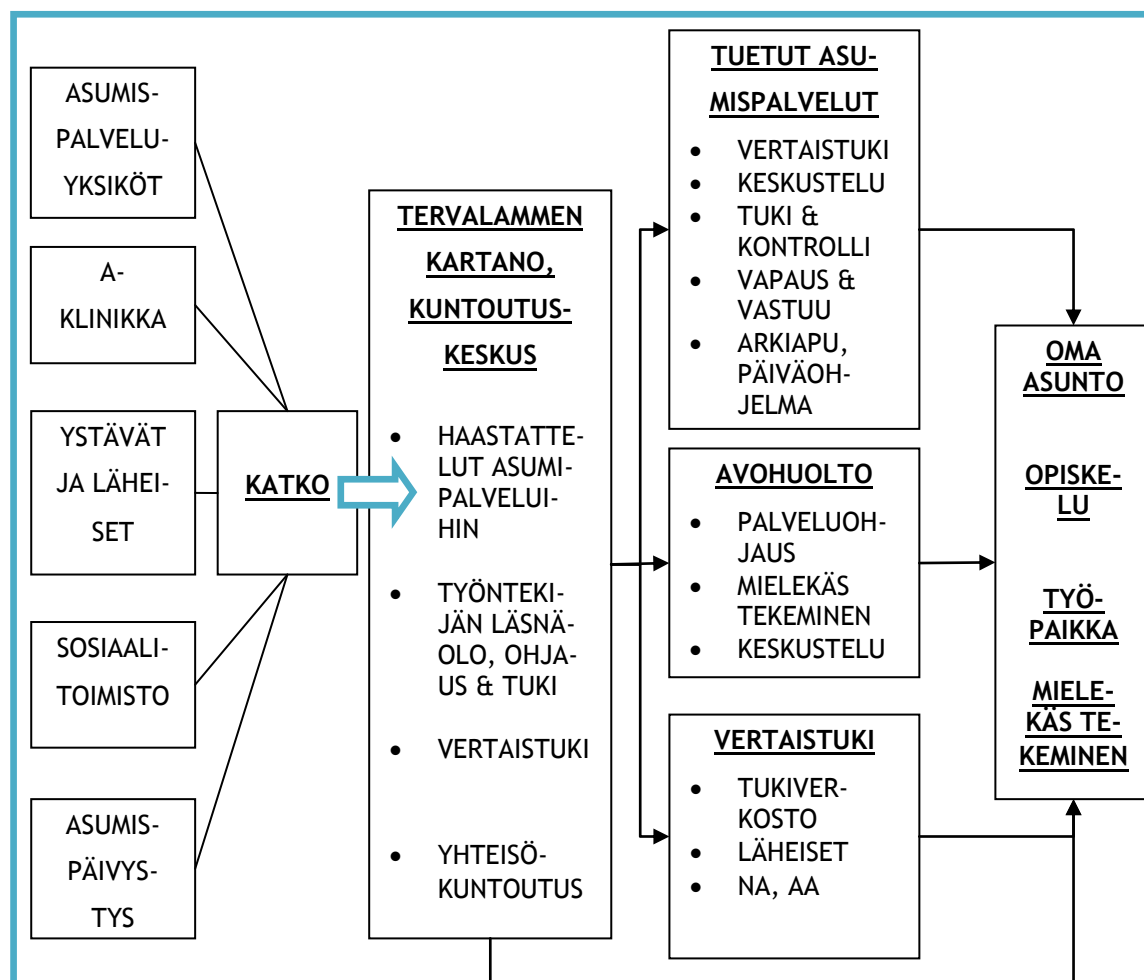
”Ehkä se on niinku suurin on varmaan se niin sanottu vertaistuki, et siel on niitä samankaltaisii ihmisii. Et tavallaan, jos nyt tulee huonoi päiviä ja varmaan tuleekin, en mä niinku sitä pois sulje, mutt et sit niinku tavallaan se apu on siinä kummiski ihan naapurissa. Et jos ei hän tai seuraava oo kotona, niin varmaan sitä seuraava on. Et niinku ehkä se on tärkein mulle.” (H10)

8.5 Kuntoutusprosessi ja sitä tukevat tekijät

Haastattelujemme ja elämäнкаarijanojen perusteella olemme jäsentäneet kuntoutusprosessia ja sitä tukevia tekijöitä oheiseen kuvioon. Kuviossa on havainnollistettuna se kuntoutusprosessi, jonka haastateltavamme käyvät läpi. Kuntoutusprosessi alkoi katkaisuhuitoon menemisellä. Haastateltavamme tulivat katkaisuhuitoon yleisesti katsottuna hyvin erilaisista paikoista: ystävien sekä läheisten luota, asumispäivystyksestä, asumispalveluysiköistä ja A-klinikan läheteellä. Katkaisuhoidon jälkeen haastateltavamme ovat menneet Tervalammen kartanoon, jossa he ovat saaneet tukea ja ohjausta. Haastateltaviemme oloaika Tervalammen kartanossa vaihteli yhdestä viikosta yhteen vuoteen. Siellä haastateltaviemme kuntoutusprosessi on edistynyt jatkosijoituspaikkoihin järjestetyillä haastatteluilla sekä vertaistuen avulla. Myös työntekijän läsnäolo tukee kuntoutumisprosessia.

Tulevaisuudessa haastattelujemme perusteella kuntoutus jatkuu kolmen tuen varassa: tuettu asumispalveluysikkö, avohuolto ja vertaistuki. Tuetussa asumispalveluysikössä kuntoutuja tarvitsee haastattelujemme perusteella keskusteluapua, vertaistukea, arkiapua sekä mielekästä tekemistä eli päiväohjelman. Tuetussa asumispalveluysikössä haastateltavamme pitävät tärkeänä tuen ja kontrollin sekä vastuun ja vapauden sopivaa suhdetta. Avohuollossa kuntoutumista tukevia tekijöitä ovat keskusteluapu, palveluohjaus sekä mielekäs tekeminen. Kolmantena tulevaisuudessa tarvittavan tukena on haastateltaviemme perusteella vertaistuki, joka muodostuu tukiverkostosta sekä läheisistä ja erilaisista ryhmistä kuten AA ja NA.

Kolmantena ja viimeisenä vaiheena kuntoutusprosessissa on oma asunto. Haastattelujemme perusteella oma asunto oli kaikilla kuntoutujilla päätavoite, johon he pyrkivät. Monella haastateltavistamme oli myös toiveena työ- tai opiskelupaikka. Katkaisuhoidosta (KATKO) omaan asuntoon on kuitenkin pitkä matka, ja prosessi voi kestää useammankin vuoden.

Kuvio 4: Kuntoutusprosessi

9 Johtopäätökset ja pohdinta

Haastattelumme olivat erittäin mielenkiintoisia ja antoisia. Koska olimme ottaneet opinnäytetyömme lähtökohdaksi asunnottomien omat kokemukset, saimme tilaisuuden kuulla heidän omia tarinoitaan ja mielipiteitään, joita emme voi samalla tavalla autenttisesti kirjoista lukea. Saimme huomata nopeasti, kuinka monimuotoinen ongelma asunnottomuus on ja kuinka raskasta elämää haastateltavamme ovat asunnottomuuden aikana eläneet. Yhtään helpompaa asunnottomuudesta ei tee se, että kokonaisvaltaista palvelua on erittäin vaikeaa saada. Tuloksista nousi esiin, että on erittäin vaikeaa löytää tiensä palveluihin, koska palvelujärjestelmä on monimutkainen ja siitä löytyy vähän selkeää tietoa. Tämän saman me huomasimme jo teoreettista viitekehystä tehdessämme ja jos meille tuleville ammattilaisille palveluiden kenttä on vaikeaselkoinen, niin voimme vain kuvitella mitä se on asunnottomalle päihdekuntoutujalle, joka yrittää päästä uuden elämän alkuun.

Haastateltaviemme asunnottomuus on Riitta Granfeltin määritelmän mukaisesti suhteellista asunnottomuutta, joka on Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskuksen tilastojen mukaan Suomessa määrällisesti suurinta (ks. Granfelt 1998: 55-56). Joskin muutama haastateltavamme oli kokenut myös absoluuttista asunnottomuutta elämänsä aikana. Haastatteluistamme tuli ilmi selvästi palvelujärjestelmämme auttamismalli, jossa henkilön tulisi ansaita asunto. Tästä huolimatta haastateltavamme asunnottomat ovat sitä mieltä, että jokaisella tulee olla oikeus asuntoon. Kuten aiemminkin teoreettisessa viitekehyksessä on tullut ilmi, asunto ei ole subjektiivinen oikeus ja tälläkin hetkellä haastateltavamme asunnottomat joutuvat näyttämään toteen itsenäisen pärjäämisensä tässä yhteiskunnassa ennen kuin ansaitsevat oman asunnon, jota he voivat joku päivä vielä kutsua kodiksi (ks. Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008: 141). Toisaalta haastattelemamme asunnottomat pitävät hyvänä vaiheittaista siirtymistä yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi, sillä he kokivat, että se takaa onnistuneen kuntoutumisen.

Yksi suurin asunnottomuuteen johtava tekijä oli haastattelujemme perusteella avo- tai avioero. Myös tilastollisesti eronneet miehet ovat suhteellisesti enemmistö asunnottomista ihmisistä Suomessa (ks. Heikkilä 1988: 40). Huomion arviosta olisikin kehittää kriisitilanteissa saatavia palveluita ja niiden laajuutta sekä monipuolisuutta, jotta nämä kotoa lähteneet henkilöt eivät jäisi eron vuoksi asunnottomaksi vaan saisivat asunnon. Tällöin ongelmien kasaantuminen voitaisiin ennaltaehkäistä. Asunnottomuuden syyksi kerrottiin myös päihteiden käytöstä johtunut häätö. Tämä tapa joutua asunnottomaksi on usein mielletty stereotyyppisimmäksi tavaksi menettää asunto. Kuitenkin tässä vaiheessa vuokravelka on yleensä suhteellisen pieni. Jos asukasta tuettaisiin tällöin esimerkiksi laatimalla maksusuunnitelma velkojen maksuun, voitaisiin sekä estää asunnottomuus että pienentää yhteiskunnalle koituvia kustannuksia.

Kaksi haastateltavista olivat itse irtisanoneet asuntonsa hoitoon lähtiessä. Toiselle tätä oli hoitopaikka suositellut. Mielestämme tällaisissa hoitopaikoissa tulisi ottaa tarpeeksi hyvin huomioon se mahdollisuus, että kuntoutuja saattaa keskeyttää hoidon, jolloin hän joutuu asunnottomaksi eikä kuulu minkään palvelun piiriin. Toinen haastateltavista ei päässyt tuettuun asumispalveluun ennen kuin oli irtisanonut asuntonsa. Haastateltavan tavoitteena oli saada kokonaisvaltaista hoitoa, eikä hän kokenut saavansa sitä mistään muualta kuin tuetusta asumispalvelusta. Näin ollen haastateltava on joutunut ottamaan suuren riskin vain saadakseen tarvitsemaansa tukea. Eikö palvelujärjestelmällä ole tarjota tarpeeksi tukea henkilölle omassa kodissaan? Tuleeko tämä tuki aina hakea vaikeimman kautta laitoksista ja viimesijaisista palveluista?

Tukiverkoston puute oli merkittävä tekijä asunnottomuuden ylläpitäjänä, varsinkin heillä, jotka joutuivat uudelleen asunnottomaksi. Huonot läheisverkostot ovatkin yksi asunnottomuuden riskitekijöistä (Lehtonen & Salonen 2008: 29). Vertaistuki ja tukiverkoston tärkeys yllätti

meidät, vaikka olimme tienneet jo alkujaan sen olevan merkittävää. Jokaisessa haastattelussa tuli ilmi se, että vertaistuki koetaan erittäin tärkeäksi tekijäksi kuntoutumisen jokaisessa vaiheessa. Osa haastateltavistamme oli asunnon saadessaan saanut liian vähän tukea ja tämä oli johtanut uudelleen asunnottomuuteen. Tervalammen kartanossa koettiin hyväksi juuri se, että verkostot rakennettiin ennen sieltä lähtöä.

Tuloksista nousi esiin, että jotkut eivät olleet saaneet apua ongelmiinsa varhaisessa vaiheessa, vaikka he olivat sitä hakeneet. He kokivat, että apua ei saa ennen kuin asiat ovat todella huonosti. Asiaan puuttuminen ajoissa olisi voinut estää heidän tilanteidensa pahenemisen. Tämän vuoksi ennaltaehkäisevään työhön tulisi panostaa enemmän. Se olisi paras vaihtoehto asiakkaiden hyvinvoinnin kannalta ja se myös säästäisi palveluiden ja yhteiskunnan resursseja. Mitä pidempikestoisia ja vakavampia asiakkaan ongelmat ovat, sitä vaikeampaa ja kalliimpaa niihin on antaa apua.

Harva haastateltavista oli hakenut toimeentulotukea. Tämä saattoi osaltaan johtua siitä, että haastateltavamme eivät välttämättä mieltäneet toimeentulotukea asumiseen liittyväksi tueksi, jonka vuoksi he eivät tuoneet sitä esiin haastatteluissa. Taloudellinen tuki asumiseen nousi muutenkin harvoin esille haastatteluissa. Suurin osa haastateltavista on kuitenkin menossa tuettuun asumispalveluyksikköön Tervalammen kartanosta lähtiessään, joten on hyvin todennäköistä, että he tulevat tarvitsemaan taloudellista tukea.

Palvelujärjestelmän sektoroituminen ja sirpaleisuus tuli ilmi eri tavoin haastatteluista (vrt. Kettunen 2007: 385). Jotkut haastateltavistamme kokivat, etteivät saa kokonaisvaltaista hoitoa tai vaihtoehtoisesti eivät saa hoitoa ollenkaan, koska eivät sovi ikään kuin palvelun tarjoajan ”muottiin”. Tällä tarkoitamme sitä, että asiakas ei pääse palvelun piiriin, sillä hänellä on liikaa tai vääränlaisia ongelmia. Moniongelmaisuus ja sektoroituminen johtavat siihen, että moniongelmaisella kuntoutujalla on ympärillään laaja auttajien verkosto, joista kukin omilla tahoillaan auttavat kuntoutujaa hänen elämänsä tietyillä osa-alueilla. Moniammatillinen yhteistyöverkosto voi olla hyväksi asiakkaalle, sillä näin taataan apu erilaisiin ongelmiin. Toisaalta se voi olla samaan aikaan monimutkainen ja kuntoutujan voimavaroja vievä. Riskinä on myös se, että auttajien verkosto ei ole hyvin organisoitu. Tämä voi johtaa siihen, että kuntoutujan asiat eivät etene, sillä eri toimijoilla ei ole selvää kuvaa siitä, mikä heidän osuutensa asiakkaan auttamisessa on. Joillain haastateltavillamme olikin tulossa verkostopalaveri, jotta heidän asioihinsa saataisiin selkeyttä.

Haastatteluistamme ilmeni tuen ja kontrollin sopiva suhteen merkitys kuntoutumisprosessissa (vrt. Jokinen 2008: 138-142). Kontrollia ei pidetty huonona asiana, kunhan sitä ei ollut liikaa, joka haastateltaviemme mielestä aiheuttaa osaltaan laitostumiseen ja asiakkaan ”kyttäämistä”. Haastateltavamme tiedostivat tuen tärkeyden ja sen välttämättömyyden kuntoutumis-

polkunsä jokaisessa vaiheessa. Erityisesti toivottiin mahdollisuutta keskustella ammatti-ihmisen kanssa, jonka vuoksi työntekijöiden läsnäolo koettiin tärkeäksi (vrt. Särkelä 2001: 31-35, 38, 40-42). Pienikin tuki antaa runsaasti toivoa ja uskoa tulevaan ja pärjäämiseen. Tämä toivo ja usko ovat taas merkityksellisiä kuntoutumisen kannalta. Vastoin meidän omia odotuksia haastateltaviltamme löytyi valtavasti toivoa ja uskoa tulevaan, joka taas toi meille ajatuksen siitä, että nämä asumispalvelut eivät ole niin huonolaatuisia kun ajattelimme niiden olevan. Toivoa ja uskoa horjutti ainoastaan katteettomat lupaukset asunnon saamisesta ja asumisasioiden järjestymisestä.

Tutkimustuloksemme eivät juuri eronneet miehillä ja naisilla, näin ollen ei ollut merkittävää ottaa sukupuolisensitiivistä näkökulmaa vallitsevaksi katsontakannaksi opinnäytetyössämme. Naisten ja miesten kokemukset päihdeongelmasta ja asunnottomuudesta ovat kuitenkin erilaisia (ks. Granfelt 1998, Granfelt 2004, Autonen-Vaaraniemi 2004). Voimme todeta, että pieniä eroja naisilla ja miehillä myös meidän tutkimuksessamme ilmeni ja näiden voidaan olettaa johtuvan juuri sukupuolen tuomista erityispiirteistä. Kuitenkin haastateltavista vain kaksi oli naisia, joten naisten ja miesten vertailua emme kokeneet kovinkaan luotettavaksi valinnaksi.

Haastatteluissa esiin nousseet negatiiviset kokemukset palveluista johtuivat usein siitä, että palvelut eivät vastanneet asiakkaiden tarpeita (vrt. Murto 2006: 92). Asunnottomien henkilöiden toimivan uudelleen asuttamisen ja kuntoutumisen kannalta olisi merkittävää, että otettaisiin huomioon jokaisen asiakkaan yksilölliset tarpeet mahdollisimman hyvin. Esimerkiksi, jos henkilö ei ole motivoitunut täydelliseen päihdeettömyyteen, annettaisiin hänelle mahdollisuus asumispalveluun, joka ei sitä vaadi ja jolloin asiakas ei olisi taas muutaman viikon päästä kadulla. Asiakkaan sijoittaminen hänelle sopimattomaan palveluun ei hyödytä ketään. Se vie yhteiskunnan resursseja ja paikkoja muilta asiakkailta. Samalla se aiheuttaa kohtuutonta stressiä asiakkaalle, joka joutuu sitoutumaan palvelun aiheuttamiin rajoituksiin saadakseen katon päänsä päälle. Erimuotoisille asumispalveluille on haastattelumme perusteella tarvetta, sillä eri ihmiset ovat eri elämätilanteissa ja heillä on erilaisia tarpeita.

Tutkimustulostemme perusteella voimme todeta, että asumis- ja päihdepalveluissa on suuri tarve palveluohjaukselle tulevaisuudessa. Palveluohjauksella pyritään koordinoimaan ja varmistamaan asiakkaan tarpeita vastaavia palveluita ja toimimaan rinnalla kulkijana (Suominen & Tuominen 2007: 13, 16, 18). Haastatteluistamme ilmeni, että kuntoutujillamme ei ole ollut asunnottomuuden aikana tarpeeksi tietoa asumispalveluista ja asumisasioihin liittyvä tieto ei ollut yksinkertaisesti esillä. Mielestämme olisi huolehdittava siitä, että jos henkilö hakeutuu palveluun, joka ei kykene vastaamaan hänen tarpeisiinsa, tulisi toimipisteen ohjata tämä henkilö muihin vaihtoehtoihin palveluihin. Tällöin asiakas ei jäisi tyhjän päälle ihmettelemään, mitä hänen tulisi tehdä ja minne mennä. Haastatteluissa nousi myös esiin, että asiakkaat oli ohjattu sosiaalitoimistosta päihdekuntoutukseen, kun he tulivat hakemaan apua asu-

misasioihin. Tärkeää palveluohjauksessa olisi myös ohjata asiakas niihin palveluihin, joihin hän apua tarvitsee sen sijaan, että itsepintaisesti ehdotetaan asiakkaalle vaihtoehtoa, joka on työntekijän mielestä asiakkaan kannalta parasta. Palveluohjauksella voitaisiinkin ennaltaehkäistä ongelmien syvenemistä. Tämä palveluohjauksellinen muutos palvelujärjestelmässä voi olla tulevasuuttamme sosiaalialalla hyvin pian ja uskommekin sen muokkaavan osaltaan myös sosionomi-koulutusta.

Suullisen tiedon lisäksi palveluoppaat tai koonti erilaisista palveluista olisivat hyödyllisiä asiakkaille ja antaisivat heille mahdollisuuden tutkia eri vaihtoehtoja ja palveluita, jotka he voisivat kokea itselleen tarpeellisiksi. Esimerkiksi Vailla Vakinaista Asuntoa Ry:llä on muun muassa Aukki -lehdessä ja nettisivuilla koonteja halvoista ruokapaikoista ja asumispalveluista (Vailla Vakinaista Asuntoa Ry). Kuitenkin tämäntyyppistä tietoa olisi hyvä olla jaossa laajemminkin esimerkiksi sosiaalitoimistoissa, asumispalveluyksiköissä, päihdekuntoutuksessa ja niin edelleen. Käytännössä mahdollisimman monessa virastossa, jossa asunnottomat tai vähävaraiset henkilöt saattavat asioida.

Yleisesti haastateltavat olivat tyytyväisiä Tervalammen kartanon palveluihin. Syiksi he osoittivat sen, että siellä oli saanut selkeyttä asumisasioihin ja tulevaisuuden suunnitelmiin. Tervalammen kartanossa heidän ongelmiinsa ja asumisasioihin oli paneuduttu kokonaisvaltaisesti ja he olivat saaneet kaikissa prosessin vaiheissa apua ja tietoa henkilökunnalta. Tärkeänä pidettiin nimenomaan tutustumiskäyntejä asumispalveluyksiköissä ja eri asumispalveluiden työntekijöitä, jotka tulivat Tervalammelle esittelemään asumispalveluyksikköään. Pienetkin asiat oli otettu huomioon, kuten se kuinka kuntoutujat pääsevät jatkosijoituspaikkojen haastatteluihin. Henkilökunta oli auttanut kuntoutujia esimerkiksi erilaisten kirjallisten hakemuksien täyttämässä ja osa koki tästä opettelusta olevan hyötyä heille tulevaisuudessa. Tervalammen kartano on ollut haastateltavillemme hyvä ja rauhallinen pysähtymispaikka miettiä omaa elämää ja tulevaisuutta. Jotkut haastateltavista mainitsivat, että varsinkin hieman syrjäisempi sijainti auttoi heitä pysähtymään ja irtautumaan elämästä kaupungissa.

Tervalammen kartanon työntekijöitä pidettiin yhtenä osana kuntoutuksen onnistumista ja asumispalveluihin pääsemistä. Työntekijöiden aktiivista läsnäoloa, kuuntelua, välittämistä, tiivistä työskentelyä asiakkaiden kanssa, rinnalla kulkua ja keskustelumahdollisuuksia heidän kanssaan pidettiin tärkeänä (ks. Mönkkönen 2007: 28). Haastateltavat eivät usein mieltäneet työntekijän henkistä tukea asumiseen liittyväksi tueksi, mutta kuitenkin työntekijöiden osuus nousi esiin aina jossain yhteydessä. Hyvän asiakassuhteen elementeiksi määritelläänkin muun muassa dialoginen vuorovaikutus, luottamuksellinen suhde, empatia, hyväksyminen ja välittäminen (ks. Mönkkönen 2007: 28, Särkelä 2001: 31-35, 38, 41). Merkittävää olikin huomata se, että haastateltavat puhuivat nimenomaan hyvän työntekijän merkityksestä kuntoutumiselle ja vaikutuksesta asumisasioiden järjestymiseen.

Myös turhautumista ja kritiikkiä ilmeni. Monet kokivat, että jatkosijoituspaikkaan pääsyä joutuu odottamaan pitkään ja tämän vuoksi kuntoutus venyy. Tähän kuitenkin Tervalammen kartanon henkilökunnalla ei ole mahdollista vaikuttaa ja monet haastateltavista sen tiedostivatkin. Pääosin kritiikki koski päihdekuntoutusta ja etenkin yhteisökuntoutusta, jossa kuntoutujatkin osallistuvat päätöksentekoon (vrt. Forsell, Virtanen, Jääskeläinen, Alho & Partanen 2010: 66, Murto & Kaipio 1980: 10, 15-16). Kuntoutujien osallistuminen päätöksentekoon kuuluu kuitenkin yhteisökuntoutuksen luonteeseen. Pari haastateltavaa ajatteli, että jatkopaikan odottelu voi toisaalta opettaa heille myös rauhoittumista ja kärsivällisyyttä. Odottelu on ristiriitaista, sillä onhan kuntoutujien hyvä rauhoittua hektisen elämän vaiheen jälkeen pidemmäksi aikaa, mutta toisaalta jatkosijoituspaikan pitkäaikainen odottaminen laitostuntoutuksessa on kuntoutujan kannalta hyödytöntä ja turhauttavaa.

Tutkielmamme tulokset ovat hieman samansuuntaisia, mitä aiemmissa aihetta sivuavissa tutkimuksissa on ollut. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitoksen seuranta tutkimuksessa oli saatu hyviä tuloksia yhteisökuntoutuksen vaikuttavuudesta. Kuntoutuksen jälkeen raittiina pysyneiden prosentuaalinen määrä oli huomattava. (ks. Forsell ym. 2010: 67.) Tutkielmassamme vain yhdellä oli esittää kritiikkiä yhteisökuntoutusta kohtaan kun kysyttiin kehitysehdotuksia Tervalammen kartanon toimintaan liittyen. Kantoluodon pro gradussa selvisi, että asunnottomille ovat olleet tärkeitä juuri toiset ihmiset. Työntekijän tuki, kontrolli ja välittäminen sekä vertaistuki oli koettu merkittäviksi oman elämäntilanteen paranemisen kannalta. (vrt. Kantoluoto 2011: 67-68, 74.) Tämä nousi esiin myös meidän haastateltavien tarinoista. Tutkielmamme ja Kaajakarin, Nuutisen & Pentikäisen Tervalammelle aiemmin tekemässä opinnäytetyössä löytyi monia yhtäläisyyksiä. Molemmissa nousi esiin kuinka merkittävää on kuntoutujan tarvetta vastaava asumispalvelu ja samoin se, kuinka tarjonta ja tarve eivät kohtaa. Myös tuen ja kontrollin merkitys onnistuneen kuntoutuksen kannalta nousi heidän tuloksissaan esiin. (vrt. Kaajakari, Nuutinen & Pentikäinen 2010: 44-45.)

Kokonaisuudessaan tämä opinnäytetyö antaa ajattelemisen aihetta asunnottomuuden tilasta nykypäivänä ja palvelujärjestelmästä, jolla sitä pyritään ehkäisemään ja korjaamaan. Haastateltavia oli tutkielmassamme vain kymmenen, jolloin tutkielma ole yleistettävissä. Mutta aineisto antoi kuitenkin viitettä asunnottomuudesta ilmiönä ja siihen liittyvistä palveluista nyky-yhteiskunnassa sekä siitä millaisessa palveluiden viidakossa henkilöiden täytyy yrittää selviytyä. Huomionarvoista tutkielmassamme on asunnottomien omat toiveet ja kehittämisehdotukset palveluiden järjestämisestä ja niiden sisällöstä.

Jatkossa aihetta voisi työstää selvittämällä, kuinka haastateltavillemme asunnottomille käy tulevaisuudessa ja ovatko kuntoutusprosessia tukevat tekijät heidän tavoitettavissaan. Olisi myös tärkeää tutkia, kuinka kuntoutujien siirtymistä palveluista toiseen voisi parantaa. Miten

toimia siten, että kuntoutujat eivät joutuisi odottamaan suhteettoman pitkään pääsyä jatkosijoituspaikkaan? Asunnottomuuden vähentämisen kannalta on tärkeää kuunnella asunnottomia ja heidän ajatuksiaan. Seuraava askel olisikin ottaa asunnottomat mukaan päätöksentekoon ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Opinnäytetyössämme olemme saaneet huomata, että tasa-arvo ja yhtäläiset oikeudet eivät ole Suomessa itsestäänselvyys, vaikka ne voisivat sitä olla. Suomessa on edelleenkin ihmisiä, joiden perustarpeiden toteutuminen ja jokapäiväisestä elämästä selviytyminen on sosiaalipalveluiden varassa. Tästä syystä meidän onkin tulevana ammattilaisina muistettava kuunnella asiakasta ja hänen tarpeitaan sekä ottaa ne huomioon palveluita järjestäessä ja kehittäessä. Työmme arvioivassa seminaarissa saimme iloksemme kuulla, että Tervalammen kartanossa on haastattelukäyntiemme jälkeen vierailut Helsingin kaupungin Asumisen tuesta (ASTU:sta) työntekijöitä, jotka ovat kehittämässä uutta asumispalveluyksikköä. He halusivat nimenomaan ottaa asunnottomat kuntoutujat mukaan kehittämiseen ja palvelun suunnitteluun sekä kuulla heidän toiveitaan. Tämä on kehityssuunta, jota toivomme tulevaisuudessa kohtaavamme useamminkin.

Hieman ennen tutkielmamme julkaisua saimme myös kuulla ja lukea lehdistä, että Tervalammen kartanon lopettamisesta on ollut puhetta Helsingin kaupungin johtoelimissä. Tämä on herättänyt laajasti vastustusta päihdekuntoutuksen kentällä. Meitä huolestuttaa, mihin nämä kaikki asiakkaat joutuvat, jos Tervalampea ei ole? Yksi haastateltavistamme kysyikin, mistä nämä asunnottomat oikein saisivat apua, jos ei Tervalammelta. Tutkielmassamme saimme huomata, että Tervalammen kartano on merkittävässä osassa myös asunnottomien kuntoutuksessa. Monet haastateltavistamme kokivat, että Tervalampi on vaikuttanut suuresti päihdekuntoutuksen lisäksi asumisasioiden järjestymiseen, vaikka asumisasioiden järjestäminen kuuluisi muille palveluille. Meitä ihmetyttääkin, miksi juuri tämä osa palveluketjua, jonka asiakkaat kokevat toimivaksi, halutaan lopettaa?

Nykyään pyritään hoitamaan mahdollisimman moni asiakas avohuollossa ja -palveluissa, mutta onko näillä mahdollisuuksilla auttaa asunnottomia moniongelmaista asiakasta? Vaikka trendinä onkin lisätä avohuollon palveluita ja vähentää laitoshoidon, tulisi muistaa, että laitoshoidolla on oma tärkeä paikkansa ja tarpeensa palvelujärjestelmässä. Työ, jota Tervalammella tehdään yhteisökuntoutuksen keinoin, on erittäin arvokasta ja ainutlaatuista, eikä sitä tule missään nimessä lakkauttaa. Tämän puolesta puhuvat myös koskettavat haastattelemiemme asiakkaiden toivosta ja tulevaisuudesta kertovat äänet ja tarinat.

Lähteet

- Ahmaoja, M. 2000. Kokemuksia yhteisöhoidosta Tervalammen kartano, kuntoutuskeskuksessa. Espoon-Vantaan ammattikorkeakoulu.
- Alasuutari, P. 2007. Laadullinen tutkimus. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy.
- Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. 2012. Asunnottomuus 2011. Viitattu 19.4.2012 <http://www.ara.fi/download.asp?contentid=25352&lan=fi>
- Autonen-Vaaraniemi, L. 2004. Onko miehillä kotia sosiaalityössä? Teoksessa Kuronen, M. Granfelt, R. Nyqvist, L. & Petrelius, P. (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Juva: WS Bookwell Oy.
- FEANTSA European Federation of National Organisations Working With the Homeless. 2007. ETHOS - European Typology of Homelessness and Housing Exclusion. Viitattu 16.11.2011 <http://www.feantsa.org/files/freshstart/Toolkits/Ethos/Leaflet/EN.pdf>
- Forsell, M., Virtanen, A., Jääskeläinen, M., Alho, H. & Partanen, A. 2010. Huuutilanne Suomessa 2010. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo Oy.
- Granfelt, R. 2004. Marginaalitarinoita - Asunnottomuuden, päihteiden ja rikosten kierre naisten ja miesten tulkitsemana. Teoksessa Kuronen, M. Granfelt, R. Nyqvist, L. & Petrelius, P. (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Juva: WS Bookwell Oy.
- Haavisto, K. 2010. Päihdetyö. Teoksessa Kanaoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Tallinna: Tallinna Raamattutrukikoda.
- Heikkilä, M. 1988. Asunnottomuus ja avioero. Teoksessa Asunnottomuuden arkipäivää. Jyväskylä: Gummer Kirjapaino Oy.
- Helne, T., Hänninen, S. & Karjalainen, J. Sisään, mutta mihin ja miten? - Kysymyksiä yhteisyydestä. Teoksessa Helne, T., Hänninen, S. & Karjalainen, J. (toim.) Seis yhteiskunta - tahdon sisään! Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Helsingin kaupunki sosiaalivirasto. 2009. Tervalammen kartano, kuntoutuskeskus - laadukkaita päihdehuollon palveluita -esite.
- Helsingin kaupunki sosiaalivirasto. 2012. Asunnottomien palvelut. Viitattu 17.4.2012 http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/asunnottomien_palvelut
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.
- Hännikäinen-Uutela A-L. 2004. Uudelleen juurtuneet - Yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvien narkomaanien kuntoutuksessa. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina - sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Juntto, A. 2007. Asuminen ja oikeudenmukaisuus. Teoksessa Saari, J & Yeung, A. (toim.) Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Yliopistopaino.

- Jokinen, A. 2008. Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa. Teoksessa Jokinen, A & Juhila, K. (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Juurinen, P. & Virtanen-Olejniczak, K. 2008. Asunnottomuuden ytimessä. Teoksessa Hirvilampi, T. & Laatu, M. (toim.) Toinen vääryyskirja - lähikuvia sosiaalisista epäkohdista. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Kaajakari, A., Nuutinen, J. & Pentikäinen, S. 2010. Onko ketään kotona? Työntekijöiden ja asiakkaiden kokemuksia Tervalammen kuntoutuskartanon asumispalveluiden lakkauttamisesta. Metropolia ammattikorkeakoulu.
- Kaipio, K. & Murto, K. 1980. Toimiva yhteisö. Jyväskylä: Gummerus Oy.
- Kantoluoto, A. 2011. Kertomuksia asunnottomuudesta. viitattu 14.5.2012
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/28110/kertomuksia%20asunnottomuudesta.pdf?sequence=2>
- Kaukonen, O. 2001. Sosiaali- ja terveydenhuollon päihdepalvelujärjestelmä. Teoksessa Piisi, R. (toim.) Huumetyö. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kaukonen, O & Hakkarainen, P. 2002. Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kettunen, M. 2007 Kysymyksiä asunnottomuudesta Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 72 2/2007. Viitattu 18.4.2012
<https://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/BD5ACED6-C837-4361-B106-CBF646F5E08B/0/074kettunen.pdf>
- Knuuti, Ulla. 2007. Matkalla marginaalista valtavirtaan? Helsinki: Yliopistopaino.
- Kuntoutusportti. Viitattu 22.11.2011
http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/kuntoutus/yleista_kuntoutuksesta/
- Kuntoutusportti. Sosiaalinen kuntoutus Viitattu 22.11.2011
http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/kuntoutus/kuntoutusjarjestelma/sosiaalinen_kuntoutus/
- Kärkkäinen, S-L. 2002. Asunnottomuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Heikkilä, M & Kautto, M (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2002. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kärkkäinen, S-L., Hannikainen, K. & Heikkilä, I. 1998. Asuntoja ja palveluja asunnottomille: historiaa ja nykypäivää. Helsinki: Stakesin monistamo.
- Lahti, J. & Pienimäki, A. 2007. Päihdekuntoutus rakentuu sosiaaliselle perustalle. Teoksessa Karjalainen, V & Vilkkumaa, I. (toim.). Kuntoutus kanssamme - ihmisen toimijuuden tukeminen. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino.
- Lehtonen, L & Salonen, J. 2008. Asunnottomuuden kasvot. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Mattila, K-P. 2007. Arvostava kohtaaminen arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. Juva: WS Bookwell Oy.
- Munck, J., Ranta, T. & Kokemusasiantuntijat: Juha, Juho & Stidi. Tervalampi-kuntoutus. Teoksessa Tervalammen kartano. 2011. Kehittämistyön väliraportti 2010-2011.
- Murto, L. 2002. Päihdehuollon suomalainen malli kansainvälistyvässä ympäristössä. Teoksessa Kaukonen, O. & Hakkarainen, P. (toim) Huumeidenkäyttäjät hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Yliopistopaino.

Murto, L. 2006. Ilkeät ongelmat haaste hyvinvointipalveluille. Teoksessa Teperi, J., Vuorenkoski, L., Manderbacka, K., Ollila, E. & Keskimäki, I. (toim.) Riittävät palvelut jokaiselle - Näkökulmia yhdenvertaisuuteen sosiaali- ja terveydenhuollossa, Hyvinvointivaltion rajat - hanke. Helsinki: Edita Prima Oy.

Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus - dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Nimi ovesa -hanke. Asunto ensin -periaate. Viitattu 23.11.2011
http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunto_ensin_-_periaate/

Nuorteva, J. 2008. Asunnoton yhteiskunnan jäsenenä - Sosiaalisesti syrjäytyneen osallistumismahdollisuudet ja deliberatiivinen demokratia. Viitattu 26.4.2012
<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/40124/asunnoto.pdf?sequence=2>

Ohjelmatyöryhmä AHKERA. 2008. Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Viitattu 27.4.2012
http://www.vvary.fi/Raportti_Asunnottomuuden_poistaminenY.pdf

Pikku Asukki. 2/2011. Avaimet on. Viitattu 30.4.2012
http://www.vvary.fi/Pikku-Asukki%2006_2011.pdf

Pitkänen, S. 2010. Selvitys pitkäaikaisasunnottomuuden määrittelystä ja tilastoinnista. Viitattu 16.11.2011
<http://www.ara.fi/download.asp?contentid=24005&lan>

Pulkkinen, P. 2011. Tervalammen kartano päihdehuollon rakennemuutoksessa. Teoksessa Tervalammen kartano 2011. Kehittämistyön väliraportti 2010-2011.

Pulkkinen, P. 2011. Tervalampi-kuntoutus. Teoksessa Tervalammen kartano. 2011. Kehittämistyön väliraportti 2010-2011.

Pulkkinen, P. 2011. Paikkaluku ja henkilöstöresursointi. Teoksessa Tervalammen kartano. 2011. Kehittämistyön väliraportti 2010-2011.

Saarelainen, R. 2004. Päihdetyö. Teoksessa Saarelainen, R., Stengård, E. & Vuori-Kemilä, A. (toim.) Mielenterveys- ja päihdetyö: yhteistyötä ja kumppanuutta. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Saarelainen, R. 2004. Päihteet ja päihteiden väärinkäyttö. Teoksessa Saarelainen, R., Stengård, E. & Vuori-Kemilä, A. (toim.) Mielenterveys- ja päihdetyö: yhteistyötä ja kumppanuutta. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Salasuo, M. 2004. Huumeet ajankuvana - huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Salasuo, M & Rantala, K. 2004. Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana. Teoksessa Salasuo, M. (toim.) Huumeet ajankuvana - huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Salasuo, M & Rantala, K. 2002. Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana. Teoksessa Kaukonen, O. & Hakkarainen, P. (toim) Huumeidenkäyttäjä hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Yliopistopaino.

Soikkeli, M. 2001. Huumepolitiikka. Teoksessa Piisi, R. (toim.) Huumetyö. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710

Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 22.11.2011
http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/kuntoutus

- Suominen, S. & Tuominen, M. 2007. Palveluohjaus - portti itsenäiseen elämään. Helsinki: Picaset Oy.
- Särkelä, A. 1994. Sosiaalityön asiakas subjektina ja ei-subjektina. Hakapaino Oy.
- Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Särkelä, M. 2009 Päihteidenkäyttö ja yhteiskunnallisen osallisuuden ongelmat. Viitattu 24.11.2011
<http://www.paihdelinkki.fi/tietoiskut/122-paihteidenkaytto-ja-yhteiskunnallisen-osallisuuden-ongelmat>
- Tainio, H. 2009. Kaupunkiköyhälistö asunnottomuuden kierteessä - näkökulmia pääkaupunki pitkäaikaisasunnottomuuteen. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Tervalammen kartano, kuntoutuskeskus. 2011. Organisaatio- kaavio luonnos.
- Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue - Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Viitattu 22.11.2011
http://www.tenk.fi/hyva_tieteellinen_kaytanto/Hyva_Tieteellinen_FIN.pdf
- Vailla Vakinaista Asuntoa Ry. Viitattu 16.5.2012.
<http://vvary.fi/>
- Viisaiden ryhmä: Voutilainen, P., Huovinen, E., Taipale, I. & Puttonen, H. 2007. Nimi ovesa - Kansallinen tavoite: Pitkäaikaisasunnottomuuden opistaminen 2015 mennessä. Viitattu 24.11.2011
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=75197&lan=fi>
- Vilkkumaa, I. 2007. Kolme tapaa nähdä sosiaalinen kuntoutuksessa. Teoksessa Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) Kuntoutus kanssamme - Ihmisen toimijuuden tukeminen. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Weckroth, A. 2001. Päihteistä huumeiksi - huumeongelman kulttuuriset tulkinat. Teoksessa Piisi, R. (toim.) Huumetyö. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Ympäristöministeriö. Asunnottomuuden vähentämishjelma 2008-2011. Viitattu 15.4.2012
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=827&lan=fi>.

Kuviot

Kuvio 1: Palvelut ja tuki ennen Tervalammen kartanoon tuloa	44
Kuvio 2: Tervalammen kartanossa saatu apu, tuki ja palvelut asumisasihin.....	50
Kuvio 3: Apu, tuki ja palvelut tulevaisuudessa	54
Kuvio 4: Kuntoutusprosessi.....	61

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelurunko.....	74
Liite 2. Elämänkaarjana.....	76
Liite 3. Saatekirje opinnäytetyöstä Tervalammelle	77
Liite 4. Suostumuslomake	78
Liite 5. Tutkimuslupa.....	79

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelurunko:

1. Menneisyys: asunnottomuuden historia, asumiseen liittyvät palvelut, tuki ja apu ennen Tervalammen kartano, kuntoutuskeskukseen tuloa, näiden toimivuus ja riittävyys
 - Minkälaiset tekijät johtivat asunnottomuuteen?
 - Miten kauan asunnottomuus on jatkunut?
 - Miten kuvailisit asunnottomuuden aikaista elämääsi?
 - Minkälaisia asumiseen liittyviä palveluita, apua tai tukea sait ennen Tervalammen kartano, kuntoutuskeskukseen tuloa?
 - Minkälaisia asumiseen liittyviä palveluita tai tukea olisit tarvinnut ennen Tervalammen kartano, kuntoutuskeskukseen tuloa?
 - Mitä mieltä olet saamistasi palveluista, avusta tai tuesta?
2. Nykyisyys: asumisasioiden järjestyminen Tervalammen kartano, kuntoutuskeskuksessa, asumiseen liittyvät palvelut kuntoutuksen aikana, näiden palveluiden toimivuus ja riittävyys
 - Millaista apua olet saanut asumisasioihin Tervalammen kartano, kuntoutuskeskuksessa?
 - Mitä ja minkälaisia asumiseen liittyviä palveluita olet saanut kuntoutusjaksoi aikana?
 - Minkälaisia asumiseen liittyviä palveluita olisit tarvinnut tai tarvitsisit kuntoutuksesi aikana?
 - Mitä mieltä olet niistä palveluista, joita olet saanut?
 - Miten saamasi palvelut ovat edistäneet asunnon hankkimista?
 - Miten saamasi palvelut ovat vastanneet tarpeitasi?
3. Tulevaisuus: odotukset ja toiveet asumiseen liittyvistä palveluista ja niiden laadusta, tulevaisuudessa mahdollisesti tarvittavat asumiseen liittyvät palvelut
 - Millaisia asumiseen liittyviä palveluita arvelet tarvitsevasi tulevaisuudessa?
 - Mitä toivoisit tarvitsemiltasi palveluilta tulevaisuudessa?
 - Minkälaista asumismuotoa koet tarvitsevasi kuntoutuksen jälkeen?
 - Miltä tulevaisuutesi mielestäsi näyttää?
4. Palveluiden kehittäminen: kehittämisideat, jotta asumiseen liittyvät palvelut vastaisivat tarpeita
 - Millaisia asumiseen liittyvien palveluiden tulisi olla, jotta ne vastaisivat asiakkaiden tarpeita?

- Millaisia näiden palveluiden tulisi olla, jotta ne tukisivat päihteettömyyttä?
- Miten näitä palveluita tulisi kehittää, jotta ne olisivat laadukkaita ja tavoitettavissa?

Liite 2. Elämänkaarijana

Lomaketta on tarkoitus käyttää vaakatasossa.

I

+

Liite 3. Saatekirje opinnäytetyöstä Tervalammelle

Infokirje Opinnäytetyö tutkimuksesta

12.1.2012

Hei kaikki,

Olemme viimeisen vuoden sosionomi-opiskelijoita Laurea-ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötämme kevään 2012 aikana Tervalammen kartano, kuntoutuskeskuksessa. Opinnäytetyössämme tutkimme pitkäaikaisasunnottomien päihdekuntoutujien kokemuksia asumiin liittyvistä palveluista ja omien asumisasioiden järjestymisestä. Tavoitteenamme on selvittää kuntoutujien omia mielipiteitä siitä, ovatko palvelut toimivia ja vastaavatko ne tarpeisiin. Meitä kiinnostaa myös kuulla mahdollisia ideoita siitä, millaisia palveluiden tulisi olla, jotta ne koettaisiin hyviksi ja toimiviksi.

Tarkoituksenamme on haastatella yksilöhaastatteluina Tervalammen kartanon eri yhteisöistä pitkäaikaisasunnottomia kuntoutujia. Tässä tapauksessa tarkoitamme pitkäaikaisasunnottomuudella vähintään vuoden kestänyttä vakituisen asunnon puutetta. Haastattelut tehdään Tervalammen kartanon tiloissa. Haastattelut nauhoitetaan. Jokainen haastateltava kuitenkin pysyy anonyyminä, nauhoitukset ovat vain meidän käytössämme ja ne tuhotaan opinnäytetyön valmistuttua.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistujilla on oikeus keskeyttää osallistumisena tutkimukseen missä vaiheessa tahansa. Tutkimuksen keskeyttäminen, siihen osallistuminen tai siitä kieltäytyminen eivät vaikuta mitenkään kuntoutukseen Tervalammen kartanossa. Tutkimukseen osallistumisesta ei koidu minkäänlaista vahinkoa osallistujille.

Jos olet kiinnostunut osallistumaan haastatteluun, ota yhteyttä Tervalammen kartanon johtavaan sosiaalityöntekijään Pekka Taipaleeseen. Jos sinulla heräsi kysymyksiä tutkimuksemme suhteen, vastaamme mielellämme kysymyksiisi. Meihin voi ottaa yhteyttä sähköpostitse.

Kiitos jo etukäteen avustasi tutkimuksen teossa!

Terveisin,

Minna Huovinen, minna.huovinen@laurea.fi

Sanni Komulainen, sanni.komulainen@laurea.fi

Liite 4. Suostumuslomake

Suostumuslomake tutkimusta varten

Annan suostumukseni siihen, että sosionomi-opiskelijat Minna Huovinen ja Sanni Komulainen haastattelevat minua ja nauhoittavat haastattelun. Heillä on lupa käyttää aineistoa tutkielmassaan.

Olen tietoinen oikeudestani keskeyttää oman osallistumiseni tutkimukseen sen kaikissa vaiheissa ja kieltää antamieni tietojen käytön. Olen tietoinen, että tutkimukseen osallistuminen ei saa mitenkään vahingoittaa minua ja että tutkijoilla on velvollisuus huolehtia yksityisyydensuojastani.

Suostumus yksilöhaastatteluun, Tervalammella _____/____ 2012

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Liite 5. Tutkimuslupa

Helsingin kaupunki
SosiaalivirastoHelsingfors stad
Socialverket**TUTKIMUSLUPA-
HAKEMUS****ANSÖKAN OM
FORSKNINGS-
TILLSTÄND**

1 (6)

Hakemuksen saapumispäivämäärä Datum då ansökan mottagits

22.12.2011 /AK

1 TUTKIMUS- LUVAN HAKIJA TAI TUTKIMUS- RYHMÄN VASTUU- HENKILÖ	Sukunimi <i>Släktnamn</i> Komulainen	Etunimi <i>Förnamn</i> Sanni Minna		
	Osoite <i>Adress</i> [REDACTED]			
DEN SOM AN- HÄLLER OM TILLSTÄND, ELLER ANSVARSPER- PERSON FÖR UNDERSÖK- NINGSGRUPPEN	Puhelin <i>Telefon</i> [REDACTED]	Sähköpostiosoite <i>E-postadress</i> sanni.komulainen@laurea.fi minna.huovinen@laurea.fi		
	Oppi-/tutkimuslaitos <i>Läro-/forskningsanstalt</i> ☐ 1 Yliopisto /tiedekorkeakoulu - <i>Universitet /vetenskapshögskola</i> ☒ 2 Ammattikorkeakoulu - <i>Yrkeshögskola</i> ☐ 3 Toisen asteen oppilaitos - <i>Andra stadiets läroanstalt</i> ☐ 4 Muu oppilaitos - <i>Annan läroanstalt</i> ☐ 5 Muu taustayhteisö kuin oppilaitos/koulu - <i>Annan sammanslutning än läroanstalt eller skola</i> Suoritettut tutkinnot <i>Utförda examina</i>			
2 TUTKIMUK- SEN OHJAAJA/ JOHTAJA HANDLEDARE FÖR UNDERSÖK- NINGEN	Nimi <i>Namn</i> Marja Collan			
	Toimipaikka ja osoite <i>Verksamhetsplats och adress</i> Ratatie 22 01300 Vantaa	Puhelin toimeen <i>Telefon till tjänsten</i> 0468567329		
	Oppiarvo/ammatti <i>Lärd grad/yrke</i> YTM Lehtori			
3 TUTKIMUS UNDER- SÖKNINGEN	Tutkimuksen kohdealue sosiaalitoimissa <i>Objektet för undersökningen inom socialväsendet</i>			
	1 Lasten päivähoito <i>Barndagvården</i> ☐ 11 päiväkotihoido <i>vård på daghem</i> ☐ 12 perhepäivähoito <i>familjedagvård</i> ☐ 13 esiopetus <i>förskoleundervisning</i> ☐ 14 kotihoidon tuki <i>hemvårdsstöd</i> ☐ 15 yksityisen hoidon tuki <i>privatvårdsstöd</i> ☐ 16 leikkitoiminta <i>lekverksamhet</i>	2 Lapsiperheet <i>Barnfamiljer</i> ☐ 21 perhekeskus- toiminta <i>familjecenter- verksamhet</i> ☐ 22 perheneuvola- palvelut <i>familjerådgiv- ningsservice</i> ☐ 23 perheoikeudel- liset asiat <i>familjerättsliga ärenden</i> ☐ 24 sijaishuolto <i>vård utom hemmet</i>	3 Aikuiset <i>Vuxna</i> ☐ 31 sosiaalinen ja taloudellinen tuki <i>socialt och ekonomiskt stöd</i> ☐ 32 työvoiman palvelukeskus- toiminta <i>verksamheten vid centralen för arbetskrafts- service</i> ☒ 33 sosiaalinen kuntoutus <i>social rehabili- tering</i> ☐ 34 vammaistyö <i>handikapp- service</i> ☐ 35 ruotsinkieliset sosiaalipalvelut <i>svensk socialservice</i>	4 Vanhukset <i>Äldringar</i> ☐ 41 sosiaali- ja lähtyö <i>socialt arbete och närarbete</i> ☐ 42 vanhainkoti- ja palveluasumi- nen <i>boende på äldringshem och servicehus</i> ☐ 43 päivätoiminta <i>dagverksamhet</i> ☐ 44 omaishoidon tuki <i>stöd för närstå- endevård</i> ☐ 45 palvelu- ja virkistyskeskus- toiminta <i>verksamheten på service- och rekreations- centraler</i>
6. Muu kohdealue <i>mikä:</i> Annat objekt ☐ 61 <i>vilket:</i>				
Tutkimuksen nimi ja aihe (lyhyt kuvaus) <i>Undersökningens namn och ämne (kort beskrivning)</i> Päihdekuntoutujan kokemuksia kuntoutuspolun muodostumisesta ja asumisasioiden järjestymisestä				
☒ Liitteenä tutkimussuunnitelma <i>Forskningsplanen bifogas</i>				

Helsingin kaupunki
Sosiaalivirasto

Helsingfors stad
Socialverket

**TUTKIMUSLUPA-
HAKEMUS**

**ANSÖKAN OM
FORSKNINGS-
TILLSTÄND**

2

	Tutkimussuunnitelman hyväksymispäivämäärä oppi-/ tutkimuslaitoksessa <i>Datum då forskningsplanen godkänts på läro-/ forskningsanstalten</i>	
	19.12.2011	
3 TUTKIMUS (jatkuu) UNDER- SÖKNINGEN (forts.)	<p>Tutkimuksen taso/laatu <i>Undersökningens nivå/kvalitet</i></p> <p>☐ 1 Väitöskirja <i>Doktorsavhandling</i> ☐ 2 Lisensiaattitutkimus <i>Licentiatavhandling</i> ☐ 3 Pro gradu ☐ 4 Kandidaatin tutkielma <i>Kandidatsavhandling</i></p> <p>☐ 5 Ylempi AMK <i>Högre YHS</i> ☒ 6 AMK <i>YHS</i> ☐ 7 Muu, mikä <i>Annan, vilken</i></p> <p>Pääasiallinen tutkimustapa/-menetelmä (rastita yksi vaihtoehto) <i>Huvudsaklig undersökningsmetod (kryssa för ett alternativ)</i></p> <p>☐ 1 Kysely <i>Enkät</i> ☒ 2 Haastattelut <i>Intervjuer</i> ☐ 3 Asiakirja-/tilastoanalyysi <i>Dokument-/statistikanalys</i></p> <p>☐ 4 Koeasetelma <i>Provinstallation</i> ☐ 5 Havainnointi <i>Observation</i> ☐ 6 Muu, mikä <i>Annan, vilken</i></p> <p>Aineiston suunniteltu keruu-aika <i>Tidsperiod för insamling av undersökningsmaterial</i></p> <p>Alkaa <i>Börjar</i> Päätyy <i>Upphör</i></p> <p>02.01.2012 30.02.2012</p> <p>Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika <i>Uppskattad tidpunkt då undersökningen antas bli färdig</i></p> <p>Päivämäärä <i>Datum</i></p> <p>22.05.2012</p>	
4 TUTKIMUS- SUUNNITELMA AN JULKISUUS- FORSKNINGS- PLANENS OFFENT- LIGHET	<p>☐ Annan sosiaalivirastolle luvan antaa tutkimussuunnitelmaani koskevia tietoja ulkopuolisille. <i>Jag ger socialverket tillstånd att lämna ut uppgifter om min forskningsplan till utomstående.</i></p> <p>☒ Tutkimussuunnitelmastani ei saa antaa tietoja ulkopuolisille. <i>Uppgifter om min forskningsplan får inte lämnas ut till utomstående.</i></p>	
5 ASIAKIRJA- TIEDOT, JOIHIN TÄSSÄ HAKEMUK- SESSA HAETAAN LUPAA DOKUMENT- UPPGIFTER FÖR VILKA TILLSTÄND ANSÖKS	<p>Tarvittavat sosiaalihuollon salassapidettävät asiakirjatiedot, mitä tietoja ja mistä <i>Önskade sekretessbelagda uppgifter ur socialvårdens dokument, vilka uppgifter och varifrån</i></p> <p>Ei tarvetta.</p> <p>Arvio sosiaalivirastolle aiheutuvista ylimääräisistä kustannuksista (Aineiston hankkiminen, tietojen poiminta asiakastietorekisteristä tms.) <i>Bedömning om de extra kostnader som åsamkas socialverket (Anskaffning av undersökningsmaterial, plockning av data från klientdatabasregistret, o.d.)</i></p> <p>Ei kustannuksia.</p>	
6 KÄYTTÖ- OIKEUDET ÄTKOMST- RÄTTIGHETER	<p>Onko haettu tai haetaanko tutkimusta varten käyttöoikeutta sosiaaliviraston tietojärjestelmään? <i>Har den sökande ansökt eller tänker han ansöka om åtkomsträttigheter till socialverkets datasystem för undersökningen?</i></p> <p>☒ 1 Ei <i>Nej</i> ☐ 2 Kyllä <i>Ja</i></p>	<p>Mihin järjestelmään ja mille ajalle? <i>Till vilket system och för vilken tidsperiod?</i></p>
7 MUUT TUTKIMUK- SESSA KÄYTET- TÄVÄT TIEDOT JA SUOSTUMUS ÖVRIGA UPPGIFTER SOM ANVÄNDS I UNDERSÖK- NINGEN OCH SAMTYCKE	<p>Muut asiakirjatiedot, mitkä, mistä ja millaisin luvin <i>Övriga dokumentuppgifter, vilka, varifrån och med vilka tillstånd</i></p> <p>-</p> <p>Muut tiedot (esim. tutkittavilta haastattelu/kyselyin saatavat tiedot, näytteet yms.) <i>Andra uppgifter (t.ex. uppgifter som erhållits genom intervjuer av de undersökta, prover mm.)</i></p> <p>Nauhoitetut yksilöhaastattelut (10).</p> <p>☒ Liitteenä mallit yhteydenotto- ja informointikirjeistä ja suostumisasiakirjoista <i>Modeller av kontakt- och informationsbrev samt dokument om samtycke bifogas</i></p>	

	Helsingin kaupunki Sosiaalivirasto	Helsingfors stad Socialverket	TUTKIMUSLUPA- HAKEMUS	ANSÖKAN OM FORSKNINGS- TILLSTÅND	3
<p>8 TUTKIMUSREKISTERIN TIETOTYYPIT (liitteenä esim. luonnos henkilötietolain perusteella laadittavasta rekisteriselosteesta)</p> <p>TYPER AV DATA I UNDERSÖKNINGS- REGISTRET (ett utkast av den registerbeskrivning som bör göras enligt personuppgiftslagen bifogas)</p>	<p>☐ 1 Tutkimus ei sisällä henkilöiden tunnistetietoja. Ei synny rekisteriä. <i>Undersökningen innehåller inte uppgifter som personer kan identifieras av. Register uppstår inte.</i></p> <p>☒ 2 Tutkimusrekisteriin kerättävät tunnistetieto- ja yksilöintitiedot eriteltyinä (myös esim. kuva- tai videomateriaali, joista henkilö on tunnistettavissa, edellyttää tutkimusrekisteriä) <i>Specifiering över individuella personuppgifter man har för avsikt att samla upp i ett undersökningsregister (även t. ex. bild- och videomaterial, ur vilket personer kan identifieras, kräver ett undersökningsregister)</i></p> <p><i>Nauhoitteet kymmenestä yksilöhaastattelusta.</i></p>				
<p>9 TUTKIMUS- AINEISTON SUOJAUS LUVATONTA KÄSITTELYÄ VASTAAN</p> <p>SKYDD AV UNDERSÖK- NING- MATERIALET MOT OLOVLIG BEHANDLING</p>	<p>Tunnistetietojen käyttö tutkimuksessa</p> <p>☐ 1 Tutkimusaineisto ei sisällä tunnistetietoja. <i>Undersökningsmaterialet innehåller inte identifieringsuppgifter.</i></p> <p>☒ 2 Tunnistetiedot poistetaan ennen analyysivaihetta. <i>Identifieringsuppgifterna avlägsnas före analyskedet.</i></p> <p>☐ 3 Analyysi tehdään tunnistetiedoin. Perustelu tunnistetietojen säilyttämälle aineistossa: <i>Analysen görs med identifieringsuppgifter. Motivering till att identifieringsuppgifterna bevaras i materialet:</i></p> <p>Jos analyysi tehdään tunnistetiedoin, miten aineiston suojaus on järjestetty? Om analysen görs med identifieringsuppgifter, hur har dataskyddet av materialet ordnats?</p> <p>Atk:lla käsiteltävän aineiston suojaustapa <i>Skyddsåtgärder av materialet som behandlas med adb</i></p> <p>☐ 1 käyttäjätunnus ☒ 2 salasana ☐ 3 käytön rekisteröinti ☐ 4 kulun valvonta ☐ 5 muu <i>användarkod lösenord användarregistrering passerkontroll övrigt skydd</i></p> <p>Kuvatkaa muu suojaustapa tarkemmin eri käsittelyvaiheiden osalta. <i>Beskriv det övriga skyddsåtgärden i detalj i olika skeden av behandlingen av data.</i></p> <p>Kuka vastaa rekisterinpidosta ja sen laillisuudesta (henkilön nimi)? <i>Vem ansvarar för registerföring och dess laglighet (personens namn)?</i></p>				
<p>10 TUTKIMUS- AINEISTON HAVITTÄ- MINEN/ ARKISTOINTI</p> <p>FÖRSTÖ- RING/ ARKIVERING AV UNDERSÖK- NING- MATERIALET</p>	<p>Tutkimusaineiston hävittäminen tai arkistointi tutkimuksen päättyttyä Förstöring eller arkivering av undersökningsmaterialet efter undersökningen</p> <p>10.1 Tutkimuksen henkilörekisteri hävitetään tutkimuksen päättyttyä: Personregistret förstörs efter undersökningen:</p> <p>☐ 1 Tutkimusaineisto ja tunnistetiedot hävitetään kokonaisuudessaan, miten ja milloin? <i>Undersökningsmaterialet och identifieringsuppgifterna förstörs, hur och när?</i></p> <p>☒ 2 Tutkimusaineisto säilytetään ilman tunnistetietoja, tunnistetietojen hävittämistapa? <i>Undersökningsmaterialet förvaras utan identifieringsuppgifter, identifieringsuppgifterna förstörs, hur och när?</i> Tunnistetiedot poistetaan litterointi vaiheessa ja nauhoitetut haastattelut hävitetään tutkimuksen valmistuttua.</p> <p>10.2 tai tutkimusaineisto arkistoidaan tunnistetiedoin tutkimuksen päättyttyä: eller undersökningsmaterialet arkiveras med identifieringsuppgifter efter undersökningen:</p> <p>☐ 1 Arkistolaissa tarkoitettuna viranomaisen aineistona arkistolain säännösten nojalla arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti, mihin? <i>Enligt arkivbildningsplanen som myndighetsmaterial med stöd av stadagandena i arkivlagen, var?</i></p> <p>☐ 2 Aineiston arkistointiin haetaan Kansallisarkiston lupa ilman tunnistetietoja. <i>För arkivering av materialet utan identifieringsuppgifter anhålls tillstånd hos Nationalarkivet.</i></p>				

Helsingin kaupunki
Sosiaalivirasto

Helsingfors stad
Socialverket

**TUTKIMUSLUPA-
HAKEMUS**

**ANSÖKAN OM
FORSKNINGS-
TILLSTÅND**

4

<p>11 TUTKIMUKSEN EETTINEN ARVIOINTI</p> <p>ETISK BEDÖMNING AV UNDER- SÖKNINGEN</p>	<p>Miten eettiset näkökohdat on otettu huomioon tutkimuksen suunnittelussa ja toteutuksessa? <i>Hur har de etiska aspekterna beaktats i planeringen av undersökningen och dess genomförande?</i></p> <p>Haastattelutila on stressitön ja rauhallinen, eikä äänet kantaudu tilan ulkopuolelle. Haastateltavien anonymiteetti säilytetään koko tutkimuksen ajan. Olemme tietoisia vaihtoehtoisuudestamme ja vastuusta huolehtia ettei tutkimusaineisto pääse ulkopuolisten käsiin. Haastateltaville informoidaan heidän oikeuksistaan tutkimuksessa. Haastateltavien vahingoittamattomuudesta, leimaamattomuudesta ja kunnioittavasta kohtelusta huolehditaan. Noudatamme hyvää tieteellistä käytäntöä sekä tiedeyhteisön tunnusmääriä toimintatapoja kuten rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Emme sepitä ja vääristele saamiamme tietoja tai tuloksia. Kiinnitämme huomiota tutkimuksen luotettavuuteen selostamalla tutkimuksen kaikki vaiheet mahdollisimman tarkasti. <i>Opinnäytteen tekijät esittelevät tutkimusta Teivotalammella eri yhteyksissä. Asiakkaat ottavat yhteyttä työn tekijöihin haastattelua varten. / An 27.12.2011</i></p>																		
<p>12 SITOU- MUKSET JA ALLEKIRJOI- TUKSET</p> <p>(Sitoumuksen allekirjoittavat kaikki ne henkilöt, jotka tutkimusta tehtäessä käsittelevät salassa pidettäviä tietoja)</p> <p>FÖRBINDEL- SER OCH UNDER- TECKNINGAR</p> <p>(Förbindelsen undertecknas av alla som under förloppet av undersökningen behandlar sekretessbelagda uppgifter)</p>	<p>Sitoudun siihen, etten käytä saamiani tietoja asiakkaan tai hänen läheistensä vahingoksi tai halventamiseksi taikka sellaisten muiden etujen loukkaamiseksi, joiden suojaksi on säädetty salassapitovelvollisuus enkä luovuta saamiani henkilötietoja sivulliselle.</p> <p>Luovutan valmiista tutkimusraportista yhden kappaleen korvauksetta sosiaaliviraston tietopalveluun, osoite: PL 7010, 00099 HELSINGIN KAUPUNKI.</p> <p><i>Jag förbinder mig till att inte använda de uppgifter jag erhållit till förfång eller i nedsättande syfte för klienten eller hans/hennes närmaste eller i avsikt att kränka sådana intressen som sekretessplikten är avsedd att skydda. Jag överläter inte heller personuppgifter jag erhållit till utomstående.</i></p> <p><i>Jag överläter ett exemplar av den färdiga forskningsrapporten utan ersättning till socialverkets informationstjänst, PB 7010, 00099 HELSINGFORS STAD</i></p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Paikka ja päivämäärä Ort och datum</th> <th>Allekirjoitus ja nimen selvennys Underskrift och namnförtydligande</th> <th>Henkilötunnus Personbeteckning</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>16.12.2011</td> <td><i>Minna Huovinen</i> Minna Huovinen</td> <td>[REDACTED]</td> </tr> <tr> <td>16.12.2011</td> <td><i>Sanni Komulainen</i> Sanni Komulainen</td> <td>[REDACTED]</td> </tr> <tr> <td>Paikka ja päivämäärä Ort och datum</td> <td>Allekirjoitus ja nimen selvennys Underskrift och namnförtydligande</td> <td>Henkilötunnus Personbeteckning</td> </tr> <tr> <td>Paikka ja päivämäärä Ort och datum</td> <td>Allekirjoitus ja nimen selvennys Underskrift och namnförtydligande</td> <td>Henkilötunnus Personbeteckning</td> </tr> <tr> <td>Paikka ja päivämäärä Ort och datum</td> <td>Allekirjoitus ja nimen selvennys Underskrift och namnförtydligande</td> <td>Henkilötunnus Personbeteckning</td> </tr> </tbody> </table> <p>Osoite johon päätös lähetetään Adress till vilken beslutet <i>Sanni Komulainen, [REDACTED]</i></p>	Paikka ja päivämäärä Ort och datum	Allekirjoitus ja nimen selvennys Underskrift och namnförtydligande	Henkilötunnus Personbeteckning	16.12.2011	<i>Minna Huovinen</i> Minna Huovinen	[REDACTED]	16.12.2011	<i>Sanni Komulainen</i> Sanni Komulainen	[REDACTED]	Paikka ja päivämäärä Ort och datum	Allekirjoitus ja nimen selvennys Underskrift och namnförtydligande	Henkilötunnus Personbeteckning	Paikka ja päivämäärä Ort och datum	Allekirjoitus ja nimen selvennys Underskrift och namnförtydligande	Henkilötunnus Personbeteckning	Paikka ja päivämäärä Ort och datum	Allekirjoitus ja nimen selvennys Underskrift och namnförtydligande	Henkilötunnus Personbeteckning
Paikka ja päivämäärä Ort och datum	Allekirjoitus ja nimen selvennys Underskrift och namnförtydligande	Henkilötunnus Personbeteckning																	
16.12.2011	<i>Minna Huovinen</i> Minna Huovinen	[REDACTED]																	
16.12.2011	<i>Sanni Komulainen</i> Sanni Komulainen	[REDACTED]																	
Paikka ja päivämäärä Ort och datum	Allekirjoitus ja nimen selvennys Underskrift och namnförtydligande	Henkilötunnus Personbeteckning																	
Paikka ja päivämäärä Ort och datum	Allekirjoitus ja nimen selvennys Underskrift och namnförtydligande	Henkilötunnus Personbeteckning																	
Paikka ja päivämäärä Ort och datum	Allekirjoitus ja nimen selvennys Underskrift och namnförtydligande	Henkilötunnus Personbeteckning																	
<p>13 LAUSUNTO TUTKIMUK- SESTA JA HAKEMUKSEN TEKNINEN TARKISTA- MINEN</p> <p>UTLÅTANDE OM UNDER- SÖKNINGEN OCH</p>	<p>Lausunto/ Vastuualue 1 Utlåtande / Ansvarsområde 1</p> <p><i>Hakemus on teknisesti tarkastettu ja hyväksyttävä.</i></p> <p>Päivämäärä, allekirjoitus/ nimen selvennys, puhelinnumero Datum, underskrift / namnförtydligande, telefon <i>27.12.2011 Anne Kuuvain Anne Kuuvain, puh. 09 31043444</i></p> <p>Lausunto/ Vastuualue 2 Utlåtande / Ansvarsområde 2</p>																		

Helsingin kaupunki
SosiaalivirastoHelsingfors stad
Socialverket**TUTKIMUSLUPA-
HAKEMUS****ANSÖKAN OM
FORSKNINGS-
TILLSTÄND**

5

TEKNISK GRANSKNING AV ANSÖKAN 13 jatkuu fortsätter	Päivämäärä, allekirjoitus/ nimen selvitys, puhelinnumero Datum, underskrift / namnförtydligande, telefon		
	Lausunto/ Vastuualue 3 Uttåtande / Ansvarsområde 3		
	Päivämäärä, allekirjoitus/ nimen selvitys, puhelinnumero Datum, underskrift / namnförtydligande, telefon		
	Lausunto/ Vastuualue 4 Uttåtande / Ansvarsområde 4		
	Päivämäärä, allekirjoitus/ nimen selvitys, puhelinnumero Datum, underskrift / namnförtydligande, telefon		
	Lausunto/ Vastuualue 5 Uttåtande / Ansvarsområde 5		
	Päivämäärä, allekirjoitus/ nimen selvitys, puhelinnumero Datum, underskrift / namnförtydligande, telefon		
14 YHTEYS- HENKILÖ(T) SOSIAALI- VIRASTOSSA KONTAKT- PERSON(ER) PÅ SOCIAL- VERKET	Nimi Namn	Virka-asema Tjänsteställning	Puhelin Telefon
	Pekka Taipale	johtava sosiaalityöntekijä	09-310 46427
	Nimi Namn	Virka-asema Tjänsteställning	Puhelin Telefon
Tiina Ranta	erityissuunnittelija	09-310 46450	
Nimi Namn	Virka-asema Tjänsteställning	Puhelin Telefon	

Helsingin kaupunki
Sosiaalivirasto

Helsingfors stad
Socialverket

**TUTKIMUSLUPA-
HAKEMUS**

**ANSÖKAN OM
FORSKNINGS-
TILLSTÄND**

6

<p>15 PÄÄTÖS BESLUT</p>	<p>☒ 1 Tutkimuslupa myönnetään esitetyssä muodossa. <i>Forskningsstillstånd beviljas enligt framställningen.</i></p> <p>☐ 2 Tutkimuslupa myönnetään seuraavin ehdoin: <i>Forskningsstillstånd beviljas på följande villkor:</i></p> <p>☐ 3 Lupa tietojen saantiin salassa pidettävistä asiakirjoista ja henkilörekistereistä myönnetään sosiaaliviraston tutkimuksen yhteyshenkilön kanssa erikseen sovitussa laajuudessa. Käyttöoikeudet yksilöidään erikseen lomakkeella "Käyttöoikeus ja vaihtolositumus" <i>Tillstånd att erhålla data ur sekretessbelagda dokument och personregister beviljas i den omfattning man separat avtalat om med undersökningens kontaktperson på socialverket. Åtkomsträttigheterna specificeras skilt på blanketten "Käyttöoikeus ja vaihtolositumus"</i></p> <p>☐ 4 Tutkimuslupahakemus hylätään, perustelut: <i>Ansökan om forskningsstillstånd avslås med följande motiveringar:</i></p>
<p>16 PÄÄTÖKSEN- TEKIJÄ BESLUTS- FATTARE</p>	<p>Päätöspäivämäärä <i>Beslutsdatum</i></p> <p>Päätöksentekijän allekirjoitus, sen selvitys ja virka-asema <i>Beslutsfattarens underskrift, namnförtydligande och tjänsteställning</i></p> <p>28.12.2011 <i>Leila Jalava, vs. aikuispalvelujohtaja</i></p>
<p>17 PÄÄTÖKSEN JAKELU DISTRIBUTIO N AV BESLUTET</p>	<p>☒ Hakijalle <i>Till den sökande</i> ☒ Yhteyshenkilölle <i>Till kontaktpersonen</i> ☒ Kehittämispalveluun <i>Till utvecklingsservicen</i> ☒ Muualle, mihin/kenelle <i>Till övriga, vem</i> Anne Kuvaja</p>
<p>18 LIITTEET BILAGOR</p>	<p>Tutkimussuunnitelma, tutkimussuunnitelman tiivistelmä, infokirje ja suostumuslomake, <i>teemahaastattelun runko</i></p>